

ISSN 2219-5882

KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ İNFORMASIYA

Elmi-nəzəri və praktiki jurnal

№ 1 (25)

2018

Bakı Dövlət Universitetinin 100 illiyi qarşısında

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli iftixarıdır.

Heydər Əliyev

Mən fəxr edirəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin məzunuyam.

Heydər Əliyev

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanın aparıcı təhsil ocağıdır. Burada çox güclü professor-müəllim heyəti vardır və bütün dövrlərdə universitet Azərbaycanda peşəkar kadrların hazırlanması işində çox böyük işlər görmüşdür. Bu gün isə universitet inkişafının yeni mərhələsini yaşayır.

İlham Əliyev

KİTABXANAŞÜNASLIQ VƏ İNFORMASIYA

ELMİ-NƏZƏRİ VƏ
PRAKTİKİ JURNAL

*“Kitabxanaşünaslıq və informasiya” jurnalı
08.10.2010-cu il tarixində Beynəlxalq İSSN
Mərkəzi (Paris, Fransa) tərəfindən 2219-5882
nömrəsi ilə ardı davam edən nəşrlərin
beynəlxalq reyestrinə daxil edilmişdir.*

№ 1 (25)

Bakı – 2018

Təsisçi və
baş redaktor:

Abuzər XƏLƏFOV
*Əməkdar elm xadimi, BDU-nun fəxri
professoru, BMT yanında Beynəlxalq
İnformasiyalaşdırma Akademiyasının
akademiki, tarix elmləri doktoru,
professor*

Baş redaktor müavini:

Azad QURBANOV
*fəlsəfə doktoru
(fizika-riyaziyyat elmləri üzrə) dosent*

Məsul katib:

Pərviz KAZİMİ
*Fəlsəfə doktoru
(tarix üzrə), dosent*

Redaksiya heyəti:

Zülfü Toman, *Türkiyə Milli Kitabxanasının direktoru*
Roman Motulskiy, *Belarus Milli Kitabxanasının direktoru*
Aybəniz Əliyeva-Kəngərli, *filologiya elmləri doktoru*
Xəlil İsmayilov, *tarix elmləri doktoru, professor*
Umutkan Munalbaeva, *Qazaxıstan Milli Akademik
Kitabxanasının direktoru*
Kərim Təhirov, *fəlsəfə doktoru (tarix üzrə),
Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru*
Mayıl Əhmədov, *Prezident Kitabxanasının direktoru*
İrina Juravlyova, *V.N.Karazin adına Xarkov Milli Universiteti
Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru*
Vladimir Klyuyev, *pedaqoji elmlər namizədi, professor*
Elçin Əhmədov, *fəlsəfə doktoru (pedaqogika üzrə), dosent*
Knyaz Aslan Fəlsəfə doktoru (pedaqogika üzrə), dosent
Nadir İsmayilov, *fəlsəfə doktoru (pedaqogika üzrə), dosent*

LIBRARY SCIENCE AND INFORMATION

SCIENTIFICO-THEORETICAL
AND PRACTICAL JOURNAL

*The journal of «Library science and information»
dates in 08.10.2010 was included to the
international schedule by ISSN Centre (Paris,
France) numbered 2219-5882 with the regulation
of publications to be continued.*

№ 1 (25)

Jurnal Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır.
Şəhadətnamə № 3135, 16.03.2010.

Redaksiyanın ünvanı: Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
Bakı Dövlət Universiteti, 2 saylı tədris korpusu, mərtəbə 4, otaq № 410
Əlaqə telefonu: 439-03-66; (050) 365-48-41
№1 (25) Yanvar-Aprel, 2018

© "Kitabxanasılaşdırma və informasiya", 2018, № 1 (25).

Baku - 2018

Founder and
Editor-in-chief:

Abuzar KHALAFOV
*Honoured Science worker, honored
professor of BSU, Academician of
International
Information Academy by UNO,
Doctor of History professor*

Assistant editor-in-chief:

Azad QURBANOV
*Doctor of Philosophy
(on Physico-mathematical) docent*

Executive Secretary:

Parviz KAZIMI
*Doctor of Philosophy
(of History)*

Editorial board:

*Zulfi Toman, Director of the National Library of Turkey
Roman Motulskiy, Director of the National Library of Belarus
Aybaniz Aliyeva-Kangarli, Doctor of Philology
Khalil Ismayilov, Doctor of History, professor
Umutkan Munalbaeva, The director of the National Academic
Library of Kazakhstan
Karim Tahirov, Doctor of Philosophy (on History), Chief of the
National library of Azerbaijan
Mayıl Ahmadov, Chief of the Presidential Library
Irina Juravleva, Director of Central Scientific Library of Kharkiv
National University V.N.Karazin
Vladimir Klyuev, Ph.D., professor
Elchin Ahmedov, Doctor of Philosophy (on Pedagogy), docent
Knyaz Aslan, Doctor of Philosophy (of Pedagogy), associate
professor
Nadir Ismayilov, Doctor of Philosophy (on Pedagogy)*

Journals have been registered in the Justice Ministry of the Azerbaijan Republic.
Certificate 3135, 16.03.2010.

Address of the editorial office: Baku city, Az 1014, Rasul Rza str., 125
Baku State University, the 2nd teaching building, floor 4, Room 410
telephone: 439-03-66; (050) 365-48-41
№1 (25), January-April, 2018

© "Library science and Information", 2018, №1 (25).

БИБЛИОТЕКОВЕДЕНИЕ И ИНФОРМАЦИЯ

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

*Журнал «Библиотековедение и информация» включен
Международным Центром ISSN (Париж, Франция) в
продолжающиеся издание международного реестра под
номером 2219-5882 с 08.10.2010*

№ 1 (25)

Баку – 2018

Учредитель и
главный редактор:

Абузар ХАЛАФОВ
Заслуженный деятель науки,
почётный профессор БГУ, Академик
Международной Информационной
Академии при ООН, доктор
исторических наук, профессор

Зам. главного редактора:

Азад ГУРБАНОВ
доктор философии (по физико-
математическим наукам) доцент

Ответственный секретарь:

Парвиз КАЗЫМИ
Доктор философии
(по историческим наукам), доцент

Редакционная
коллегия:

Зулфи Томан, Директор Национальной библиотеки Турецкой
Республики
Роман Мотульский, Директор Национальной библиотеки Беларуси
Айбениз Алиева-Кенгерли, доктор филологических наук
Халил Исмаилов, доктор исторических наук, профессор
Умуткан Муналбаева, Директор Национальной
библиотеки Казахстана
Керим Тахиров, доктор философии (по историческим наукам)
Директор Национальной библиотеки Азербайджана
Маил Ахмедов, Директор Президентской Библиотеки
Ирина Журавлева, директор Центральной научной библиотеки
Харьковского национального университета имени В.Н.Каразина
Владимир Ключев, кандидат педагогических наук, профессор
Ельчин Ахмедов, доктор философии (по педагогическим наукам),
доцент
Князь Аслан Доктор философии (по педагогическим наукам), доцент
Надир Исмаилов, доктор философии (по педагогическим наукам)

Журнал зарегистрирован в Министерстве Юстиции Азербайджанской Республики.
Свидетельство № 3135, 16.03.2010.

Адрес редакции: г. Баку, Аз 1014, ул. Расул Рзы, 125
Бакинский Государственный Университет, учебный корпус №2, 4-ый этаж, комната № 410
Телефоны связи: 439-03-66; (050) 365-48-41
№1 (25), Январь-Апрель, 2018

© "Библиотекосведение и информация", 2018, № 1 (25)

Баки Дövlät Universitetinin 100 illiyi qarşısında

BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN ELMİ KİTABXANASI MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ (2008-2018-ci illər)

ABUZƏR XƏLƏFOV

Əməkdar elm xadimi, respublikanın fəxri mədəniyyət işçisi, BDU-
nun fəxri professoru, tarix elmləri doktoru, professor

Məqalədə Bakı Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanasının son 10 ildə
elm, təhsil sahəsindəki fəaliyyəti tədqiq edilib ümumiləşdirilmişdir.

Açar sözlər: BDU-nun Elmi Kitabxanası 100 ildə, kitabxananın elm və
təhsilin əsas məbədgahı kimi xidmətləri, elmi mənəvi dəyərlərin toplanıb
saxlanması fəaliyyəti

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərvəti, milli
ifxtıxarıdır

Heydər Əliyev

Müstəqillik illərində Azərbaycan dövləti kitabxana işinin inkişaf
etdirilməsi haqqında çox ciddi sənədlər qəbul etmişdir. Bu sənədlər içərisində
Ulu Öndər Heydər Əliyev və onun siyasi davamçısı İlham Əliyev tərəfindən
imzalanmış sənədlər olduqca böyük əhəmiyyətə malikdir.

Bu sənədlər müstəqilliyin ilk illərində ölkədə kitabxanaların qorunub
saxlanmasını təmin etmiş və kitabxana siyasətinin formalaşdırılması
zərurətini irəli sürmüşdür.

1995-ci il sentyabr ayının 29-da Ulu Öndər Heydər Əliyev
tərəfindən "Azərbaycan Respublikasında 1995-1998-ci illər dövlət
mülkiyyətinin özəlləşdirilməsinin Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi
haqqında" fərman imzalandı. Bu fərmanın birinci bölməsində özəlləşdirilməsi
qadağan olunan müəssisə və obyektlərin siyahısı verilir. Bu siyahıya
kitabxanaların daxil olması onları çox böyük bir bələdan - ləğv etmək
bələsindən xilas etdi. Fərmanın respublikanın bütün kitabxanalarına aid
edilməsi ölkədə kitabxana quruculuğunun taleyini həll etdi. Həm müstəqil,
həm də idarə və müəssisə kitabxanalarının fəaliyyətinin davam etdirilməsinin
mühüm amili oldu.

1996-cı ildə bilavasitə Ulu Öndərin tövsiyəsi ilə Azərbaycan
Respublikası Nazirlər Kabineti "Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin

vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılmasına dair” qərar qəbul etdi. Bu qərar ölkədə kitabxana şəbəkəsinin qorunub saxlanması, kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsini qarşıya qoymuş, kitabxanaları yeni ədəbiyyatla təmin etmək üçün çətin də olsa, maliyyə vəsaiti ayırmağı zəruri hesab etmişdir.

1998-ci ildə bilavasitə ölkədə kitabxana işini daim diqqətdə saxlayan Ulu Öndər Heydər Əliyevin bilavasitə təşəbbusu ilə Milli Məclis kitabxana işinin ana qanununu- “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununu qəbul etdi. Qanunda deyilirdi: “Bu qanun Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərini, kitabxana işi və kitabxana sisteminin ümumi əsaslarını, kitabxana fondlarının formalaşdırılmasını və mühafizəsi tələblərini, kitabxanaların maliyyələşdirilmə mənbələrini, kitabxanadan istifadə sahəsində vətəndaşların hüquq və vəzifələrini, kitabxana işi beynəlxalq əməkdaşlığının prinsiplərini müəyyənləşdirir.”¹

Bu qanun Azərbaycanda kitabxana işinə dövlət münasibətlərinin, dövlət qayğısının və dövlət siyasətinin əsası, onun məhəng daşı, respublikamızda kitabxana işinin qorunub saxlanılmasının hüquqi bazasıdır.

“Kitabxana işi haqqında” qanun kitabxanaların fəaliyyətinin əsas prinsiplərini müəyyənləşdirir insanların mədəni sərvətlərdən istifadə etməsini və məlumat azadlığı hüququnun həyata keçirilməsini təmin edir. Bu qanun kitabxana və cəmiyyət, kitabxana və dövlət, kitabxana və oxucu problemlərini, həmçinin kitabxana şəbəkələri olan nazirliklər, idarə və müəssisələr arasındakı münasibətləri beynəlxalq hüququn prinsipləri və normaları əsasında tənzimləyir, kitabxana işinin hüquqi bazasını yaradır.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası respublikanın əsas elmi kitabxanalarından biri kimi öz işini bu qanun əsasında qurur, onun normativ aktlarından bacarıqla istifadə edir.

Kitabxana işi haqqında Ulu Öndər Heydər Əliyev doktorinasının müvəffəqiyyətlə davam etdirilməsində, kitabxana işinə yüksək qiymət verilməsində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin böyük xidmətləri xüsusi ilə qeyd edilməlidir.

Böyük qurur hissi ilə qeyd etməliyik ki, kitaba, kitabxanaya, elmə, biliyə xüsusi qayğı ilə yanaşan İlham Əliyev son illərdə göstərilən səhələrdə dair qiymətli sənədlər imzalamışdır.

Prezident İlham Əliyev 2007-ci il aprel ayının 20-də “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” sərəncam

¹ Abuzər Xələfov. “Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi”. Bakı, 2006, səh.182

imzalamışdır. Bu mühüm sənəddə dövlət başçısı kitabxanalarımızı Azərbaycan xalqının milli sərvəti kimi qiymətləndirmiş, kitabxana işini, onun əhəmiyyətini, cəmiyyətdə tutduğu mövqeyi, müasir informasiya cəmiyyəti şəraitində kitabxanaların vəzifələrini, gələcək inkişaf istiqamətlərini və perspektivlərini müəyyənləşdirən böyük proqram əhəmiyyətli bir sənəddir. Sənəddə xalqımızın milli sərvəti olan nadir kitabların qorunmasının mühüm əhəmiyyəti qeyd edilmiş, belə kitabların qorunub saxlanması zəruri hesab edilmişdir.

Kitabxana işi haqqında bu mühüm sənəddən sonra Prezident İlham Əliyev 2008-2013-cü illərdə respublikamızda kitabxana şəbəkələrinin inkişafı üçün olduqca hərtərəfli, bütün təşkilati və inkişaf məsələlərini həll etmək məqsədi ilə 2008-2013-cü illərdə kitabxana işinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı qəbul etdi.

Bu sənəd beş bölmədən və dövlət proqramının həyata keçirilməsi üzrə Tədbirlər Planından ibarətdir. Proqramın “Mövcud vəziyyət” adlanan birinci bölməsində ölkədə kitabxana işi sahəsində vəziyyət hərtərəfli öyrənilmiş və mövcud nöqsanlar üzə çıxarılıb ümumiləşdirilmiş, mövcud nöqsanların aradan qaldırılması üçün vəzifələr müəyyənləşdirilmişdir.

Proqramın ən yaxşı cəhətlərindən biri də budur ki, respublikada kitabxana işinin inkişafı kompleks şəkildə götürülmüş, vəzifələr ölkənin bütün kitabxana sistemlərinə aid edilir.

Proqramda göstərilir ki, Dövlət Proqramının əsas məqsədi, “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununda, habelə digər müvafiq hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmuş müddəalara uyğun olaraq kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsini, ölkədə tarixi-mədəni, ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi sərvətlərin toplanmasının, mühafizəsinin və onlardan istifadə imkanlarının artırılmasını təmin etməkdən ibarətdir.

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi proqramda göstərilən vəzifələri yerinə yetirmək üçün xüsusi cədvəl tərtib etdi və cədvəl üzrə vəzifələr və onların yerinə yetirilməsi vaxtı göstərildi. 2013-cü ildə başa çatan bu göstəricilər Azərbaycanda kitabxana işi sahəsində böyük nəticələrin əldə edilməsinə şərait yaratdı.

Bu qanunun arxasınca hörmətli prezidentimiz İlham Əliyevin 12 yanvar 2004-cü ildə imzaladığı “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” sərəncamı respublikamızda kitab nəşri sahəsində mövcud nöqsanları aradan qaldırmaqla kitab nəşrinin inkişaf istiqamətini müəyyənləşdirdi. Prezident tərəfindən kiril qrafikası ilə nəşr edilən kitabların yenidən latın qrafikası ilə nəşr edilməsi və yeni nəşr edilən kitabların kütləvi və elmi kitabxanalara pulsuz paylanması respublikanın

mədəni aləmində böyük əks-səda doğurdu, oxucuların böyük minnətdarlıq hissələrinə səbəb oldu.

Prezident İlham Əliyevin müstəqilliyin son dövrlərində kitabxana işi sahəsində imzaladığı qanunlar, fərmanlar və sərəncamlar Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası tərəfindən ardıcıl olaraq yerinə yetirilmiş, kitabxana işinin idarə olunmasında onlardan istifadə edilmişdir.

Böyük minnətdarlıq hissi ilə qeyd etməliyik ki, Universitet kitabxanası prezidentin bu sərəncamına müvafiq olaraq latın qrafikası ilə nəşr edilən kitablar hesabına öz fondunu əsaslı surətdə zənginləşdirməyə müvəffəq olmuşdur.

Dünya təcrübəsində bir qayda olaraq kitabxananın daha böyük əhəmiyyət kəsb etməsi onun fondunun zənginliyi və daha çox qiymətli nadir kitabları ilə bağlıdır. Məhz buna görədir ki, bütün kitabxanalar, xüsusi ilə elmi kitabxanalar kitabxana fondunun formalaşması prosesində, prosesin yaranması və idarə edilməsində özünün bütün maddi və kadr potensialından məqsədyönlü istifadə etməli, sistemin qüsursuz işləməsinə təmin etməlidir.

Kitabxana fondu elə seçilib formalaşdırılmalıdır ki, insan biliyinin sistemləşməsinə, biliklərinin idarə olunmasına, bilik mənbəyi olan kitablar vasitəsi ilə insanların mütaliəsinə, tərbiyə, təhsil prosesinə təsir edə bilsin. Görkəmli filosof Frensis Bekonun ifadəsi ilə desək, "Mütaliə məqsədli cəmiyyət, o isə məqsədli insan yaradır". Böyük filosofun bu kəlamı öz peşəsinə sevin hər bir kitabxanaçının həyat dərsi olmalıdır".

Bakı Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanasının 100 illik tarixinin öyrənilməsi bir daha göstərdi ki, 100 yaşlı universitetin yüksək professor-müəllim korpusu ilə birlikdə universitet kitabxanasının əməkdaşları, sadə peşə adamları, kitabxanaçılar da bütün ömrünü təhsilin, elmin inkişafına, gənc nəslin təlim və tərbiyəsinin yüksəlməsinə, yüksək ixtisaslı universitet təhsilli gənclərin yetişməsinə xidmət etmişlər. Kitabxanaların sadə və şərəfli əməyi bu əməkdən bəhrələnən insanların yaddaşına həkk edilmiş, qiymətli yadigarlar kimi böyük şərəfə və şöhrətə layiqdir. Kitabxananın saysız-hesabsız oxucuları bu sadə insanları, ziyalıları, millətini, xalqını, mədəniyyətini sevin kitabxanaçıları daim dərin hörmətlə yad edirlər.

Bakı Dövlət Universitetinin inkişafında son onilliyi intibah dövrü adlandıran universitetin çoxminli kollektivi və respublika ictimaiyyəti görülən işləri, həyata keçirilən islahatları, universitetin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsini, təhsil prosesində keyfiyyət göstəricilərinin mühüm amil olmasını, universitet elminin daha da inkişaf edib təkmilləşməsində böyük rolunu, universitetin respublikamızda baş verən böyük ictimai-siyasi proseslərdə iştirakı yüksək qiymətləndirilmişdir. Universitetin respublikamızın iqtisadi, siyasi, təhsil, mədəniyyət və maarif sahəsində imicinin getdikcə

artmasını dövlətimiz yüksək qiymətləndirmiş, onun 90 illik yubileyini təntənəli şərətdə keçirmiş, kollektivin üzvlərini yüksək dövlət mükafatlarına layiq görmüşdür.

Respublikamızda fəaliyyət göstərən ali məktəblərdən xalqımızın milli sərvəti, milli iftixarı olan BDU bu yaxınlarda 100 illik şərəfli yubileyini qeyd edəcək.

Çox sevindirici haldır ki, Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyətinin geniş miqyas alması, olduqca böyük beynəlxalq layihələrdə iştirak etməsi müstəqillik illərində, apardığı böyük innovativ işlər, xarici dövlətlərlə əlaqələr onun beynəlxalq imicini xeyli yüksəltmişdir.

2010-cu ildən başlayaraq Bakı Dövlət Universiteti dünyanın 10 ən nüfuzlu informasiya agentliyi tərəfindən aparılan reyting müsabiqələrində iştirak edir. Son dövrdə BDU-da yüksək səviyyədə aparılan elm və təhsil işləri və islahatların daha prioritet sahələrə yönəldilməsi, həmçinin qabaqcıl Qərb təhsil sistemindən istifadə və inteqrasiya edilməsi nəticəsində BDU dünyanın 700 elitar universiteti siyahısına daxil edilmişdir.

100 illik fəaliyyəti dövründə universitet olduqca keşməkeşli bir yol keçmiş, professor-müəllim heyətinin fədakarlığı və güclü milli ruha malik olması sayəsində böyük çətinliklə olsa da, uğurlu nailiyyətlər əldə etmiş, düz yüz il fəaliyyət göstərmiş, respublikada elmin, təhsilin inkişaf yolunu işıqlandırmış, xalqına böyük uğurlar qazandırmış, 130 mindən artıq yüksək ixtisaslı kadr hazırlamışdır.

2009-cu ilin sentyabrında respublikamızda elm, təhsil, maarif və mədəniyyətin inkişafında böyük xidmətləri olan Bakı Dövlət Universitetinin Elmi kitabxanasının 90 illiyi ilə bərabər Elmi Kitabxanasının da 90 illiyi qeyd edildi. Bakı Dövlət Universitetinin professor-müəllim, tələbə heyəti, respublikanın bütün ziyalı ordusu kitabxananın 90 illiyinin keçirilməsində yaxından iştirak etməklə kitabxananın fəaliyyətini olduqca yüksək qiymətləndirdilər.

2009-cu ildə kitabxananın ölkəmizdə elm, təhsil, maarif və mədəniyyətin inkişafında xüsusi inkişafını nəzərə alan, bu kitabxananın 68 il oxucusu olmuş, bütün müvəffəqiyyətlərini onun xidməti ilə əldə etmiş müəllif 2009-cu ildə kitabxananın 90 illik yubileyinə həsr edilmiş "Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində" adlı monoqrafiya yazıb çap etmişdir. Qeyd etməliyəm ki, bu monoqrafiya elmimizə, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin kollektivinə böyük hədiyyə oldu. İndi bu monoqrafiyanın çapından on il keçmişdir. 2018-ci ilin sentyabrında xalqımız Bakı Dövlət Universitetinin şərəfli 100 illiyini hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyevin 29 mart 2018-ci il sərəncamı ilə qeyd ediləcək. Doğma universitetimiz və universitet kitabxanasının yarımçıq qalmış son on

ildəki fəaliyyətini tədqiq edib öyrənmiş və yeni materialı monoqrafiyaya əlavə etmişəm.

Bakı Dövlət Universitetinin tarixinə intibah dövrü kimi daxil olan son on ili də universitetə uzun illərdən bəri rəhbərlik edən, universitetin bütün kollektivi tərəfindən "qurucu rektor" kimi qəbul edilən akademik Abel Məhərrəmovun adı ilə bağlıdır. Universitetin yetirməsi olan Abel Məhərrəmov rektor təyin edildiyi gündən bütün bilik və bacarığını, daxili enerjisini və bütün potensial imkanını doğma universitetin inkişaf və tərəqqisinə, təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsinə və yüksəldilməsinə istiqamətləndirdi. Bakı Dövlət Universiteti beynəlxalq arenaya çıxmağa müvəffəq oldu. Yüksək idarəçilik qabiliyyətinə malik olan Abel Məhərrəmov qısa müddət ərzində çoxsaylı, nəhəng kollektivi vahid bir orqanizm kimi hərəkətə gətirməyi bacardı, kollektivin səmərəli fəaliyyətini böyük inkişaf istiqamətinə yönəldə bildi.

2009-2018-ci illərdə Azərbaycanda iqtisadi, siyasi, mədəniyyət elm, təhsil sahəsində böyük inkişaf illəri olduğu kimi, respublikanın ali təhsilinin ən qocaman universiteti Bakı Dövlət Universiteti də öz intibah dövrünü yaşamışdır. Universitetin maddi-texniki bazası möhkəmlənmiş, zamanın tələbinə məxsus müasir avadanlıqla təmin edilmiş, yeni tədris korpusları inşa edilmiş, universitetin auditoriya sistemi 2 dəfədən çox artmış, yeni tədris laboratoriyaları yaranmış, tədris auditoriyaları daha müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir. Universitetin binalarında aparılan texniki-estetik işlər, yeni salınan Universitet şəhərciyi, idman kompleksi, tələbələr və müəllimlər üçün yaradılan yeməxanalar universitetin inkişafını göstərən amillər sırasına daxil olmuşdur.

Sonuncu onillikdə Bakı Dövlət Universitetinin elmi, mədəni, bilik bazası olan universitet kitabxanasının fəaliyyətində də böyük dönüş əmələ gəlmiş, kitabxana bütün universitet kollektivinin elmi-metodiki, təhsil bazası kimi möhkəmlənmiş, universitetin elm, təhsil məbədgahına çevrilmişdir. Bakı Dövlət Universitetinin rektorluğu, xüsusilə akademik Abel Məhərrəmov özünün uzunmüddətli fəaliyyəti dövründə universitet kitabxanasına böyük qayğı ilə yanaşmış, kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsinə, maliyyə fondunun artırılmasına, binasının təmir edilməsinə, çox qiymətli avadanlıq verilməsinə, tələbə və müəllimlərə xidmət üçün yeni qiraət zalları açılmasına nail olmuşdur. Hazırda kitabxanada tələbələr üçün 15 qiraət zalı, professor-müəllimlər üçün isə 1 qiraət zalı fəaliyyət göstərir.

Kitabxananın üçüncü mərtəbəsində professor-müəllimlər üçün 100 nəfərə qədər oxucu istifadə edə biləcəyi oxu zalı fəaliyyət göstərir. Bu zal çox gözəl zövqlə, kitab və jurnal sərgiləri ilə təchiz edilmiş, oxucular üçün olduqca

lazımı şərait yaradılmışdır. Bu zalda toplanıb saxlanılan referativ jurnallar, dövrü mətbuat oxucuların istifadəsini asanlaşdırır. Zəlin kataloqu oxucular üçün çox qiymətli vəsaitdir. Həmçinin oxucuların bu zalda elektron kataloqdan istifadə etmək imkanları vardır.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası Azərbaycanın qloballaşan dünyada öz layiqli yerini tutması və müasir gəncliyin, sabahkı kadrların dolğun, yetkin, hərtərəfli biliyə malik, intellektual şəxsiyyət kimi yetişməsi istiqamətində fəaliyyət göstərir. Bakı Dövlət Universitetinin əsas strukturlarından biri olan Elmi Kitabxana universitetinin təsis edildiyi tarixdə, 1919-cu ildə təşkil olunmuşdur və bu günə qədər birçün gün belə fəaliyyətini dayandırmamışdır.

Kitabxanalar ali təhsil müəssisələrinin strukturunda mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyindən, onların yaranması və inkişafı həmişə cəmiyyətdə baş verən proseslərlə bağlı olmuşdur. Kitabxanalar daim cəmiyyətə xidmət etmiş, oxucuların informasiya tələbatının ödənilməsinə, maariflənməsinə, təhsilinə və mədəni səviyyəsinin yüksəlməsinə köməklik göstərmişdir.

Elmi kitabxana Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, "Təhsil haqqında" qanunu, "Kitabxana işi" haqqında qanunu, Ali təhsil müəssisə kitabxanalarının əsasnaməsi və normativ aktlarını, universitet rəhbərliyinin əmr, sərəncam və göstərişlərini rəhbər tutmaqla öz fəaliyyətini təşkil edir.

2008-2018-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması hesabına kitabxana əməkdaşlarının iş şəraitinin yaxşılaşması, genişləndirilməsi, kitabxana üçün yeni ərazilərin ayrılması, texniki avadanlıqların yeniləndirilməsi və oxuculara keyfiyyətli diferensial xidmətin təşkilinə nail olunmuşdur. Kitabxana binası son on ildə əsaslı təmir olunmuş, əsas binada yerləşən kataloq və kartoteka zalının döşəməsi dəyişdirilmiş, kitabxananın daxili otaqlarının təmiri, həmçinin foyenin giriş qapıları yenilənmiş, II və III mərtəbənin foyələrinin döşəməsi dəyişdirilərək yeni üzlüklər vurulmuş, divarları rənglənmiş və kitabxananın mikromühiti tamamilə yenilənmişdir. Elmi Kitabxananın yerləşdiyi sahədən 6 otaq kitabxananın yeni xidmətləri üçün ayrılmışdır.

Elmi Kitabxananın hal-hazırda 14 şöbəsi, 5 abonementi, 15 oxu zalı universitetin 4 korpusunda yerləşərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Elmi Kitabxananın fondu «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 15-ci maddəsinə əsasən, ölkədə nəşr olunan çap məhsullarından 2 pulsuz məcburi nüsxə ilə, universitet nəşriyyatından, köçürmə yolu ilə, müxtəlif mənbələrdən mübadilə yolu ilə, ayrı-ayrı müəlliflərin hədiyyəsi və s. mənbələr hesabına zənginləşdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin «Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında» 12

yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunan kitablar, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban xanım Əliyeva tərəfindən hədiyyə edilmiş çap məhsulları və mübadilə yolu ilə xaricdən alınan kitablar, xarici ölkələrin ayrı-ayrı səfirlərinin hədiyyələri, həmçinin BDU-nun və respublikanın görkəmli alimlərinin verdiyi kitab hədiyyələr kitabxana fondunun zənginləşməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Kitabxananın maddi-texniki potensialı fondunda olan 3 milyona yaxın çap məhsulunu universitetin tələbə, magistrant, aspirant və professor-müəllim heyətinə, rəqəmlərin dili ilə desək, 23 minə yaxın oxucu kontingentinə, Azərbaycanın digər elmi müəssisələrindən və xarici ölkələrdən gələn oxuculara da xidmət göstərmək imkanı verir.

Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsi bu gün bütün istiqamətlərdə olduğu kimi, idarəetmə, kadrlarla iş və ixtisasartırma işində də qanunvericiliyin və universitet rəhbərliyinin göstərişlərini əldə rəhbər tutaraq fəaliyyətini günün tələbləri səviyyəsində qurmağa imkan verir.

Cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər və inkişafı ilə bağlı olaraq ali təhsil müəssisələrinin kitabxanaları öz strukturlarına, ştatların sayına və adlarına uyğunluqlarına diqqət etməlidir. İnformasiya kommunikasiya texnologiyalarına keçid kitabxanaçılarından ilk növbədə yeni biliklər, yüksək peşəkarlıq, müasir elmi dünyagörüşü tələb edir.

Elmi Kitabxana yenilikləri öz fəaliyyətinə tətbiq edilməsi üçün daim axtarışlar aparır, elm və təhsilin müxtəlif sahələri üçün yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında, oxucu sorğularını müntəzəm olaraq yerinə yetirməyə çalışır. Elmi Kitabxanada idarəetmə işini, elmi-praktik fəaliyyətin tənzimlənməsinə, əməkdaşların işə davamiyyətinə və nizam-intizam qaydalarına nəzarəetmə fəaliyyəti müasir tələblərə uyğun həyata keçirilir.

Kitabxanada idarəetmə işinə direktor, direktor müavini, şöbə müdirləri, bölmə müdirləri rəhbərlik edir və kitabxanada idarəetmə fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində xeyli işlər görülmüşdür. Elmi kitabxana əsas diqqəti idarəetmə işini, kadrlarla işin düzgün qurulmasına, yerləşdirilməsinə, əməkdaşların ixtisasartırma kurslarına cəlb edilməsinə, onların elmi biliklərinin və peşə səviyyəsinin təkmilləşdirilməsinə, yeni texnologiyaların tətbiqinə yönəltmişdir.

Hal-hazırda Elmi Kitabxananın ştat cədvəli 102 nəfərdir. Kitabxanada 77 nəfər əməkdaş çalışır ki, bunlardan 64 nəfəri ali təhsillidir, o cümlədən 34 nəfəri ali ixtisaslı kitabxanaçı, 30 nəfəri ali qeyri-ixtisasçı kitabxanaçı, 8 nəfəri orta ixtisas təhsilli kitabxanaçı, 4 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli kitabxanaçı, 1 nəfəri orta təhsilli kitabxanaçısıdır. Elmi Kitabxana əməkdaşlarından 7 nəfəri fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə malikdir ki, bu göstərici ilə nöinki Azərbaycan ali məktəblərində, hətta bir çox ölkələrinin ali

məktəb kitabxanalarında qarşılaşırıq. Kitabxananın maddi-texniki bazasının yüksəldilməsi kollertivin yüksək peşəkarlıq səviyyəsi ilə yeni məzmun alır.

Elmi Kitabxananın direktoru və əməkdaşları respublika və beynəlxalq səviyyədə keçirilən kitabxana-informasiya xidməti sahəsində bütün yenilikləri izləyir, konfrans və seminarlarda, təqdimatlarda iştirak edirlər.

2016-2018-ci illərdə Kitabxananın metodist kadrları Elmi Kitabxananın digər əməkdaşları ilə birlikdə Ali təhsil müəssisə kitabxana direktorlarının iştirakı ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2016-cı il 5 iyul tarixli 266 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Ali təhsil müəssisəsinin kitabxanasının Nümunəvi Əsasnaməsi"nin təqdimat mərasimini keçirdi, illik plan və hesabatların müzakirəsi ilə bağlı tədbirlərdə fəal iştirak etdilər. Elmi kitabxananın direktoru S.İbrahimova bu tədbirlərdə Əsasnamə haqqında geniş və ətraflı məlumat verdi. Bu kimi tədbirlərin mütəmadi maliyyələşdirilməsi kitabxana fəaliyyətinin integrasiyasını və modernləşməsinə təmin edir.

Kitabxananın mütəxəssisləri "Azərbaycan Respublikasında Kitabxana-Informasiya şəbəkəsinin müasirləşdirilməsi və davamlı inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2016-2020-ci illər)" layihəsində iştirak etmiş və bu istiqamətdə təkliflər layihəsi hazırlayaraq müvafiq qurumlara göndərmişdir. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Akademiyası 10.03.2016-cı il tarixli № 15/19-143 məktubuna əsasən Ədliyyə Akademiyasının Elmi Kitabxanasında elektron resursların təqdimatına həsr olunmuş tədbirdə Elmi Kitabxananın direktoru S.İbrahimova iştirak etmişdir.

Təqdimatların, seminarların, treninqlərin mütəmadi keçirilməsi BDU Elmi Kitabxanasının statusuna uyğun olaraq çox əhəmiyyətlidir və eyni zamanda kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsinə və tədbirlərin davamlı maliyyələşməsinə tələb edir. 2016-cı il noyabr ayının 2-də BDU-nun Elmi Kitabxanasında - **World Ebook Library (WEL)** Dünya E-kitab Kitabxanasının, 2017-ci ildən **Global Ejournal Library (GEL)** - "Global E-jurnal" Kitabxanasının və "Krimson" şirkətinin nümayəndələrinin iştirakı ilə silsilə seminarlar keçirilmişdir. Seminarda cənab Mehmet Haseki - MİKRO İnformasiya mərkəzinin müdiri, Dünya E-kitab və "Global E-jurnal" Kitabxanaların təqdimatı, Sharad Mittal - "Krimson" şirkətinin müdiri və Rajiv Shirke - "Krimson" şirkətinin satış meneceri, ENAGO haqqında təqdimat mərasimi, seminarda həmçinin İltifat İbrahimov, AZ.KİK-in "Open Access" üzrə koordinatoru, ADA Universiteti Kitabxanasının əməkdaşı, **dspace.bsu.edu.az** saytının təqdimatını ətraflı şəkildə çıxışında, **eifl.net- in Baş Məclisi (General Assembly)** dəvəti ilə noyabr ayının 19-21 və 2016-cı ildə Maldovanın Kişinyov şəhərində keçirilən beynəlxalq konfransda BDU-nun Elmi Kitabxanasından Azərbaycan Kitabxana İnformasiya

Konsorsiumunun Azərbaycan Respublikasının milli əlaqələndiricisi kimi C.Yusifova iştirak etdi. Bu layihələrin məqsədli maliyyələşdirilməsi BDU Elmi Kitabxanasının böyük uğuru sayıla bilər. Hər bir layihə kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsi, resurs bazasının zənginləşməsi, beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi ilə nəticələnmişdir.

Kitabxana hər il universitet alimlərinin əsərlərindən ibarət onlarla bibliografik göstəricilər hazırlayıb çap etdirir. Elmi kitabxanada oxuculara xidmət göstərən surətçixartma aparatları, İnternet şəbəkəsinə fasiləsiz qoşulmuş müasir kompüterlər xidmətə verilmişdir. Kitabxananın qiraət zalları müasir standartlara uyğun əsaslı təmir edilmiş, yeni, rahat mebel avadanlıqları, kitabxana ləvazimatları alınmış, kitabxana-informasiya xidmətinin ən müasir forması tətbiq olunmaqdadır.

Kitabxananın son 10 ildə Azərbaycan elminə, təhsilinə, mədəniyyətinə, Bakı Dövlət Universitetinin çoxminli professor-müəllim və tələbə heyətinə göstərdiyi kitabxana-informasiya xidməti haqqında daha dolğun məlumat vermək, kitabxananın fəaliyyətini daha geniş miqyasda diqqətə çatdırmaq üçün seçmə yolu ilə tərtib edilmiş statistik məlumatlar əlavə edilir.

Bakı Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanasının 2016-2017-ci illər üzrə iş fəaliyyətinə dair statistik məlumatlar:

1	2	3	4
		2016	2017
	1. KOMPLEKTLƏŞDİRMƏ VƏ UCOT		
	I Fond		
	o cümlədən		
	Cəmi:	2.117.216	2.119.449
1.1	Elmi	1.438.759	1.434.550
1.2	Dərslik	634.896	639.851
	İctimai	857.894	859.402
1.3	Bədii	212.220	212.593
	Azərbaycan dilində	343.379	347.167
	Rus dilində	1.677.529	1.672.884
1.4	Xarici dillərdə	102.825	103.068
1.5	Mübadilə fondu	43.561	45.048
1.6	Dissertasiya	5.796	5.878
1.7	Avtoreferat	61.949	62.215

	II Fond		
	o cümlədən		
1.6	Daxil olmuş ədəbiyyatın cəmi.	8.501	11.819
1.7	kitab	5.155	8.877
1.8	Kitabların elektron versiyası	39	51
	O cümlədən:		
1.9	Elmi	2.668	4.464
1.10	Dərslik	2.493	4.426
1.11	Bədii	269	373
1.12	İctimai-siyasi	1.650	1.546
1.13	Xarici jurnal	100	82
1.14	Jurnallar	1.542	1.500
1.15	Referativ jurnal	42 nüsxə 7 adda	286
1.15	Cildlənmiş jurnal	515	-
1.17	Qəzetlər	33 adda 130 cildlənmiş	33 adda 80 cildlənmiş
1.18	Magistr dissertasiyaları çap formasında	568	593
1.19	Dissertasiya çap və elektron	102	164
1.20	Avtoreferat	297	266
	SİLİNƏN	12.796	9.586
	2. OXUCULARA XİDMƏT		
2.1	Dövri mətbuat fondunda daim yenilənən açıq rəf üsulu ilə xidmət		
2.2	Vahid oxucu билетinə əsasən oxucuların sayı	17.215	17.118
	o cümlədən Tələbələr	14.844	14.130
2.3	Gələn oxucuların sayı	840.822	820.356

2.4	Kitab verilişi	1.205.976	1.372.391
	O cümlədən:		
	Elmi	193.445	195.378
	Dərslik	678.238	836.611
	Bədii	189.261	192.358
	Xarici	145.032	148.044
	1.Kitabxanalar Arası Abonement		
2.5	KAA üzrə abonent	33	33
2.6	KAA üzrə göndərilən ədəbiyyat	103	138
2.7	KAA üzrə alınan ədəbiyyat	-	148
	3. MƏLUMAT İNFORMASIYA İŞİ		
	Kartotekaların tərtibi		
3.1	Respublika mətbuatından edilən analitik təsvir	18.382	18.390
3.2.	Universitet əməkdaşlarının əsərləri	7.785	7.786
3.3	Kompüterə salınan kartoçkaların sayı	3.527	6.272
3.4	Çıxarılan kartoçkaların sayı	2.700	10.000
	Soraq-bibliografiya və informasiya xidməti		
3.5	Bibliografik arayışların ümumi sayı	43.401	43.420
3.6	Ölkəşünaslıq xarakterli	22.550	22.560
3.7	Mövzu arayışları	6.580	6.585
3.8	Faktiki arayışlar	12.680	12.685
3.9	Bibliografik dəqiqləşdirmə	1.330	1.330
3.10	Bibliografik ünvan	261	260
	Oxucular arasında bibliografik biliklərin yayılması		
3.11	SBA və EK istifadə üçün verilən arayışların sayı	385	595
3.12	Verilən məsləhətlərin sayı	130	145

Elmi Kitabxananın fondu mütəmadi olaraq aşağıdakı mənbələrdən komplektləşdirilir:

- Abunə yolu ilə
- Köçürmə yolu ilə
- BDU-nun anbarı vasitəsilə
- BDU-nun nəşriyyatından

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunan və ölkə kitabxanalarına hədiyyəsi hesabına
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası Aparatı
- Hökumət idarələrindən
- Poçt vasitəsilə
- Məcburi nüsxələrlə
- Mübadilə yolu ilə
- Oxucular tərəfindən itən kitablar əvəzinə
- Müxtəlif müəlliflər tərəfindən hədiyyələr yolu ilə
- Təmmətnli elektron versiyalarla
- Dissertasiyalarla
- Avtoreferatlarla
- Xarici jurnallarla
- Referativ jurnallarla
- Cildlənmiş jurnallarla

Son söz

Mən yaşıma bu ahıl vaxtında qələmə aldığım "Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 100 il elm və təhsilin xidmətində" monoqrafiyasını 100 il Azərbaycan elminə, təhsilinə xidmət etmiş, fədakar insanların kitabxanaçıların əziz xatirəsinə ithaf edirəm.

Bakı Dövlət Universiteti Elmi kitabxanasının 69 il oxucusu olmuş, bir kitabxanaşünas alim kimi kitabxananın elmi fəaliyyətində yaxından iştirak etmiş, kitabxananın zəngin bilik xəzinəsindən bəhrələnmiş müəllif, kitabxananın 100 illik tarixini qələmə almaqla bu böyük elm və təhsil məbədgahı qarşısında bir oxucu kimi borcumu yerinə yetirdiyimə görə qürur hissi keçirirəm.

Eşq olsun xalqımızın ilk Bakı Dövlət Universitetinə - Azərbaycanın elm və təhsil məbədgahına, onun şərəfli və şöhrətli kollektivinə.

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyevin əsərləri.
2. İlham Əliyevin. İnkişaf məqsədimizdir. Bakı, 2018.
3. Bakı Dövlət Universitetinin dünya şöhrətli məzunu. -Bakı, 2001.
4. Azərbaycan tarixi yeddi cildə. Bakı, Elm, 2007-2008.
5. Atakişiyev A. Bakı Dövlət Universitetinin tarixi. Bakı, 1991.

6. Алимурзоев Х.О. Азербайджанский Государственный Университет за 50 лет. Баку, 1969
7. Мəһəррəтов А.Ə. Бакı Дöвлəт Университети. Б., 2000.
8. Мəһəррəтов А.Ə. Бакı Дöвлəт Университети. Б., 2015.
9. Моковелский А.О. Азербайджанский Государственный Университет имени В.И.Ленина. Баку, 1930
10. Хəлəфəв Абузəр А. Азəрбајсанда китəбхана ішінин тарихи. Üç cildə. Бакı, 2004-2010
11. Хəлəфəв Абузəр А. Азəрбајсанда китəбхана іші. Бакı, 2006
12. Хəлəфəв Абузəр А. Бакı Дöвлəт Университетинин Elmi Kitəбханасı 90 il elm və təhsilin xidmətində. Бакı, 2009
13. Бакı Дöвлəт Университетинин Elmi Kitəбханасının statistik hesabatları və arxiv sənədləri.

**НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА БАКИНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА В ГОДЫ
НЕЗАВИСИМОСТИ**

ХАЛАФОВ А.А.

РЕЗЮМЕ

Статья изучает деятельность Научной библиотеки Бакинского Государственного Университета последних десяти лет, направленном в научном просветительном обслуживании, анализирует статистические показатели библиотеки и формы многосторонних библиотечно-информационных деятельности.

Статья посвящена 100 летию Научной Библиотеки Бакинского Государственного Университета

Ключевые слова: Научная Библиотека Бакинского Государственного Университета, деятельность по сбору и хранению научных и духовных ценностей

**KİTABXANA-İNFORMASIYA TƏHSİLİNDƏ MULTİMƏDİA
TEKNOLOGİYALARI**

QURBANOV A.İ.

*Kitəbxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı, f.r.elmləri üzrə fəlsəfə
doktoru, dosent
azadbey@mail.ru*

MÜTƏLLİMOVA S.F.

*"B.est Solutions" şirkətinin İnformasiya Texnologiyaları üzrə baş
mütəxəssisi*

Məqələdə multimedia texnologiyalarının kitabxana-informasiya və təhsil prosesinə tətbiqi məsələləri təsvir edilmiş, tədris prosesində texniki və program vasitələrinin istifadəsi xarakterizə edilmiş, multimedia tədris-metodiki kompleksin təhlili verilmiş, təhsil fəaliyyətində multimedia komponentlərinin tətbiqi imkanları təqdim edilmişdir.

Açar sözlər: multimedia texnologiyaları, multimedia, informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, kitabxana-informasiya təhsili, multimedia vasitələri, multimedia komponentləri, multimedia tədris-metodiki kompleksi.

İnformasiya cəmiyyətinin yaradılması istiqamətində müasir ictimai inkişaf tendensiyaı fəaliyyətin ən müxtəlif sahələrində vacib sayılan böyük dəyişikliklərin istiqamətlərini müəyyənləşdirir. Demək olar ki, bütün dəyişikliklər bu və ya digər dərəcədə təşkilati strukturların informasiyalaşdırılması, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqlə əlaqədardır.

Bu sosial kontekstdə müasir kitabxanalar da yeni kitabxana-informasiya xidmətinə keçidin vacibliyi ilə şərtlənən modernləşdirmə dövrünü keçirirlər. Burada informasiya cəmiyyətinin yaradılması və inkişafı tendensiyaılarına adekvat olan oxucu-istifadəçi maraqları prioritet məsələ hesab edilir. Kitabxanaların fəaliyyətlərində informasiya texnologiyalarının hər yerdə tətbiq edilməsi (kitabxana fəaliyyəti və proseslərinin kompüterləşdirilməsi; korporativ informasiya-kitabxana sistemləri və konsorsiumları; elektron kitabxanalar və kolleksiyaların yaradılması və s.) onlar qarşısında yeni məqsəd və vəzifələr qoymuş olur və bu məqsədlərə nail olunması kitabxanaların bir sosial institut kimi yalnız əsaslı şəkildə konseptual transformasiyası ilə mümkün olacağı şübhəsizdir.

Vacib olan bu sosial vəzifənin, eləcə də onunla şərtlənən peşəkar məsələlərin bütün spektrinin həlli yalnız kitabxanalara informasiya-texnoloji mühiti şərtlərində işləmək üçün peşəkar olaraq hazırlanan yüksək ixtisaslı kadr resurslarının mövcudluğu və cəlb olunması yolu ilə mümkün ola bilər.

Lakin təcrübə göstərir ki, kitabxana işçiləri demək olar ki, əsasən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının peşəkar şəkildə istifadəsi sahəsində çox aşağı bilik səviyyəsinə, onların böyük əksəriyyəti isə elementar kompüter savadı səviyyəsinə malikdirlər.

Kitabxana sahəsində belə bir vəziyyətin olması isə vacib olan sosial əhəmiyyətli dəyişikliklərin qarşısını almış olur və bu vəziyyətdə mütəxəssislərin keyfiyyətli şəkildə hazırlanmasının əsas məsuliyyəti kitabxana-informasiya təhsilinin üzərinə düşür. Onun əsas vəzifəsi bu sahədə kadr böhranı vəziyyətini əsaslı şəkildə dəyişməkdən ibarətdir. Müasir cəmiyyətin aktual və perspektiv tələbatlarına cavab olaraq hal-hazırda yüksək kitabxana-informasiya təhsilində modernləşdirmə prosesi getməkdədir. Bu proses isə özünü dövlət təhsil standartları ilə müəyyən edilən təhsilin tərkibində informasiya-texnoloji tərkibin muntəzəm olaraq gücləndirilməsi ilə müşayiət edilir.

Bu proses ənənəvi təhsildə əsaslı islahatların həyata keçirilməsi ilə reallaşdırılır. Bu isə mütəxəssis hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi və onların sürətlə inkişaf etməkdə olan cəmiyyətin tələbləri səviyyəsinə uyğunluğu ilə şərtlənən yeni təhsil formasına keçidlə əlaqədardır.

Mütəxəssislərin hazırlıq səviyyəsinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinin perspektiv yollarından biri təhsil fəaliyyəti proseslərini idarə etməyə imkan verən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının geniş şəkildə tətbiqi hesab edilir.

Eyni zamanda hazırda təhsilin informasiyalaşdırılması prosesləri, tədris prosesinə informasiya-texnoloji vasitələrin tətbiqi və onların hazırlanması öz miqyası və sürətinə görə cəmiyyətin müasir tələblərinə cavab vermir.

Bu, ali humanitar təhsili üçün xüsusilə aktualdır, çünki informasiya profilli ali təhsil hazırlıqlı mütəxəssislərdən fərqli olaraq, humanitar profilərdə informasiyalaşdırma üçün vacib olan texniki və kadr resursları ilə çox aşağı səviyyədə təchiz olunmuşdur.

Bunun nəticəsində bugünkü gündə humanitar ixtisaslı mütəxəssislərin, o cümlədən kitabxanaçı kadrların hazırlığında informasiya təhsil texnologiyaları geniş tətbiq edilməmişdir.

Ancaq kitabxana-informasiya təhsili alan tələbələrin gələcək peşəkar fəaliyyətlərində informasiya texnologiyaları və proqram təminatlarından effektiv şəkildə istifadə etmələri üçün hazırlanmaları yalnız kitabxana-

informasiya təhsilinin informasiya-texnoloji tərkibinin nəzəri əsaslarına yiyələnməklə mümkün olmaz.

Bu problem tələbələrin yalnız və yalnız informasiya-texnoloji təhsil mühitinə real olaraq cəlb olunması yolu ilə həll edilə bilər. Bu isə ilk növbədə tədris prosesinə multimedia vasitələrinin tətbiqinin təmin edilməsi ilə mümkündür. Kitabxana-informasiya təhsilinə multimedia tədris texnologiyalarının tətbiqi və onların hazırlanmasının aktuallığı da bununla şərtlənir.

Informasiya sivilizasiyasının fenomeni kimi multimedia ilə bağlı olan tədqiqat istiqamətləri müxtəlif elmlərin – fəlsəfə, sosiologiya, mədəniyyətşünaslıq, incəsənət, informasiya və texniki elmlərin kəsişməsində yerləşir ki, bu da multimedianın integrativ təbiəti, çoxcəhətliliyi ilə şərtlənir.

Bundan əlavə multimedia texnologiyalarının yeni olmasına baxmayaraq onlar müxtəlif fəaliyyət sahələrində öz tətbiqini tapmışdır. Bu səbəbdən multimedia texnologiyaları müxtəlif aspektlərdə, o cümlədən tədris aspektlərində tətbiq edilir. Bu isə qeyd olunan problem üzrə psixoloji və pedaqoji tədqiqatların aktuallaşdırılmasını müəyyənləşdirmiş olur.

Multimedia texnologiyalarının əhəmiyyətli təhsil potensialı xarici filosofların, sosioloqların, kulturoloqların (İ.Verner, A.İ.Kaptev, M.Kirmayer, U.L.Roş, B.V.Svetlov, L.D.Skibb, S.Xeyfmeyster, A.M.Çesnat, O.V.Şlikova və s.), multimedianın sosial-mədəni xüsusiyyətlərini aşkar edən bütün əsərlərində qeyd olunur.

Onu da qeyd edək ki, yerli təhsildə multimedianın bilavasitə tətbiqi problemlərinə həsr olunan tədqiqatlar demək olar ki, olduqca azdır.

Bugünkü gündə tələbələrin ali məktəblərdə hazırlanmasına istiqamətlənmiş multimedia təhsil texnologiyalarının işlənilməsinin metodoloji və nəzəri əsasları hərtərəfli tədqiq edilmiş hesab edilə bilməz. Onların ali məktəblərin tədris proseslərinə tətbiqinin optimal pedaqoji şərtləri hələ aşkar edilməmişdir. Bundan əlavə təhlil edilən işlər əksər hallarda problemin yalnız ayrı, bir qayda olaraq xüsusi aspektlərini işıqlandırır. Xüsusilə multimedia təhsil vasitələri və texnologiyalarının ali kitabxana-informasiya təhsilinə tətbiqi problemləri tədqiq edilməmiş olaraq qalmaqdadır.

1. Multimedia təhsil vasitələri və texnologiyaları informasiya obyektlərinin işlənilib hazırlanması nöqtəyi-nəzərindən ən mürəkkəb məsələlərdən hesab edilir. Belə ki, onların tətbiqinin tədris-pedaqoji imkanları bir çox hallarda texniki-texnoloji amillərlə müəyyən edilir. Bu mənada tam qanunauyğundur ki, müasir dövrdə təhsil prosesinə multimedia texnologiyalarının tətbiqi və onların proqram-aparat aspektlərinin işlənilib hazırlanmasına daha çox diqqət ayrılır. Eyni zamanda bir çox xarici və yerli mütəxəssislər xüsusilə qeyd edirlər ki, öz-özlüyündə multimedia

texnologiyalarının təhsildə istifadəsi avtomatik olaraq onun keyfiyyətini artırmış olmayacaq, halbuki onların təlim prosesinə tətbiqinin başlıca məqsədi də budur. Bundan əlavə tədris prosesinin informasiyalaşdırılmasının psixoloji-pedaqoji aspektlərinin lazımi qədər qiymətləndirilməməsi ciddi şəkildə mənfi nəticələrə səbəb ola bilər. Buna görə də multimedia təhsil texnologiyalarının işlənilib hazırlanması zamanı təkcə texniki-texnoloji deyil, psixoloji-pedaqoji aspektlərə də xüsusilə diqqət yetirmək lazımdır.

2. Multimedia təhsil texnologiyalarının işlənilib hazırlanması yaradılan elektron tədris vasitələrinin təhsil sahəsində təlim və tərbiyənin psixoloji-pedaqoji qanunauyğunluqlarına, normativ tələblərə, təhsil fəaliyyətində müasir metodoloji yanaşmalara uyğunluğu təmin edən aşağıdakı psixoloji-pedaqoji prinsiplərin reallaşdırılmasını tələb edir:

- Multimedia vasitələrinin təlimverici təsirinin aktivləşdirmə, biliklərin mənimsənilməsi prosesləri, informasiyanın qəbulu və dərk edilməsi vasitəsilə təhsil alanların intellektual inkişafına təsir edən idrak prosesinin qanunauyğunluqlarına *uyğunluq prinsipi*;

- Təqdim edilən müxtəlif növ informasiyanın integrasiyası əsasında tədris materialının informasiya əhatəliliyi hesabına onun həcmi ixtisar etməyə imkan verən təhsil informasiyasının həcmi və təqdim edilmə formalarının *optimallaşdırılma prinsipi*. Bu prinsip təhsil alanlar tərəfindən təhsilin məzmununun mənimsənilməsi effektivliyinin yüksəldilməsinə təsir edir;

- *Fərdiləşdirilmə prinsipi* isə təhsil informasiyasının fərdi şəkildə qavranılmasına, təhsilə yanaşmada fəal, müstəqil, yaradıcı yanaşmanın işlənilib hazırlanmasına təsir göstərir. Nəticədə pedaqoji təsir obyektı mövqeyindən təhsil subyekti mövqeyinə keçmiş olur;

- təlim prosesində tələbənin informasiya mühitində (hansı ki, eyni zamanda təhsil məkanının bir hissəsinə çevrilir) telekommunikasiya təsirinin və ünsiyyətin müxtəlif formalarını öyrənməsini təmin edən *informasiya-kommunikasiya aktivliyi prinsipi*;

- multimedia təhsil texnologiyalarına nəinki təhsilin məzmununun mənimsənilməsi, həm də tələbələrə informasiya biliyinin formalaşdırılmasının müasir vasitəsi kimi çıxış etməsinə imkan verən *informasiya biliyi istiqaməti prinsipi*;

- *Multimedia mədəniyyətinin inkişafının sosial-pozitiv tendensiyaqlarına uyğunluq prinsipi*. Bu prinsip tələbələrə bir şəxsiyyət kimi multimedia mədəniyyətinin formalaşmasına təsiri təmin edir ki, bu da informasiya sivilizasiyasına keçid şərtlərində istər bütünlükdə cəmiyyətin,

həmçinin onun multimedia altsisteminin təşkilinin optimallaşdırılmasının vacib amili hesab edilir.

3. Bu gün təhsildə istifadə olunan multimedia texnologiyaları həm üstünlüklərə, həm də bir çox çatışmazlıqlara malikdir. Belə ki, onların konkret təhsil müəssisəsinin tədris prosesinə tətbiqi zamanı həmin müəssisənin spesifikasiyası nəzərə alınmaqla təlimin strategiyasının, təşkilati şərtlərinin və onların tətbiqi formalarının ən effektiv olanının seçilməsi çox vacib hesab edilir. Bu, ali məktəbin təhsil prosesinə multimedia təhsil resurslarının tətbiqinin effektivliyini təmin edən təşkilati-pedaqoji prinsiplərin daha əlverişli və məqsədəuyğun olanının işlənilib hazırlanması vacibliyini şərtləndirmiş olur. Həmçinin ali kitabxana-informasiya təhsilinə multimedia təhsil texnologiyalarının tətbiqi aşağıda qeyd olunan prinsiplərə əsaslanmalıdır:

- multimedia təhsil texnologiyasına ali məktəbin informasiya təhsil sistemində onun baza struktur komponenti kimi integrasiyasını təmin edən *sistemli informasiya-təhsil şərtlənməsi prinsipi*;

- təlimin tədris-metodiki kompleksinin sistemli informasiya-texnoloji təşkilinin vasitəsi kimi multimedia təhsil texnologiyasının tətbiqinin vacibliyini şərtləndirən *tədris-metodiki komplekslilik prinsipi*. Bu prinsipə əsasən multimedia təhsil texnologiyası təlimdə multimedia tədris-metodiki kompleksinin yaradılması və tətbiqi kimi reallaşdırılır;

- multimedia texnologiyaları və peşəkar mühitlə informasiya-tədris qarşılıqlı əlaqəsi əsasında virtual təlim formalarının istifadəsi hesabına ali məktəbin təhsil mühitinin genişlənməsinə təsir göstərən *multimedia təlim mühitinin açıq olması prinsipi*;

- multimedia təlim mühitinə avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sisteminin *integrasiya prinsipi*, hansı ki, onun təhsil-peşəkar funksiyasının aktualaşdırılmasını təmin edir;

- multimedia tədris-metodiki kompleksinin fasiləsiz proqram-texniki və elmi-metodiki müşayiəti şərti kimi tədris prosesinin informasiya-texnoloji təminatı sahəsində *struktur altbölmələrin sistemli ali məktəbdaxili qarşılıqlı əlaqəsi prinsipi*;

- multimedia təhsil texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi sahəsində ali məktəb müəllimləri və mütəxəssislərinin ixtisasının sistemli fasiləsiz artırılması vacibliyini şərtləndirən *peşəkar-təhsil dəstəyi prinsipi*.

Multimedia təhsil-metodiki kompleksin işlənilib hazırlanan multimedia təhsil texnologiyasına haqlı olaraq sistem obyektı kimi baxılır.

Qəbul edilmiş anlayışa əsasən sistem – öz aralarında münasibətlər və əlaqələr içərisində olan və müəyyən bir bütövlüyü, birliyi meydana gətirən komponentlərin toplusudur. Bu halda sistemin komponenti və ya elementi

kimi “funksional və struktur spesifikliyinə, eləcə də funksional integrativliyinə, sərhədlərində bölgü hüduduna malik sistemin minimal struktur əmələ gətirən vahidi çıxış edir”.

Sistemin fərqli xüsusiyyəti odur ki, o, yeni, integrativ keyfiyyətli xarakteristikalara malikdir və buna daha çox sistemin komponentlərinin tərkibi deyil, məhz strukturu təsir göstərir.

Qeyd olunan sistem əlamətləri və xarakteristikaları tam mənası ilə pedaqoji sistemə də aiddir. Pedaqoji sistem dedikdə, “müəyyən keyfiyyətlərə malik şəxsiyyətin formalaşması üçün təşkil edilmiş, müəyyən məqsədə yönəldilmiş və əvvəlcədən düşünülmüş pedaqoji təsirin yaradılması üçün bir-birilə əlaqəli olan vasitələr, metodlar və proseslərin müəyyən toplusu” başa düşülür.

Bu halda onu da xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, “pedaqoji sistem” olduqca geniş tətbiqə malikdir və onun məna təfsirləri kifayət qədər müxtəlifdir. Ona görə də sistemin belə müxtəlifliyinə təhsil texnologiyasını da aid etmək doğru olardı.

Pedaqoji sistemin spesifikasiyasını nəzərdən keçirdikdə, məlum olur ki, belə sistem elementlərin iyerarxiyasını hesablamağa imkan verən müəyyən struktura malikdir. Ona daha geniş sistem kimi baxmaq olar, çünki, bu sistemin strukturu elədir ki, onun elementləri ona münasibətdə altsistem xüsusiyyətlərinə malikdirlər.

Sistem obyektlərin tədqiqi sistemli yanaşma əsasında həyata keçirilir. Burada bir neçə aspekti fərqləndirmək olar: sistem-komponent, sistem-struktur, sistem-funksional, sistem-integrativ, sistem-tarixi.

Sistem-komponent aspektinin mahiyyəti ilk növbədə ilkin komponentlər və onların xüsusiyyətlərinin dəqiq müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir. Bu, bir sıra səbəblərdən ötrü vacibdir. İlk növbədə ilkin komponentlərsiz bütöv sistemin qurulması qeyri-mümkündür. İkinci, bu, bütün səviyyələrin komponentlərinin sistem-struktur təhlilinə imkan verəcək. Üçüncüsü, sistemin özündə komponentlər arasında qarşılıqlı əlaqəni aşkar etməyə şərait yaradacaqdır.

Strukturun *sistem-struktur aspektində* əks olunması obyekt haqqında biliyin məzmununun başlıca, integrativ xarakteristikası kimi çıxış edir. Bu isə sistemin xassələrini qabaqcadan xəbər verməyə, əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş xassələr, funksiyalarla onun sintezini həyata keçirməyə, sistemin mexanizmləri, statik və dinamik strukturları haqqında biliyin əsasında onun hərəkətini izah etməyə imkan verir.

Sistem-funksional aspekt sistemin həm bütünlükdə fəaliyyətinin, həm də onun ətraf mühitdəki hərəkətinin təsvirini nəzərdə tutur. Bu halda komponentlərin və altsistemlərin strukturları, bir-birilərinə qarşılıqlı təsir

qanunlarını, komponentlərin və altsistemlərin xassələrinin bir-birindən asılılığını, bütünlükdə komponentlərin xassələrinin və integral funksiyaların bir-birindən asılılığını, ətraf mühitin digər sistemləri və amillərlə qarşılıqlı təsirini bilmək çox vacibdir.

Sistem-integrativ aspekt – sistemli yanaşma metodologiyasının mühüm aspektidir. Burada hər bir obyektin hərtərəfli və bir qayda olaraq müxtəlif elmlərin öyrənmə predmeti olması nəzərdə tutulur.

Sistem-tarixi aspekt – inkişaf edən sistemlərin nəzəriyyəsinin yaradılmasından ibarətdir və strukturun komponentlərinin yalnız statik hallar deyil, eyni zamanda fəaliyyət və inkişafın xassələri, vəziyyəti, əlaqə və münasibətləri, fazaları, mərhələləri, dövrü və səviyyələri ola biləcəklərini nəzərdə tutur.

Multimedia təhsil texnologiyası bir sistem kimi aşağıdakı əsas funksional komponentlərdən ibarətdir:

- konseptual-məqsəd komponenti – bu komponent təhsil-texnoloji fəaliyyətin konseptual əsaslarını təşkil edən ideya və anlayışların toplusundan ibarət olub, onun məqsədini şərtləndirir;
- struktur-məzmun komponenti – bu komponent təhsilin məzmununu əks etdirir;
- resurs komponenti – onların işlənilib-hazırlanması, tətbiqi və lazımı yenilənmələri proseslərində istifadə olunan texniki-texnoloji vasitələri özündə əks etdirir;
- təşkilati-kommunikasiya komponenti – texnologiyaların işlənilib hazırlanması və tətbiqi prosesində tədris müəssisəsinin mütəxəssisləri və struktur altbölmələrinin qarşılıqlı təsir sistemini əks etdirir.

Kitabxana təhsilində istifadə olunan multimedia təhsil texnologiyasının konseptual-məqsəd komponenti aşağıda qeyd olunanları əks etdirən ideya və anlayışların toplusunu əhatə edir: bəşəriyyətin fasiləsiz olaraq artmaqda olan informasiya resurslarının tənzimləyicilərindən biri, informasiya cəmiyyətinin formalaşmasının sosial-idarəetmə subyektini hesab edilən sosial institut kimi kitabxanaların yeni konsepsiyası; informasiya sahəsinin peşəsinə çevrilən və integrativ humanitar-informasiya xarakteri əldə edən və bununla da informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi əsasında geniş istifadəçi dairəsi tərəfindən informasiyanın əldə edilməsinin operativliyi və əlyeterliliyinin təmin edilməsi vasitəsilə vətəndaşların təhsili və sosial mədəni inkişafına təsir göstərən kitabxanaçı peşəsinin yeni konsepsiyası; kitabxana təhsilinin yeni məqsədi - bu, yüksək informasiya səriştəli kitabxanaçı kadrların hazırlanması kimi başa düşülə bilər.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi əsasında tədris prosesinin sistemli şəkildə yenilənməsinə istiqamətlənən multimedia təhsil

texnologiyasının struktur məzmun komponentini multimedia tədris metodiki kompleksin strukturu və məzmunu təşkil edir.

Tədris prosesində multimedia tədris metodiki kompleksi bütünlükdə aşağıdakı kimi çıxış edir:

✓ ali məktəbdaxili sistemin keyfiyyətin idarə edilməsi komponenti kimi;

✓ ali məktəbin təhsil prosesinin sənədlə təminatının mütləq elementi kimi;

✓ tədris prosesinin kitabxana-informasiya təchizatının qiymətləndirilməsi zamanı qeydiyyat amilləri kimi;

Konkret fənnin öyrənilməsi zamanı multimedia tədris metodiki kompleksi aşağıdakıları təmin edir:

✓ təlimin metodiki müşayiəti;

✓ nəzəri cəhətdən tamamlanma;

✓ təcrübi tərkib;

✓ aralıq və yekun nəzarət formaları, eləcə də təhsil alanların öz üzərində nəzarəti;

✓ təhsilə əlavə informasiya dəstəyi (əlavə tədris, elmi və informasiya-soraq materialları).

ƏDƏBİYYAT

1. Bertot, John Carlo, Charles R. McClure, & Joe Ryan. 2001. *Statistics and performance measures for public library networked services*. Chicago: American Library Association.
2. Bétrancourt, M. & B. Tversky. 2000. "Effect of computer animation on users' performance: A review," *Le Travail Humain* 63, 4: 311–329.
3. Crosby, Martha E. & Marie K. Iding. 1999. "The influence of a multimedia physics tutor and user differences on the development of scientific knowledge," *Computers in Education* 29, 23 (Nov.): 127–136.
4. Hardesty, Larry L. 1995. "Faculty culture and bibliographic instruction: An exploratory analysis." *Library Trends* 44, 2 (Fall): 339–367.
5. Leckie, Gloria J. 1996. "Desperately seeking citations: Uncovering faculty assumptions about the undergraduate research process." *Journal of Academic Librarianship* 20, 5/6 (Winter): 201–208.

МУЛЬТИМЕДИЙНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОМ ОБРАЗОВАНИИ

КУРБАНОВ А.И., МУТАЛЛИМОВА С.Ф.

РЕЗЮМЕ

В статье описан опыт применения мультимедийных технологий в библиотечно-информационном и образовательном процессе; охарактеризовано использование технических и программных средств в учебном процессе, представлен анализ мультимедийных учебно-методических комплексов преподавателей кафедры; описаны возможности применения компонентов мультимедиа в образовательной деятельности.

Ключевые слова: Мультимедийные технологии, мультимедиа, информационно-коммуникационные технологии, библиотечно-информационное образование, мультимедийные средства, компоненты мультимедиа, мультимедийный учебно-методический комплекс.

MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION

GURBANOV A.I., MUTALLIMOVA S.F.

SUMMARY

The article describes aspects of the use of multimedia technologies in the library, information and educational process; The use of technical and software tools in the teaching process is characterized, the analysis of multimedia teaching and methodological complexes of teachers of the department is presented; describes the possibilities of using multimedia components in educational activities.

Key words: Multimedia technologies, multimedia, information and communication technologies, library and information education, multimedia, multimedia components, multimedia educational and methodical complex.

UŞAQLARIN MÜTALİƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

ƏHMƏDOV E.Y.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Məqalədə uşaqların mütləliə xüsusiyyətləri və onların yaş qrupları üzrə kitabxana informasiya təminatı işıqlandırılmışdır. Uşaq kitabxanalarında mütləliyə rəhbərliyin xüsusiyyətləri şərh edilmişdir.

Açar sözlər: *uşaq mütləliəsi, mütləliyə rəhbərlik, uşaq və gənclərin yaş xüsusiyyətləri, F.K. Respublika Uşaq Kitabxanası*

Kitabxanada uşaq mütləliəsinə rəhbərlik kitabxanaşünaslığın tərkib hissəsi kimi ictimai elmlər sahəsində tanınmışdır. Uşaq mütləliəsinə rəhbərlik - tərbiyəvi prosesdir. Odur ki, bu fənn bir elm kimi pedaqogikanın, uşaq mütləliəsi pedaqogikasının tərkib hissəsidir. Uşaq mütləliəsinə rəhbərlik anlayışı müxtəlif kitabxanaçılar və kitabxanaşünaslar tərəfindən müxtəlif cəhətdən izah olunur. Kitabxanada uşaqlarla aparılan bütün işlər bu anlayış üzrə həyata keçirilir. Kitabxanalar uşaqların bir şəxsiyyət kimi tərbiyə olunmasını əsas məqsəd kimi qəbul edib onların mütləliəsinə rəhbərlik edərək, işinin bütün sistemi ilə gənc oxucuların mütləliəsinin məzmununa məqsədyönlü təsir göstərirlər. Kitabxana məktəblilərdə kitaba, mütləliyə marağı inkişaf etdirir, oxucu sorğularını formalaşdırır, ədəbi-bədii zövqlər və maraqlar tərbiyə edir, ədəbiyyata, çap məhsulları ilə daim təmasda olmağa həvəs aşılayır. Kitabxana insanların informasiya tələbatını ödəmək üçün dünya biliklərinə açılan pəncərə, mədəni dəyərlərin mühafizəsini təmin edən və nəsillərdən-nəsillərə çatdıran bir elm müəssisəsidir. Kitabxana bitib-tükənməyən, hesaba gəlməyən informasiya sərvətini özündə cəmləməklə yanaşı, insanların məlumat bazasının zənginləşdirilməsinə və elmi dünyagörüşünün kamilləşməsinə, cəmiyyətin maariflənməsinə xidmət göstərir. Kitab bilik mənbəyi olmaqla yanaşı, mədəniyyət daşıyıcısıdır. 1999-cu ildə qüvvəyə minmiş "Kitabxana işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 2004-cü il 12 yanvar tarixli "Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında", 2004-cü il 27 dekabr tarixli "2005–2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında" sərəncamları və 6 oktyabr 2008-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008–2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi

barədə sərəncamı-kitabxana işinin inkişafında yeni bir mərhələyə başlanğıc verən bu mühüm sənəd ölkə Prezidentinin bütövlükdə mədəniyyətə və mədəni dəyərlərimizə diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir.

Respublikamızda kitaba marağın azalması ağrılı hal olsa da, artıq ölkəmizdə fəaliyyət göstərən istər dövlət, istərsə də özəl nəşriyyatlar poliqrafik baxımdan keyfiyyətli uşaq kitablarının nəşrini getdikcə artırır.

Uşaq ədəbiyyatı uşaqların yaş səviyyəsinə uyğun üslubda yazılır. Onların yaş səviyyələri 7-14-ə qədərdir. Uşaqlar üçün əsər yazan hər bir yazıçı bu yaş səviyyəsini nəzərdən qaçırmamalıdır. Burada uşağın ictimai mühiti, inkişafı, zövqü, nitqi, bilik dairəsi də nəzərə alınmalıdır. Bununla belə, heç bir vaxt unutmamalıyıq ki, uşaqlar yaş etibarilə daim dəyişilir: onlar dövrədən-dövrə, nəsildən-nəslə dəyişirlər. Kiçikyaşlı məktəblilərin (7-14 yaş) oxuduğu bədii əsərlərin dili aydın və rəvan olmalıdır. Yığcam süjetli nəsr əsərlərinin dilində də lirizmə üstünlük verilməlidir. Çünki yorucu əsərlər uşağı mətləbdən uzaqlaşdırar, məzmun yaddan çıxar. Dünya uşaq ədəbiyyatı Şərq ədəbiyyatından qədim hind abidəsi "Kəlilə və Dimnə", ərəb xalqlarının əfsanələri ilə zəngin olan "Min bir gecə", bir çox şərq xalqlarının uşaq ədəbiyyatı nümunələri toplanmış "Oxuyan piyalə" kitabı, ümumiyyətlə, Şərq aləmi, Şərq psixologiyası, şərq mədəniyyəti haqqında geniş və zəngin bilik əldə etməyə imkan verir.

Respublikamızda dünya uşaq ədəbiyyatının incilərinə böyük maraq olduğundan, həmin nəşrlər ana dilimizə tərcümə edilərək uşaqların ixtiyarına verilir. Bununla belə, kiçikyaşlı oxucular kitabxanalardan yararlanmalıdırlar. Onlara valideynləri müəyyən istiqamət verməlidir. Azərbaycan cəmiyyəti həmişə uşaqlara məhəbbətlə yanaşıb, onların sağlam və gümrəh, eyni zamanda savadlı və vətənpərvər böyümələri üçün hər cür şərait yaratmağa çalışıb. Kitabxana sərbəst kitab seçmək öyrədir, kitabdan istifadə üçün vacib olan bilik və vərdislərin inkişafına, eləcə də oxunanları düşünməyə və dərk etməyə fəal təsir göstərir. Sistemli mütləliyə yönəldir, oxunanlara tənqidi yanaşmağa kömək edir. Kitabxanada uşaq mütləliəsinə rəhbərlik problemi ilə əlaqədar olan elmlərin-fəlsəfənin, sosiologiyanın, pedaqogikanın, psixologiyanın, ədəbiyyatşünaslığın, kitabşünaslığın və sənətşünaslığın üzərinə düşür.

Kitabxanalarda uşaqların mütləliyə rəhbərlik işi pedaqogikanın və kitabxanaşünaslığın əsas prinsipləri üzərində qurulur. Bu prinsiplər 3 yerə ayrılır. Birinci qrup prinsiplər metodoloji əsasını təşkil edir. Buraya məktəblilər üçün ədəbiyyat tövsiyəsinin məzmununda müasir biliklərin püxtələşdirilməsində elmilik məsələsi daxildir. İkinci qrup prinsiplər uşağın yaş dövrünün psixoloji-fizioloji xüsusiyyətlərinə əsaslanır.

Üçüncü qrup prinsiplər ənənəvi pedaqoji prinsiplərdir. Burada müəllimə rəhbərlik üçün nəzərdə tutulan bütün tərbiyəvi təsir üsullarında və formalarında anlaşıqlılıq, əyanilik və əyləncəlilik əsas götürülür.

Psixoloji-pedaqoji prinsiplər uşaq müəlliməsinə rəhbərliyin tərbiyə-təhsil vəzifələrinin həllində baş verən müvəffəqiyyətləri: Yəni uşaqların intellektual, əxlaqi, estetik, bədii inkişafı, dünyagörüşü, vətənpərvərlik, biliyə can atmaq, əməksevərlik kimi cəhətlərin formalaşmasının əsasını müəyyən edir. Bu vəzifələr uşaqlarla aparılan kitabxana işinin müxtəlif istiqamətlərində həyata keçirilir.

Uşaq kitabxanalarında müəllimə rəhbərlik aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir:

- a) Uşaqların ümumi tərbiyəsində və uşaq şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafında kitabın və kitabxanaların rolunu yüksəltmək;
- b) Biliklərin inkişafına, xarakterin formalaşmasına, onların gələcəyə inamına və hissiyatına kömək etmək;
- c) uşaq oxuculara müəllimə sənətini öyrətmək;
- d) oxuduqlarını düzgün və prinsipial şəkildə dərk etmək;
- e) şəxsi həyatda, əməkdə, təhsildə kitabdan səmərəli istifadə etmək;
- ə) kitabxanadan istifadə etməyi bacarmaq.

Kitabxanaların uşaqlarla apardığı tərbiyəvi işin xüsusi əhəmiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, uşaqlıqda hər bir kitab daha ciddi qəbul olunur və dərin iz buraxır. Görkəmli elm və mədəniyyət xadimləri uşaqlıqda oxuduqları kitabların onlara təsirini xüsusi qeyd etmişlər.

Uşaqların müəlliməsinin pedaqoji qaydalar əsasında düzgün təşkili məsələsi dövlətin, eləcə də cəmiyyətin diqqət mərkəzinə olan problem kimi qəbul edilir

Təsədüfi deyildir ki, məktəbli oxucuların müəllimə sorğularını ödəmək üçün dövlətin xüsusi qayğısı sayəsində ən ucqar rayonlardan başlayaraq mərkəzi şəhərlərə qədər geniş şəbəkəyə malik olan uşaq kitabxanaları şəbəkəsi meydana gəlmişdir. Hazırda ölkəmizdə kifayət qədər müstəqil uşaq və məktəb kitabxanası fəaliyyət göstərir.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşaqlara kitabxana xidməti göstərmək və onların müəlliməsinə rəhbərlik işini dövlət əhəmiyyətli bir işə çevirmək cəhətdən çox iş aparılmalıdır.

Hal-hazırda uşaq kitabxanaları yetişməkdə olan nəslin düzgün tərbiyəsi və təhsili sisteminə qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Uşaq kitabxanaları məktəblilərin sistemli müəlliməsinin təşkil edərək, onların maraqlarının oyanmasına və bu marağın istiqamətlənməsinə təsir göstərir.

Müəllimə üçün ideya bədii cəhətdən ən yaxşı kitabları tövsiyə edir. Bununla uşaq kitabxanaları müasir cəmiyyət üçün bacarıqlı və fəal

qurucular tərbiyə etməkdə ailələrə, məktəbə və dövlətə yaxından köməklik göstərir.

Bu köməklik başlıca olaraq gənc oxucuların ideya-siyasi tərbiyəsində, əmək tərbiyəsində, əqli inkişafında, eyni zamanda əxlaq və estetik tərbiyəsində öz parlaq təzahürünü tapır.

Kiçik məktəbyaşlı uşaqların müəlliməsinə rəhbərlik işində onların ideya-siyasi cəhətdən tərbiyə olunması birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. Yəni insanın tərbiyəsi məsələsi ilə əlaqədar vəzifələrə uşaqlarla kitabxana işinin bütün məzmunu təbə edilməlidir.

Son illərdə məktəbli oxucuları öyrənmək üçün anket üsuluna müraciət edirlər. Anketlər vasitəsilə məktəblilərin ayrı-ayrı tədris fənlərinə və eyni zamanda bu fənlərə kömək məqsədilə oxuduqları kitablara, incəsənətin müxtəlif növlərinə və dövrü mətbuat orqanlarına münasibətləri kompleks şəkildə öyrənilə bilər.

Qabaqcıl kitabxanaların təcrübəsi göstərir ki, haqqında danışdığımız bu üsullardan lazımi şəkildə istifadə edərək tədqiqat aparın kitabxana işçiləri öz oxucularını ətraflı öyrənməklə müəllimə rəhbərlik işini günün tələbləri səviyyəsində qura bilirlər.

Əlbəttə, məktəbli oxucuları öyrənmək məqsədilə tətbiq edilən bu üsullara əvəzlənməz bir qayda kimi baxmaq düzgün olmazdı. Çünki yetişməkdə olan gənc nəsli yeni şəraitdə, yeni tələblər səviyyəsində öyrənmək üçün kitabxanaların, pedaqoqların, psixoloqların və sosioloqların qarşısında əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərərək, yeni-yeni forma və üsullar tapmaq kimi vacib vəzifələr durur.

Odur ki, uşaqların əqli tərbiyəsində, politexniki təlim işinə kömək sahəsində uşaq kitabxanaları işində məktəbin tədris proqramında baş verən dəyişikliklər nəzərə alınmalıdır. Bütün bu tədbirləri kitabxana şəraitində hər bir məktəbliyə fərdi yanaşmaqla onun şəxsi qabiliyyətini və imkanını nəzərə almaqla həyata keçirdikdə, daha yaxşı nəticə verir.

Məktəbli oxucuların əxlaqi tərbiyəsi ilə estetik tərbiyəsi üzvi surətdə əlaqədar olduğu üçün uşaqların ümumi tərbiyəsində bunları əlaqəli şəkildə nəzərə almaq lazımdır. Bu tədbirlər məktəblərin əqli inkişafı ilə əlaqədar həyata keçirilir.

Yüksək ideyalı bədii və elmi kütləvi uşaq kitabları yetişməkdə olan nəsildə yüksək əxlaqi keyfiyyətlər tərbiyə etməyin ən yaxşı vasitələrindəndir. Məktəbli oxucuların müəlliməsinə rəhbərlik edən hər bir kitabxanaçı bu cəhətdən birinci növbədə bədii uşaq əsərlərinə müraciət etməlidir. Məktəbli oxucularla aparılan kitabxana işində estetik tərbiyə məsələsi heç vaxt unudulmamalıdır. Estetik tərbiyə ədəbiyyatın və incəsənət əsərlərinin təsiri ilə uşaqlarda estetik hiss oyatmaq, zəhmətkeş

insanda və təbiətdə, eləcə də ətraf mühitdə və ictimai həyatda gözəlliyi dərk etməkdə köməklik göstərməkdən ibarətdir.

Bu vəzifələri yerinə yetirmək üçün kitabxanaçı məktəblilərin diqqətini bədii əsərlərin poetik tərəfinə, sözün, obrazın gözəlliyinə, əsərin müəllifinin və rəssamının sənətkarlığına yönəltməlidir. O, məktəbli oxucuya ədəbi əsərlərin dilinin ifadəliliyini, təbiət və insan təsvirini, yaradıcı və mübariz insan obrazının gözəlliyini izah etməlidir.

Bütün bunlar məktəbli oxucularla müntəzəm aparılan fərdi iş prosesində həyata keçirilə bilər.

Uşaq mütaliəsinə rəhbərlik hər bir oxucuya fərdi yanaşmağı tələb edir. Yəni kitabxanaçı hər hansı bir şagirdə onun mütaliəsi üçün müəyyən istiqamət vermək istəyirsə, onun özünəməxsus fərdi cəhətləri ilə hökmən hesablaşmalıdır.

Fərdi cəhətlər dedikdə başqa adamlardan fərqli olaraq bu və ya digər insanı xarakterizə edən mühüm və sabit psixi xassələr nəzərdə tutulur. Buraya psixi proseslərin qavrayış, hafizə, təfəkkür fərdi xüsusiyyətləri, maraqlar və meyllər daxildir.

Beləliklə, uşaq kitabxanalarında, eləcə də kütləvi kitabxanalarda məktəbli oxucuların mütaliəsinə rəhbərlik işi gələcəkdə nəslin yetkin, ziya, kamil şəxsiyyət kimi yetişməsində həlledici rol oynamalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş. Dərslik. 3 hissədə. h.3. - Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2003. - 314 s.
2. Xələfov A.A. Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi. - Bakı: Azərnaşr, 2006. - 312 s.
3. Xələfov A.A., Əhmədov, E.Y. Məktəb kitabxanaları Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal. - 2004. - № 1. - S. 3-14.
4. Əhmədov E.Y. Bir kərə yüksələn bayraq (Uşaq kitabxanaları üçün metodik tövsiyələr). - Bakı: M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanası, 1991. - 40s.
5. Knyaz A. Azərbaycanda təhsil sisteminə kitabxana xidməti: dərs vəsaiti. - Bakı: BUN, 2005. - 300s.
6. F.Köçərli adına RUK-nın 2001-2015-ci il hesabatı

СВОЙСВТА ДЕТСКОГО ЧТЕНИЯ АХМЕДОВ Э.Ю.

РЕЗЮМЕ

В статье освещаются свойства детского чтения и их библиотечно-информационное обеспечение по возрастной группировке, были разграничены свойства руководства чтением в библиотеках.

Ключевые слова: детское чтение, руководство чтением, возрастная группировка детей и молодежи, Республиканская Детская библиотека имени Ф.Кочерли.

READING FEATURES OF CHILDREN AKHMEDOV E.Y.

SUMMARY

Reading features of children and library information providing according to their age grouping was interpretation in article. The features of reading leader explained in child library.

Key words: child reading, reading leadership, age features of child and young, F.K.Republic Child Library.

KİTABXANA FƏALİYYƏTİNİN OPTİMALLAŞDIRILMASININ BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

MƏMMƏDOV M.Ə.

*BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekan müavini,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

Elmi məqalədə kitabxana fəaliyyətinin optimallaşdırılması məsələsi araşdırılmışdır. İlk növbədə müasir elmsünaslıqda optimallaşdırmanın yeri, məqsəd və vəzifələri izah edilmiş, sonra isə kitabxanaşünaslıqda optimallaşdırma məsələsinə aydınlıq gətirilmişdir. Burada həmçinin kitabxana işinin optimallaşdırılmasına müsbət təsir göstərən ali ümumdövlət qanun və qərarlar haqda məlumat verilmiş, göstərilmişdir ki, Azərbaycan Respublikasının kitabxana işi sahəsində dövlət siyasəti bilavasitə kitabxana informasiya fəaliyyətinin optimal əsaslar üzərində inkişaf etdirilməsinə yönəlmişdir.

Acar sözlər: Optimallaşdırma, kitabxana-informasiya müəssisələri, sənəd-informasiya təminatı

Optimallaşdırma anlayışı semantik əhatəsi etibarilə geniş mahiyyət kəsb edən, idarəetmə, elmsünaslıq, publisistika və s. sahələrin əsas terminoloji vahidlərinin tərkib hissəsi kimi çıxış edən anlayış kimi xarakterizə olunur. Latınca "Optimus" sözündən olan "Optimal" anlayışı: 1) "ən yaxşı"; 2) "ən əlverişli, ən münasib, ən müvafiq"; 3) "verilmiş şəraitdə mümkün olanlardan ən əlverişlisi, ən yaxşısı, ən uğurlusu" mənalarını özündə ehtiva edir [1, s.394]. Bu mənada "Optimallaşdırma" mümkün variantlardan ən yaxşısının və ya müəyyən funksiyanın ekstremumunun tapılması anlamına gəlir və ixtiyari prosesdə, hadisədə hər hansı plan tutarkən, layihə qurarkən, müəyyən prosesi idarə və ona nəzarət edərkən və s. meydana çıxır.

Bu aspektdə həmçinin "Optimal sistem" anlayışına da aydınlıq gətirmək zərurəti meydana çıxır. Bu sistem müəyyən qayda üzrə seçilmiş meyarları (kriteriyaları) optimal qiymətlər alan sistem kimi şərh edilir [1, s.395].

Müasir elmsünaslıqda Optimallaşdırma (bəzən Optimizasiya və ya riyazi proqramlaşdırma da adlanır) - riyaziyyat, informatika və iqtisadiyyatda verilən çoxluqlar içərisindən ən optimal variantının seçilməsinə dair bölmə kimi xarakterizə olunur. Məsələn, iqtisadi nəzəriyyədə göstərilir ki, iqtisadiyyatın bir çox praktiki məsələləri burada ən yaxşı həll variantının tapılması ilə əlaqədardır. İqtisadiyyatda məhdud resursların optimal bölüşdürülməsi, nəqliyyat məsələsi, təqvim proqramlaşdırılması və başqa bir

sıra digər iqtisadi məsələlər optimallaşdırma üsulları vasitəsilə öz həllini tapır [4, s.31].

Optimallaşdırma anlayışından kitabxanaşünaslıq elmində də geniş istifadə olunur. Kitabxanaşünaslıqda optimallaşdırma onun bütün sahələrinin məqsədyönlü və effektiv idarə olunmasına, kitabxana-bibliografiya və informasiya fəaliyyətinin səmərəli təşkilinə, cəmiyyətin mötəbər informasiya təminatının hərtərəfli ödənilməsinə yönəlmiş həlledici terminoloji vahidlər sırasında şərh edilir. Kitabxanaşünaslığın əsas obyektı kitabxanalar və kitabxana işi olduğundan, optimallaşdırma anlayışına kitabxanaların fəaliyyətinin və kitabxana işinin struktur-funksional mexanizminin optimal təşkilindən başlamaq lazımdır.

Ümumiyyətlə, hazırkı şəraitdə dünyanın əksər ölkələrində cəmiyyətdə göstərilən kitabxana xidmətinin, sənəd-informasiya təminatının təşkili səviyyəsi milli prioritetə malik məsələ kimi qiymətləndirilir və bu sahənin optimal inkişafına həm rəsmi orqanlar, həm işgüzar dairələr, həm də qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən böyük diqqət və qayğı göstərilir. Çünki kitabxana siyasəti dövlətin həm iqtisadi, həm təhsil, həm mədəniyyət, həm də informasiya siyasətinin üst-üstə düşdüyü sahədir.

Cəmiyyətin sənəd-informasiya tələbatının ödənilməsi funksiyasını həyata keçirən bir təsisat kimi kitabxanalar vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında zəruri vasitə rolunu oynayırlar. Kitabxanaların informasiya resurslarının zaman və məkan məhdudiyyəti yoxdur. Digər tərəfdən, kitabxanalar mövcud sənədlərin saxlanıldığı yer olmaqla yanaşı, müasir texnologiyalar sayəsində informasiya dünyasına açılan qapı rolunu oynayır.

Kitabxanaların fəaliyyətinin optimallaşdırılması prosesində əsas mərhələlərdən birini XXI əsrin əvvəllərindən cəmiyyətin industrial cəmiyyətdən informasiya cəmiyyətinə doğru inkişaf etməyə istiqamətlənməsi mərhələsi təşkil etməyə başladı. Belə ki, cəmiyyətin həyatında elm məhsuldar qüvvəyə çevrilməyə, elmi-texniki inkişaf nəticəsində yeni, ən müasir istehsal sahələri formalaşmağa, bilik informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə istehsalın əsas strateji məhsulu kimi çıxış etməyə başladı [3, s.285].

Məhz buna görədir ki, bu cəmiyyətdə informasiya, bilik, informasiya istehsalı və informasiya xidməti aparıcı yer tutur və informasiya müəssisələri, xüsusilə kitabxanalar sürətlə inkişaf edir, informasiya istehsalatın inkişafında hakim mövqe tutur, mötəbər informasiyanın əsas ictimai bazası olan kitabxana işinin idarə edilməsi və təşkilinin optimal mexanizmi hazırlanır.

Kitabxanalar müasir şəraitdə cəmiyyət həyatında elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisələri kimi çoxtərəfli, çoxaspektli inkişaf xətti tutaraq, informasiya inqilabının sonuncu mərhələsinin intişarında həlledici rol oynayır. Ona görə də cəmiyyətin informasiyalaşdırılması prosesini yüksək

səviyyədə təşkil etmək üçün bu işi ilk növbədə kitabxanaların fəaliyyətinin optimal təşkilindən başlamaq lazımdır. Daha doğrusu, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin mahiyyəti ilə öləri tanışlıq belə bir qənaətdə gəlməyə imkan verir ki, bu cəmiyyət informasiyanın ən mühüm daşıyıcısı olan kitab və kitabxanasız, kitab və kitabxananın optimal vəhdəti prosesinin məntiqi nəticəsinin baş vermədiyi bir vəziyyətdə keçinə bilməz. Qeyd etdiyimiz kimi, müasir kitabxanaların yaşaması, fəaliyyət göstərməsi, cəmiyyətdə kitabxanalara xas olan mühüm sosial funksiyaları yerinə yetirməsi, cəmiyyətin tərəqqi və inkişafının əsas vasitələrindən birinə çevrilməsi üçün onun özünün bütövlükdə optimallaşdırılması zəruridir.

Dünya kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsinə, kitabxana fəaliyyətinə dair qəbul edilmiş normativ-hüquqi sənədlərdə, əlaqədar beynəlxalq təşkilatların proqramlarında göstərilən müddəalara söykənərək, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətə keçid prosesində kitabxanaların başlıca optimallaşdırılması istiqamətlərini əsasən aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək, fikrimizcə, daha məqsədəuyğun olardı:

- kitabxanaların öz nəzəri və təcrübi səviyyəsinin yüksəldilməsinin daim qayğısına qalması;
- kitabxana-biblioqrafiya və informasiya xidməti sahəsində mövcud nöqsanların, qabaqcıl təcrübənin prinsip və müddəalarına uyğun olmayan çatışmazlıqların müəyyən edilərək aradan qaldırılması mexanizminin işlənilib hazırlanması və onların praktik həlli istiqamətlərinin müəyyənəşdirilməsi;
- müasir cəmiyyətin, kitabxana oxucularının ən böyük ehtiyac hiss etdiyi informasiya istehsalının genişləndirməsi;
- qabaqcıl təcrübənin ən mütərəqqi nailiyyətlərinin tətbiqini genişləndirməsi, informasiya sistemləri və şəbəkələrə, böyük informasiya və verilənlər bazalarına operativ çıxışın təmin edilməsi;
- regional kitabxanaşünaslığın inkişafı, regional kitabxana-informasiya sistemlərinin yaradılması və effektiv istismarının təminatı;
- bibliografik informasiya fəaliyyətinin işinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qaldırılması, xüsusilə ölkəşünaslıq və diyarşünaslıq biblioqrafiyasının regional kitabxanaşünaslıqla vəhdətdə inkişafının elmi-nəzəri, metodiki və praktiki əsaslarının işlənilib hazırlanması;
- Kitabxana və nəşriyyat fəaliyyətinin dinamik əlaqələrinin səmərəli təşkili;
- Muzey, arxiv və digər sənəd kommunikasiyaları sistemi obyektləri ilə kitabxana işinin kompleks struktur-funksional əlaqələrinin qarşılıqlı təşkili;
- kitabxana-informasiya texnologiyalarının yeni proqram təminatı sistemlərinin yaradılması və onların dinamik operativliyinin təminatı mexanizminin inkişaf etdirilməsi;

- oxuculara kitabxana-informasiya xidmətinin təkmilləşdirilməsi, kitabxana-biblioqrafiya və informasiya xidmətinin yeni mərhələdə spesifik üsul və vasitələrlə təşkili istiqamətində əsaslandırılmış nəzəri-metodiki və praktiki müddəaların ortaya qoyulması və dinamik icrasının təşkili;

- kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsində liberal elmi yanaşmalara tolerant münasibətin ifadəsi, ənənəvi kitabxanaşünaslıqla yeni elektron kitabxanaşünaslığın qarşılıqlı müddəalarından doğan mütərəqqi nəzəriyyə və metodikaya əsaslanan elmi-metodoloji konsepsiyaların formalaşdırılması və s.

Qeyd etmək lazımdır ki, informasiya tələbatçılarına kitabxana xidmətinin optimallaşdırılmasına yönəlmiş ümumdövlət, ayrı-ayrı şəhər, rayon və yaşayış məntəqələri proqramları sırasında kitabxana işinin inkişafının planlaşdırılması da əhəmiyyətli aktuallıq kəsb edir. Bu cür proqramların əsas funksional ünsürləri aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

- kitabxana işinin mövcud vəziyyətinin təhlili;
- oxuculara kitabxana xidmətinin yaxşılaşdırılması istiqamətindəki konkret vəzifələr və onların həyata keçirilməsi müddəti;
- bu vəzifələrin həyata keçirilməsinin vasitələri;
- proqramın həyata keçirilməsinə nəzarət üsulları və s.

Kitabxana işinin planlaşdırılmasının optimallaşdırılması vəzifələri son illər bir sıra inkişaf etmiş ölkələrdə, o cümlədən ABŞ, Böyük Britaniya və başqa qərb ölkələrində strateji planlaşdırma təcrübəsinin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur.

Görkəmli rus kitabxanaşünas alimi, kitabxana menecmenti sahəsinin görkəmli mütəxəssisi Y.M.Suslovanın qeyd etdiyi kimi, kitabxana işinin strateji planlaşdırılması onun daxili və xarici mühitin vəziyyətinin müəyyənəşdirilməsinə kömək edir, kitabxanaların perspektivləri haqqında aydın təsəvvür yaradır, onların gələcək inkişafı ilə əlaqədar meydana çıxan problemlərin həllinə yönəlmiş real proqramın formalaşmasını təmin edir və eyni zamanda bu işə nəzarət funksiyalarını yerinə yetirir ki, bu da bütövlükdə kitabxana-biblioqrafiya və informasiya xidməti sahəsinin optimallaşdırılmasına yönəlmiş kompleks tədbirlər kimi təhlil edilir.

Əlaqədar ədəbiyyatlarda göstərilir ki, kitabxana-biblioqrafiya və informasiya xidmətinin effektiv təşkili, informasiya tələbatçılarının kitabxana və biblioqrafik sorğularının operativ yerinə yetirilməsi sosial kommunikasiyanın ən zəruri həlqələrindən biri olan kitabxana fəaliyyətinin optimal tənzimlənməsi səviyyəsindən bilavasitə asılıdır.

Azərbaycan Respublikasının kitabxana işi sahəsində dövlət siyasəti bilavasitə kitabxana-informasiya fəaliyyətinin optimal əsaslar üzərində inkişaf etdirilməsinə yönəlmişdir. Müvafiq sahə üzrə ali ümumdövlət qanun və qərarlarında, hüquqi-normativ sənədlərdə kitabxana-biblioqrafiya və

informasiya fəaliyyətinin optimal inkişafının hüquqi-elmi müddəaları öz əksini tapmışdır. "Kitabxana işi haqqında", "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarında, eləcə də "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" və "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamlarında ölkədə kitabxana işinin kompleks inkişafının optimal mexanizminin işlənilib hazırlanması və operativ təşkilinin təminatı qarşıda prioritet vəzifə kimi qoyulmuşdur [3, s.199].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev kitabxana işinin inkişafı, perspektiv gələcəyin optimallaşdırılması üsulları sırasında yeni informasiya inqilabından doğan liberal müddəaları önə çəkir. Bu mənada ölkə başçısının 2003-cü ilin dekabrında BMT və UNESCO-nun Cenevrədə keçirilən İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Ümumdünya Sammitində çıxış edərək, ölkəmizdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının gündəlik həyatımızın tərkib hissəsinə çevrildiyini, mütəxəssislərimizin informasiya və kompüter texnologiyaları üzrə müxtəlif layihələri həyata keçirdiyini, xüsusilə kitabxanaların yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının nailiyyətlərindən daha geniş bəhrələndiyini vurğulaması özündə böyük məna ehtiva edir. Prezident İ.Əliyev deyir: "Dünyada uğur qazanmış, inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsinə baxsaq, görürük ki, o inkişafın, tərəqqinin əsas səbəbləri təbii ehtiyatlar deyil, daha hansısa başqa iqtisadi nailiyyətlər deyil, məhz bilik, məhz savad, yeni texnologiyalardır - bunlar ölkəyə uğur gətirir, inkişaf, müasirlik gətirir" [2, s.89].

Kitabxana işinin optimallaşdırılması proseslərini şərh edərkən görkəmli Azərbaycan kitabxanaşünas alimi, prof. A.A.Xələfov da yeni informasiya inqilabının - informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin tələblərinə uyğun kitabxana işinin kompleks informasiyalaşdırılması məsələsini ön plana çəkir. Alim kitabxanaların əhəmiyyətinin tarixi rolunu önə çəkərək, onun müasir inkişaf konsepsiyasına uyğun yeniləşməsinə məqsəduyğun sayır, beləliklə, kitabxana proseslərinin, kitabxana-bibliografiya və informasiya fəaliyyətinin optimal inkişaf konsepsiyasının həllinin mümkünliyünü vurğulayır. Prof. A.A.Xələfov yazır: "Artıq müasir şəraitdə kitabxanaların kommunikasiya sistemində rolu və əhəmiyyəti o qədər artmışdır ki, kitabxanasız cəmiyyətin informasiya tələbatını ödəmək mümkün deyildir. Kitabxanalar cəmiyyətdə elmin və mədəniyyətin inkişafında, təhsil və tərbiyənin yüksəldilməsində, həmçinin insanların informasiya təminatında mühüm sosial institut kimi yaxından iştirak etməklə ən çox istifadə olunan müəssisəyə çevrilmişdir" [3, s.249].

Müasir kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsində göstərilir ki, hazırkı şəraitdə kitabxana işinə yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyasının tətbiqi, kitabxananın kompüterləşdirilməsi prosesi kitabxana fondu anlayışına, onun formalaşdırılmasına, struktur quruluşuna heç bir dəyişiklik gətirmir, əksinə, fondun tərkibinin elektron vasitələrlə təkmilləşməsinə, məzmunca zənginləşməsinə, oxuculara kitabxana-informasiya xidmətinin yeni mərhələyə qalxmasına səbəb olur [5, s.10].

Bütün bunlar bir daha təsdiq edir ki, ənənəvi kitabxanaçılıqdan imtina etmədən yeniliyin keçmiş ənənələrlə integrasiyasını yaratmaq, yeni texnologiyaları kitabxana işinə tətbiq etmək böyük iqtisadi səmərə verməklə bəşəriyyətin əsrlərlə topladığı kitabxanaçılıq təcrübəsini və ənənələrini qoruyub saxlayır ki, bütün bu amillər də kitabxanaların optimal inkişaf konsepsiyasının müasir xəttinin əsasını təşkil edir. Belə ki, informasiya əsrində başlıca vəzifələrdən birini informasiya texnologiyası, onun inkişafı tutur. Elmi-texniki tərəqqinin inkişafı ilə ayaqlaşan informasiya texnologiyası olmadan, bütövlükdə informasiya işini avtomatlaşdırmadan, yüksək texnologiyaya malik informasiya mərkəzləri yaratmadan, hər cür informasiyanın mərkəzi və saxlayıcısı olan kitabxanaları kompüterləşdirmədən kitabxana işinin optimallaşdırılmasından danışmaq mümkün deyildir.

Müasir şəraitdə informasiya cəmiyyətində baş verən proseslər kitabxana işini xeyli mürəkkəbləşdirmiş, kitabxanaların qarşısına tamamilə yeni vəzifələr çıxmışdır. Onlar əvvəllər cəmiyyətdə mövcud olan, indi fəaliyyətini dayandırmış bir sıra mədəni-maarif və təbliğat müəssisələrinin işini də öz üzərinə götürməli, yaranmış boşluqları doldurmalıdır. Respublikamızın kitabxanaları cəmiyyətdə baş verən yeni prosesləri, yeni vəzifə borclarını dərinlən öyrənməli və bu vəzifələrin zəruriliyini hakimiyyət strukturları və müxtəlif cəmiyyətlər qarşısında qaldırmağı bacarmalıdır ki, məhz bu da kitabxanaların optimal inkişaf xəttində əhəmiyyətli müddəalar kimi nəzərə alınaraq şərh edilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. Dörd cildə. III cild (QLMNOÖPR). - Bakı: Şərq - Qərb, 2006.-672s.
2. Xələfov A.A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas istiqamətləri : (mulahizələr, təkliflər və proqnozlar). - Bakı, 2006.-106s.
3. Xələfov A.A. Kitabxana və cəmiyyət: (Monoqrafiya). - Bakı: Azərnaşr, 2011.-348 s.

4. İsmaylov X.İ. Kitabxanaların idarə edilməsinin müasir problemləri: "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. -2009.-№1.-s.27-39.

5. Рустамов А.М, Мамедова Е.А. Основные направления развития новой информационной технологии в библиотеках Азербайджанской Республики // Науч. техн б-ки, 2007.- №12.- с 8-12

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОПТИМИЗАЦИИ БИБЛИОТЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

МАМЕДОВ М.А.

РЕЗЮМЕ

В научной статье были исследованы вопросы оптимизации в деятельности библиотеки. Прежде всего, описывается место, цели и задачи оптимизации в современной науке, а затем уточняется оптимизация библиотечной науки. Статья также содержит информацию о законах и решениях, которые оказывают эффективное влияние на оптимизации библиотек.

Ключевые слова: оптимизация, библиотечно-информационные учреждения, документально-информационное обеспечение

SOME ASPECTS OF LIBRARY ACTIVITY OPTIMIZATION

MAMEDOV M.A.

SUMMARY

In this article library activity optimization was investigated. First of all, it describes the status, objectives and tasks of optimization in modern science, and then was clarified the optimization aspects in library science. It also provides information on laws and resolutions that have effective impact on library optimization.

Key words: optimization, library-information enterprises, documentary-information provision

KRİM TATAR XALQININ KİTAB VƏ KİTABXANA MƏDƏNİYYƏTİ

KAZİMİ P.F

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Pkazimi@mail.ru

Məqalə mürəkkəb tarixi prosesdə Krım tatar xalqının kitab və kitabxana mədəniyyətinin qıssa xülasəsinə həsr edilib. Krım tatar xalqının milli irsinin toplanması və mühafizəsi işində müasir kitabxana mütəxəssislərinin də böyük əməyi qeyd olunur.

Açar sözlər: kitab, kitabxana mədəniyyəti, milli irs, mədəniyyət, Türk xalqları, tarixi ənənə, Krım tatarları.

Türk xalqlarının mədəniyyət tarixinin böyük bir mərhələsi kitab və kitabxana quruculuğu ilə ifadə olunur (1, s.18). Xalqın mədəni və elmi irsinin toplanması, mühafizəsi və xidmətə verilməsi ənənələri çox qədim zamanlardan formalaşmış, inkişaf etmişdi.

Türk xalqlarının kitabçılıq işi və kitabxana mədəniyyətinin tarixini öyrənməklə zəngin mədəni irsimizin ümumi mənzərəsini yaradır, mədəni insan cəmiyyətinin inkişafında iştirakını və rolunu qiymətləndirmiş oluruq. Bu baxımdan mürəkkəb tarixi yol keçmiş bir sıra türk xalqlarının-üyğurların, Kaşqarların, Volqa tatarlarının, Krım tatarlarının bu istiqamətdə araşdırmaları diqqətimizi cəlb edir.

1783-cü ilə qədər dövlətçilik ənənələri olmuş, 1921-1944-cü illər arasında RSFSR daxilində milli ərazi muxtariyyətinə malik Krım tatarları məşəqqətli tarix yaşamış və tarixin bütün mərhələlərində mədəni xalqın yarada biləcəyi bütün dövlət atributlarına malik olmuş, kitab və kitabxana quruculuğunda da böyük nailiyyətlər əldə etmişlər. (2, s.29)

Tədqiqatçı A.Seyidosmanov qeyd edir ki, Baxçasarayda Zəncirli Mədrəsədə və Xan sarayının kitabxanasında minlərlə əlyazma kitabı toplanmışdı. Krım tatar dilində tarixi məlum olan ən qədim əlyazma kitabı 1180-ci ilə aid edilir. Hec şübhə doğurmur ki, bu dövrdə Baxçasaraydan başqa mədəni mərkəzlər olan Ağməscid (Simferopol), Kezlev (Evpatoriya), Karasubazar (Belaqorsk), Solxat (Stariy Krım), Kefe (Feodosiya) kimi şəhərlərdə də kitab məhsulu dövriyyə edir, kitabxanalar yaradılırdı. (3, s.42)

XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəllərində Krım tatar xalqının mədəni inkişafı prosesi yeni vüsət almağa başlayır və bu prosesin önündə bütün Türk xalqlarının böyük oğlu İsmayıl bəy Qasprinski durur. 1883-1914-cü illər arasında İ.Qasprinskiyin dərc etdirdiyi "Tərcüman" qəzeti və onun nəşriyyat fəaliyyəti bir çox ardıcılıarının meydana gəlməsinə səbəb oldu. Onun

İ.Boraqanski, A.Bodaninski, Ozenbaşlı, A.Ayvazov, B.Əməkdar, Y.Bayburtlu, A.Mediev kimi ardıcılıarı 1921-1927-ci illərdə Krım tatar dilində kütləvi nəşrlər çap etdirməyə başlayırlar.

1928-ci ildən başlayaraq "Burjua millətçiliyi ilə mübarizə" adı ilə dövlət siyasəti milli mədəni inkişafa yeni hücumlarla nəticələndi. Milli mədəni hərəkatın önündə duran şəxsiyyətlərin əksəriyyəti fiziki olaraq məhv edildi, kitabxanalardan mühüm nüsxələr çıxarılaraq qadağan edilirdi. 1928-ci ildə ərəb qrafikası ləğv edilərək latın qrafikası, bir müddətdən sonra isə latın qrafikası ləğv edilərək kiril əlifbası tətbiq edilməyə başlandı. Bu prosesdə Krım tatar xalqının Azərbaycanla oxşar tale yaşaması çox mənalıdır.

SSRİ-nin repressiyaya uğramış xalqlarından olan Krım tatar xalqı yalnız 1957-ci ildə, reabilitasiya olunduqdan sonra milli dildə kitab və dövrü nəşrlər buraxmağa başlayır. Daşkənd şəhərində "Lenin bayrağı" qəzeti və hər il 10-15 adda Krım tatar dilində müxtəlif kitablar çap olunur. Lakin siyasi azadlıqların olmadığı bir dövrdə mədəni inkişaf da mümkün deyildi. Belə ki, SSRİ-nin dağılması və Krım tatar xalqının kütləvi şəkildə ana vətənlərinə qayıtması ilə kitab və kitabxana mədəniyyəti, xalqın milli irsinə böyük ehtiram olaraq bərpa olunmağa və inkişaf etməyə başlayır. Xalqın ziyalıları Sankt-Peterburqdan, Daşkənddən, Kiyev, Xarkov kitabxanalarından qorunub saxlanmış Krım Tatar xalqının milli elmi və ədəbi nümunələrini toplayıb kitabxana fondlarına daxil edir, bununla da milli mədəni irsin qorunub saxlanılmasına çalışırdılar. Bu istiqamətdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Elmi Kitabxanasının da fondunda mühafizə edilən Krım tatar xalqına məxsus elmi, siyasi və ədəbi nümunələrin də toplanması, surətinin çıxarılması, elektron formatlarının hazırlanması və Krım kitabxanalarına aparılması işi həyata keçirilmişdi.

1990-cı ildə Simferopol şəhərinin MKS-i nəzdində filial olmaq etibarlı ilə ilk Krım Tatar Kitabxanası yaradılır. 1995-ci ilin dekabr ayında bu kitabxana Respublika Kitabxanası statusu aldı. Bundan sonra Belqorodsk rayon MKS-i nəzdində Çobanzadə adına Krım Tatar Kitabxanası yaradılır. Sonralar Evpatoriya və Baxçasarayda da Krım tatar kitabxanaları tədricən yaradılmağa başlanırdı.

1990-cı illərin ortalarında kitabxanaların yaradılması əgər problemin bir tərəfi idisə, digər tərəfdən fondların komplektləşdirilməsi mümkünsüz olurdu. Belə ki, bu dildə yeni nəşrlərin olmaması, repressiyaya qədər çap olunan kitabların əldə etməyin çətinliyi Krım kitabxanalarını çətin vəziyyətdə qoyurdu.

1990-cı ildə ilk kitabxananın təsis zamanı Rusiya Dövlət Kitabxanası tərəfindən dublet nüsxələrdən ibarət 200 ədəd kitab kitabxanaya hədiyyə olunmuşdu.

1990-cı illərin ortalarında Niderland dövlətinin qrantı hesabına kitabxana restavratsiya edilir və komplektləşməyə dəstək verilir.

Krım tatar xalqı tarixi vətəninə milli-mədəni irsin bərpasını həyata keçirdiyi dövrdə Krım yarımadasında 3 vilayət kitabxanası, 15 rayon kitabxanası, 6 mərkəzi şəhər kitabxanası, 1 uşaq kitabxanası MKS-i, ümumiyyətlə isə 1000 vahid müxtəlif növ və tipli kitabxanalar fəaliyyət göstərirdi.

2009-cu ildə "Библиотечное дело" jurnalında Leyla Kadirovanın (2, s.28) çap etdirdiyi məqalə "Krım tatar kitabxanaları milli dircəlişin mərkəzidir" adlanırdı. Tədqiqatçı göstərir ki, 1944-cü ilin may ayının 18-də "vətənə xəyanət" ittihamı ilə deportasiyaya uğramış Krım tatar xalqının 640 ibtidai məktəb, 221 orta məktəb kitabxanası, kolxozlarda fəaliyyət göstərən 200 kitabxanası, 30 rayon və 60 şəhər kitabxanası mövcud idi. Kənd yerlərində 360 oxucu komaları, 260 klub fəaliyyət göstərmişdi. Repressiyadan sonra bunların hamısı dağıdılmış, kitab fondları yandırılmışdı. Sovet hakimiyyətinin məqsədyönlü siyasəti nəticəsində Krım yarımadasında 1944-1989-cu illər arasında nə bir milli kitabxana, nə də bir ədəd Krım tatar dilində kitab saxlanılmamışdı.

İ.Qasprinski adına Krım Katar Respublika Kitabxanası yaradıldığı gündən qarşısına üç əsas vəzifə qoymuşdu.

1. Krım tatar dilində kitab və sənədlərin mümkün olan dolğun bir kolleksiyasını formalaşdırmaq, mühafizə etmək və istifadəyə vermək.

2. Krım Tatar Milli Kitabxanasının yaradılmasında iştirak etmək.

3. Krım tatar xalqına kitabxana xidmətinin təşkilində metodiki mərkəz olmaq və onu kordinasiya etmək.

Öz fəaliyyətində kitabxana qarşısına qoyduğu məqsədlərə müvəffəqiyyətlə çatdı və hal-hazırda yarımada 300-ə qədər kitabxanada Krım tatar dilində ədəbiyyatın xidmətə verilməsi işini həyata keçirə bilmişdir.

Krım Tatar xalqının son 20 ildə kitabxana quruculuğunda həyata keçirdiyi tədbirlərin miqyası, elmi əsaslandırılması, komplektləşdirilmə sahəsində tədbirləri kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsində öyrənilməsi və təbliğ olunması vacib olan bir fəaliyyətdir. (4, s.85)

Kiçik tarixi dövrdə repressiyaya qədərki, kitab və dövrü mətbuat məhsullarının toplanılması, Köçürülmüş ərazilərdə yaradılmış elmi və ədəbi nümunələrin toplanması, ərəb, latın və kiril qrafikasında yazılmış və çap edilmiş kitab və mətbuat məhsullarının toplanması, bibliografik göstəricilərinin hazırlanması, elektron resursların hazırlanması, beynəlxalq əlaqələrin yaradılması və inkişaf etdirilməsi, diyarşünaslıq sahəsində geniş fəaliyyətin həyata keçirilməsi, Krım tatar xalqına mənsub alim və ədiblərin şəxsi arxivlərinin Özbəkistandan, ABŞ-dan, İngiltərədən və digər ölkələrdən

gətirilərək müstəqil fondlar şəklində kitabxanalarda mühafizəsini və təbliğini təşkil etmək Kırım tatar ziyalılarının və kitabxanaçıların böyük peşəkarlığı və milli vətənpərliliyinin əzəmətini göstərməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. A.A.Xələfov. *Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi. I cild. Bakı: Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı. 2002.*
2. Л.Кадырова. *Возвращение в отчий край. "Библиотечное дело". 2009, №14, стр. 28-31*
3. А.Сеитосманов. *Нелегкий путь духовного возрождения. Библиотека. 1996, стр. 42-43*
4. P.F.Kazimi. *Kitab və kitabxana mədəniyyətində türk xalqlarının dastan və əsatirləri. "Kitabxanaşünaslıq və informasiya". 2010, № 1, s.84-90*
5. P.F.Kazimi. *Türk xalqlarının kitab və kitabxana mədəniyyətində lüğətçilik ənənələri. "Kitabxanaşünaslıq və informasiya". 2010, № 2, s.64-70*
6. Л.Белый. *Требуют обновления. "Библиотека". 1992, стр. 6-10*

КНИЖНАЯ И БИБЛИОТЕЧНАЯ КУЛЬТУРА
КРЫМСКО-ТАТАРСКОГО НАРОДА

КАЗИМИ П.Ф.
Доктор философии
по историческим наукам
Pkazimi@mail.ru

РЕЗЮМЕ

Статья охватывает исторический обзор книжной и библиотечной культуры Крымско-татарского народа в сложном историческом пути. Отмечен большой труд современных библиотечных специалистов в деле возрождения книжного наследия Крымско-татарского населения.

Ключевые слова: Книга, Библиотечная культура, национальное наследие, культура, Тюркские народы, исторические традиции, Крымские татары.

THE CULTURE OF BOOKS AND LIBRARIES
OF CRIMEAN TATAR PEOPLE

KAZIMI P.
Doctor ph.
Pkazimi@mail.ru
SUMMARY

The article is an overview of the history of Crimean Tatar people, the culture of books and libraries. This is a complex historical development of the nation's past has been the importance of the preservation of national heritage.

Key words: Book, Library culture, The national heritage, Culture, Turkish peoples, Historical tradition, Crimean Tatars.

RƏQƏMSALLAŞMANIN OPTİMALLAŞDIRMA YOLLARI AMEA MƏRKƏZİ ELMI KİTABXANASININ MİLLİ RƏQƏMSAL YADDAŞ LAYİHƏSİNİN TƏCRÜBƏSİ ƏSASINDA

İMANOVA LEYLA, BAĞIYEV İQRAR, QULİYEV ELMAR
AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru

Məqalədə Mərkəzi Elmi Kitabxananın Milli Rəqəmsal Yaddaş layihəsi nümunəsində rəqəmsallaşma proseslərinin beynəlxalq standartlar üzərində qurulması, eyni zamanda müəssisənin və konkret layihənin məqsədlərinə uyğunlaşdırılması və rəqəmsallaşma proseslərinin təkmilləşdirilməsinin işlək alqoritm təsvir olunur.

Acar sözlər: Milli Rəqəmsal Yaddaş, Mərkəzi Elmi Kitabxana, rəqəmsallaşma, optimallaşdırma, rəqəmsallaşma standartları.

GİRİŞ

Rəqəmsallaşmanın təkmilləşdirilməsinin aktuallığı

Mətnlərin, şəkillərin, səslərin kompüter emal edə biləcək formata salınmasına rəqəmsallaşma deyilir (1). Rəqəmsallaşmanın verə biləcəyi üstünlüklər sürətli axtarış, qısa zaman kəsiyində bir mənbəyə müxtəlif məsafələrdən göndərilən küllü sayda istifadəçi sorğusunu on-line cavablandırma imkanı, sənədin elektron informasiya sistemlərinin mərkəzləşdirilmiş serverlərində mühafizə edilməsi, xərclərin optimallaşması və rəqəmsal transformasiyaya hazırlığın birinci mərhələsi olmasıdır.

Külli sayda üstünlük verən, texniki baxımdan icrası asan görünən və çıxış məhsulu rahat istifadə olunan rəqəmsallaşma prosesi informasiya idarəçiləri qarşısında yeni problemlər qoyur və yeni məqsədlər formalaşdırır. IDC hesablamalarına görə, 2025-ci ildə (2) qlobal məlumat bazasının həcmi 163 zettabayta, yəni trillion gigabayta çatacaq. Lakin bu informasiyanın yalnız 50% təhlükəsizlik tədbirləri ilə təmin etmiş olacaq. Bu baxımdan gündəlik informasiya ehtiyaclarının qarşılanmasından daha çox tarixi və mədəni irsin qorunması baxımından əhəmiyyət kəsb edən rəqəmsal informasiyanın istehsalı xüsusi yanaşma tələb edir.

İstənilən fəaliyyətin uğuru düzgün planlaşdırmadan və təkmilləşmədən keçir. Lakin təcrübəyə əsaslanmamış optimallaşma, sınaqdan çıxarılmamış və dəyişilməz yanaşmalar gələcəyi bu günə yaxınlaşdırmaqdan daha çox uğursuzluğa aparır (3).

Məlumdur ki, rəqəmsal sənəd toplusunun yaradılması üçün dəyişməz qayda yoxdur (4) və hər bir rəqəmsallaşma təşəbbüsü öz məqsədi, ehtiyacları və istifadəçiləri olan unikal layihədir. Dövlət müəssisələri, özəl qurumlar, şəxsi kolleksiyalar və arxivlərin hərəsinin öz strateji hədəfləri, strukturu,

idarəetmə üsulu, maliyyələşməsi var. Lakin informasiyanı idarə edən qurum kimi onları birləşdirən problemlər mövcuddur: sənədlərin seçilmədən kütləvi şəkildə rəqəmsallaşması, sistemləşdirilməməsi, rəqəmsal həcmi sürətlə artan çıxış məhsuluna yaddaş serverlərində yerin olmaması, bulud serverlərində məlumatların təhlükəsizliyinin sığortalanmaması, axtarış və istifadə üçün universal bibliografik təsvirlərin olmaması və təhlükəsizlik sisteminin daim yaradılan yeni proqramlar tərəfindən "qırılması" və s. IDC təşkilatının 2018-ci ildə işıq üzü görmüş hesabatında adı yuxarıda çəkilən problemlərin nəzərə alınmaması təhlükəli tendensiya kimi şərh edilir (5).

Məqalədə Mərkəzi Elmi Kitabxananın təcrübəsi nümunəsində rəqəmsallaşma prosesinin yuxarıda səsləndirilən problemlər nəzərə alınmaqla təşkili təqdim olunur.

Rəqəmsallaşmanın təşkil edilməsi məqsədilə 2015-ci ildə Mərkəzi Elmi Kitabxananın strukturunda İnformasiya Resursları Mərkəzi tərkibində Elektron resursların formalaşdırılması şöbəsi yaradıldı. Şöbə müxtəlif formatlı sənədlər üçün nəzərdə tutulmuş rəqəmsallaşma avadanlıqları ilə təchiz edildi, Kitabxana-Xidmət şöbəsi və Proqramçılar şöbəsi ilə əlaqələndirildi. 2016-cı ildən başlayaraq rəqəmsal formatlı sənədlər elektron kataloqla integrasiya olundu.

Rəqəmsallaşma prosesində ehtiyacların qiymətləndirilməsi

Dünya təcrübəsində ehtiyacların qiymətləndirilməsi müəssisənin inkişaf strategiyasına uyğun olaraq rəqəmsallaşma obyektlərinin, onların prioritetlər üzrə rəqəmsallaşma ardıcılığının, rəqəmsallaşma vasitələrinin müəyyən olunmasını əhatə edir (6). Məs., MEK göstərilən ardıcılıqla fondlarını rəqəmsallaşdırır: Nadir kitab fondu, Şərq ədəbiyyatı fondu, şəxsi kolleksiyalar, xüsusi mövzular üzrə toplanmış sənədlər, məs., "AXC-100", "Əhməd Cavad", "Milli Rəqəmsal Yaddaş" bazasına aid edilən sənədlər, rəqəmsallaşmasına təcili zərurət yaranmış sənədlər. Ehtiyacların qiymətləndirilməsi zamanı aşağıda qeyd olunan göstəricilər təhlil olunur:

- Sənəd növləri:

MEK-də sənəd növləri tam çeşiddə təqdim olunub - kitab, jurnal, xəritə, marka, audio-foto-video formatlı materiallar və s. Bu sənədlər sırasında xüsusi yanaşma tələb edən XVI əsrin əvvəllərinə təsadüf edən kitablar, miniatur nəşrlər, faksimil formatında Türfan abidələri və s. maraq doğuran sənədlər mövcuddur.

- Sənəd növlərinin hər biri üzrə say:

MEK fondlarında 1 mln-a yaxın kitab, 400 minə yaxın jurnal, 3500 qəzet, 300-ə yaxın orijinal marka, 425 xəritə və başqa sənədlər mühafizə olunur. Bu sənədlərin rəqəmsallaşması üçün skanerlərin formatı və yükü hesablanır.

- Sənədlərin fiziki ölçüsü və digər xüsusiyyətləri:
MEK-də 17x24 mm ölçülü markalardan 30x40 mm miniatur kitablar, 540x640 mm ölçülü böyük kitablar, 400x570 mm ölçülü qəzetlər və 1080x1760 mm ölçülü xəritələrə qədər müxtəlif parametrlə sənədlər qorunub saxlanılır.
- Sənədlərin sahə indeksi:
MARC 21 standartına əsasən üzrə tələb olunan bütün sahələr üzrə indeksləşmə və metadata təsvirlər təmin edilməlidir.
- İnsan resurslarının qiymətləndirilməsi:
İstənilən fəaliyyətin düzgün planlaşdırılması uğurun yarısını, kamil icrası isə qalan yarısını təmin edir. MEK-də Elektron Resursların formalaşdırılması şöbəsində 11 əməkdaş çalışır. Bilavasitə rəqəmsal vahidə çevirmə işini 4 əməkdaş icra edir. Qalan əməkdaşlar konvertasiya, elektron kataloqun tamamlanması və müvafiq qeydlərin aparılması üçün səfərbər olunur.
- Texniki resursların və proqram təminatının qiymətləndirilməsi:
Müxtəlif tiplərə aid olan kitab, qəzet, jurnal, marka, xəritə kimi sənədlərin rəqəmsallaşması üçün müvafiq olaraq Metis EDS GAMMA, Zeutche OMNISCAN 12000 HQ, Zeutche ZETA Compact BOOK SCANNER, Qudenis RBS 3.0 skanerlərindən istifadə olunur.
- Növbəti 5 və 10 il üçün sənədlərin növ və say dinamikasının proqnozu:
MEK-ə daxil olan sənədlərin orta artım tempi üzrə proqnozlarımızı vermək üçün son 1 il ərzində daxil olan sənədlərin dinamikasına nəzər salmaq məqsədə uyğundur. Belə ki, 2015-2017-ci illərdə 40434 sayda ədəbiyyat MEK-ə daxil olmuşdur. Bu isə o deməkdir ki, qarşıdakı 5 və 10 illik dövr üçün təxmini hesablamalarla müvafiq olaraq 67240 və 134480 sayda yeni ədəbiyyatın daxil olma ehtimalı var.
- Rəqəmsallaşmanın davamlı, müvəqqəti, davamlı fasilələrlə və davamlı fasiləsiz rejimlərdə həyata keçirilməsinin müəyyənəşdirilməsi:
MEK həm mövcud fondlarının rəqəmsallaşmasını, həm yeni daxil olan ədəbiyyatların, həm də kənardan cəlb edilən zəruri sənədlərin rəqəmsallaşmasını mütəmadi olaraq həyata keçirməkdədir.
- Yuxarıdakı göstəricilər nəzərə alınaraq iş həcmi növbəti addımlarda planlaşdırılır:
  - Yaddaşda saxlama alqoritminin hazırlanması;
  - Qurulacaq yaddaş və server sisteminin ətraflı təhlili və layihənin yol xəritəsinin hazırlanması;
  - Maliyyə təhlili.

Rəqəmsallaşma prosesində iş axınının alqoritmı

Bütün göstəricilər üzrə ehtiyaclar qiymətləndirildikdən sonra iş prosesinin aydın, təfəssilatlı təsviri mərhələsi başlayır. İş prosesinin təsviri

sənədində nəzarətin təmin edilməsi, resurslardan səmərəli istifadə, nəticənin qiymətləndirilməsi kimi şərtlər də nəzərə alınır. Bilavasitə rəqəmsallaşma prosesi aşağıdakı mərhələləri keçir:

1. Sənədlərin icraata qəbul edilməsi və qeydiyyatı.
2. Sənədlərin fiziki xüsusiyyətlərinə görə müvafiq rəqəmsallaşma avadanlığına yönləndirilməsi;
3. Rəqəmsallaşmanı icra edən əməkdaşın adının elektron sənədin adı ilə bağlanması və qeydiyyata salınması;
4. Rəqəmsallaşma;
5. Rəqəmsal formatın keyfiyyətinin yoxlanılması;
6. Konvertasiya (ehtiyac olan sənədlər üzrə);
7. Rəqəmsal sənədin metadatalarının daxil edilməsi;
8. Rəqəmsal sənədin son yaddaş qurğusunda yerləşdirilməsi;
9. Rəqəmsal sənədin ehtiyat nüsxəsinin yaradılması;
10. Rəqəmsal sənədin əlçatanlıq kateqoriyasının müəyyən edilməsi;
11. Rəqəmsal sənədin istifadəyə verilməsi;
12. Fiziki sənədin təhvil götürüldüyü mənbəyə geri qaytarılması.

Optimallaşma istiqamətləri

Rəqəmsallaşma ağır və resurs (kadr, texniki təchizat, maddi məsrəflər və s.) tələb edən fəaliyyət növüdür. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Mərkəzi Elmi Kitabxanada rəqəmsallaşma fəaliyyətinə başlamazdan öncə zərurətlər siyahısı və prioritet (üstünlük) ardıcılığı müəyyən edilməlidir. Üstünlük əsasən sənədin tarixi əhəmiyyətinə, fiziki istifadəyə yararlığına, eyni zamanda çox istifadəçinin ehtiyacına, müəyyən kolleksiyaya mənsub olmasına əsasən müəyyən edilir. Üstünlük siyahısı tərtib ediləndən sonra optimallaşdırma işləri, yəni situasiya və resurslardan ən səmərəli istifadə aşağıdakı suallara cavablandırılaraq həyata keçirilir:

1. Sənədin rəqəmsal versiyası mövcuddur və əlçatandır mı? Rəqəmsallaşmaya ehtiyac varmı?

Sənədin növündən asılı olaraq bəzən həmin sənədin rəqəmsal forması internetdə mövcud olur. Bu zaman eyni işin təkrarən və keyfiyyətə xələl gətirilmədən görülməsinə ehtiyac qalmır. Bəzi hallarda isə həmin sənədin rəqəmsal formasını bu sənədi hazırlayan nəşriyyat evindən və ya digər müvafiq qurumdan əldə etmək mümkün olur. Bu halları nəzərə alaraq rəqəmsallaşdırmaqdan öncə alternativini və ya rəqəmsal formatın əlçatanlığını müəyyən etmək lazımdır. MEK təcrübəsində rəqəmsallaşmaya ehtiyacı olan sənədin rəqəmsal versiyasının internetdə, mübadilə tərəfdaşlarında, nəşriyyatda və ya müəllifdə olub-olmaması müəyyən edilir. Əgər müvafiq sənədin rəqəmsal versiyası mövcuddursa, o zaman rəqəmsal sənədin

keyfiyyəti yoxlanılır, keyfiyyət MEK-in tələblərinə cavab verirsə, proses bu mərhələdə dayandırılır və fayl serverə yüklənir.

2. Rəqəmsallaşma hansı keyfiyyət standartlarına cavab verməlidir?

Müxtəlif müəssisələr rəqəmsallaşma prosesi üçün müxtəlif standartlar təsdiq edir (7, 8). Təbii ki, rəqəmsal sənədin keyfiyyəti ilk növbədə avadanlığın imkanından asılıdır. Lakin bəzən yüksək keyfiyyətdə rəqəmsallaşmanı təmin edən avadanlığın da bütün imkanlarından istifadəsinə ehtiyac qalmır. Belə ki, məlum olduğu kimi, rəqəmsal sənəd nə dərəcədə yüksək keyfiyyətli olarsa, bir o qədər böyük yaddaş tutumu tələb edir. Belə sənədlərin sayının minlərlə olması yaddaş tələbinin dəfələrlə artması deməkdir. Bu səbəbdən də, rəqəmsal sənədin istifadə təyinatından asılı olaraq rəqəmsallaşmanın keyfiyyət dərəcəsi müəyyən edilir və əməkdaş təlimatlandırılır (9).

MEK təcrübəsində sənədlərin növündən və istifadə təyinatından asılı olaraq rəqəmsallaşma işi aşağıdakı keyfiyyətlərdə aparılır:

- Kitablار, sadə mətnli sənədlər: 150-300 DPI (PPI), mətn hissələri ağ-qara, rəsm olan səhifələr rəngli;
- Fotolar: 600 DPI;
- Qəzetlər: 350 DPI, ağ-qara;
- Xəritələr: 500 DPI, rəngli;
- Markalar: 500 DPI, rəngli.

Göstərilənlərdən başqa, standart tələblər rəqəmsallaşmanın fiziki məkanının təminatından, iki əlin eyni vaxtda istifadəsi, əllərin quru və təmiz olması, kitab yatağının geniş olması, kitabın skaner işığının altında baxımsız qalmaması, iki sənədin eyni zamanda rəqəmsallaşmaması kimi tələblərdən başlayaraq sənədin miqyasının 1:1 təmin edilməsi, orijinalda verilən mətn və şəklın aydınlıq dərəcəsinin saxlanması, rəngə olan tələbin (10), oxunaqlığının təmin olunmasına qədər genişdir (11).

Mərkəzi Elmi Kitabxana rəqəmsallaşma proseslərini yuxarıda göstərilən standartlar üzərində qurub.

3. Konvertasiya ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi

Məlumdur ki, mətn sənədinin rəqəmsallaşması şəkil və ya mətn formatında hazırlana bilər. Yekun formatı müəyyən etmək məqsədilə rəqəmsal sənədin mətn tanıma formatına çevrilmə zərurəti müəyyən edilməlidir. Buna səbəb isə rəqəmsal sənədin foto formatdan mətn formatına konvertasiya prosesinin həcmli əlavə resursların tələb etməsidir. Zərurət yaranmadıqda rəqəmsal sənədin konvertasiya edilmədən birbaşa şəkil formatında saxlanması konvertasiya prosesinə sərf ediləcək zaman və resurslara kifayət qədər qənaət etməsi olur.

MEK hal-hazırda xüsusi zərurət yaranmadıqca sənədlərin rəqəmsallaşmış versiyasını mətn formatına konvertasiya etmir.

4. Metadata nə dərəcədə geniş yazılmalıdır?

Metadata nə qədər geniş tərtib edilərsə, rəqəmsal sənədin axtarış imkanları bir o qədər asanlaşmış olar (12). Məqsədindən asılı olaraq, metadata müxtəlif istiqamətlərdə, məs., informasiya paketi qismində istifadə oluna bilər. Belə ki, MEK hazırladığı metadatalardan tələb olunan məlumatları seçilmiş axtarış sahələri üzrə eksporta vermiş və Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin "Azərbaycanın Kitab abidələri" siyahısı sorğusuna cavab olaraq təqdim etmişdir. Eləcə də metadatalardan kitabxana işi prosesində gündəlik aparılan sənədləşmə işlərində inzibati məlumat kimi də istifadə olunur. Məs., MEK-ə daxil olan və mübadilə edilən, arxivdən çıxarılan, hədiyyə edilən sənədlərin metadataların sadələşmiş eksportu nəticəsində formalaşan təhvil-təslim aktların hazırlanmasında, sərgi üçün fondlardan gətirilmiş sənədlərin siyahılarının hazırlanmasında istifadə olunur. Metadataların əsas istifadəçisi isə, əlbətdə, kitabxana oxucularıdır. Oxucular metadataların 5-7 sayda sahədən başlayaraq 10-17 sayə qədər sahədən istifadə edir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, metadata genişliyi sənədin rəqəmsal versiyasının ərsəyə gəlmə müddətini uzatmış olur. Bu səbəbdən də metadata genişliyi sənəddən istifadə təyinatına, istifadəçilərin axtarışda üstünlük verdikləri meyarlara əsasən müəyyənəndirilməlidir. İstifadəsi geniş yayılmayan metadata sahələrinin məcburi doldurulması öhdəliyi işin təşkilində optimallaşma məsələsinə mane ola biləcək amillərdəndir.

MEK təcrübəsində metadata sahələri geniş formada təsvir edilir. Bunun səbəbi isə yuxarıda göstəriləndi ki, axtarış sistemlərində rəqəmsal sənədin daha asan tapılması və tələb olunduqda metadatalardan müxtəlif kombinasiyalarda istifadə zərurətindən irəli gəlir. Bu istiqamətdə MEK-in yanaşması istifadəçilər və araşdırıcılar üçün ölçəcanlığın artırılmasına yönəldilmişdir.

5. Keyfiyyətə nəzarət hansı formada təmin edilməlidir?

Keyfiyyətə nəzarət mərhələsində sənədin fiziki formasının rəqəmsal forması ilə eyni olub-olmadığının təsdiq edilməsi lazımdır. Bunun üçün təsadüfi seçmə əsasında hazırlanmış nümunənin test edilməsi kütləvi şəkildə yol verilə biləcək səhvlərin qarşısını alır. Nəzarət zamanı müxtəlif məlumat tiplərinin, fərqli fiziki mühitlərin və ya fərqli məlumatların göstəricisinin olması testin etibarlılığını artırır.

MEK təcrübəsində rəqəmsallaşan sənəd bütün göstəricilərə görə keyfiyyət nəzarətindən keçir. Rəqəmsal vahidə çevrilən sənəd gələcəkdə təkrar rəqəmsallaşmaya göndərilməmək üçün tam şəkildə (bütün səhifələr) yoxlanılır, təsvirin və ya mətnin oxunaqlığı, sənədin kənar boşluqlarının

eyniliyi, səhifələrin rəng çalarlarının oxşarlığı və rəng standart (13) tələblərinə cavab verməsi yoxlanılır. MEK-də sənədlərin rəqəmsallaşmasının ilkin mərhələsində rəqəmsallaşma ilə sənədin keyfiyyətinə nəzarəti eyni kompüterdə, iş başa çatdıqdan sonra daşıyıcılar vasitəsilə FTP serverə yüklənirdi. Hazırda isə rəqəmsallaşma ilə keyfiyyətə nəzarət müxtəlif kompüterlərdə həyata keçirilir, rəqəmsallaşmış sənəd fayl şəbəkəsi üzərindən keyfiyyətə nəzarət kompüterlərinə yönəldilir, yoxlama işi başa çatdırıldıqda avtomatik olaraq elektron kataloqda adını, təsvirini və uyğundursa əlavə məlumat işlərini, - "MRY", "Kitab abidəsi", "UNESCO" - alıb FTP serverə yüklənir. Başqa tərəfdən, başlangıç dövründə sənədlərin total rəqəmsallaşması həyata keçirilirdi. İşin həcmi artıqca əmək bölgüsü və sənədlərin rəqəmsallaşmaya yönləndirilməsi müəyyən meyarlar əsasında həyata keçirildi. Hazırda sənədlər Nadir fond, Şərq ədəbiyyatı fondu, Milli Rəqəmsal Yaddaş, şəxsi kolleksiyaya mənsubiyyət kimi meyarlara cavab verdikdə, eləcə də təcili oxucu sifarişləri və ya beynəlxalq mübadilə tələbinə əsasən rəqəmsallaşdırılır.

NƏTİCƏ

Beləliklə, AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasında Milli Rəqəmsal Yaddaş layihəsinin rəqəmsallaşma proseslərinin beynəlxalq standartlar üzərində qurulması, eyni zamanda kitabxananın hədəflərinə, layihə məqsədlərinə uyğunlaşdırılması və dünya informasiya məkanında mövcud problemlər də nəzərə alınmaqla rəqəmsallaşma proseslərinin təkmilləşdirilməsi yolları kitabxanalarda istifadə üçün sınaqdan çıxmış alqoritm kimi tövsiyə oluna bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/digitization>
2. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf>
3. https://www.goodreads.com/book/show/112247.The_Art_of_Computer_Programming_Volume_1
4. <https://www.gwbhs.org/documents/2012/11/si-644-digitization-project-plan.pdf/>
5. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf>
6. http://archives.ru/documents/rekomend_el-copy-archival-documents/razdel-2.shtml
7. <https://www.epa.gov/sites/production/files/2015-08/documents/2155-s-01.0.pdf>

8. <https://www.archives.gov/files/preservation/technical/guidelines.pdf>
9. https://www.in.gov/iara/files/Digitization_Standards.pdf
10. <http://www.color.org/srgbprofiles.xalter#v2>
11. <https://nationalarchives.gov.uk/documents/information-management/digitisation-at-the-national-archives.pdf>
12. <http://www.loc.gov/standards/mdc/>
13. <http://www.color.org/srgbprofiles.xalter#v2>

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ПРОЦЕССОВ ОЦИФРОВКИ

На основе опыта проекта Национальной Цифровой Памяти
Центральной Научной Библиотеки НАНА

ИМАНОВА Л., БАГИЕВ И., КУЛИЕВ Э.
РЕЗЮМЕ

В статье описывается действующий алгоритм оптимизации процессов оцифровывания, обработки и хранения документов, основанных на международных стандартах, адаптированных к конкретным задачам учреждения и целям проекта Национальной Цифровой Памяти.

Ключевые слова: Национальная Цифровая Память, Центральная Научная Библиотека, Оцифровка, Оптимизация, Стандарты оцифровки

THE OPTIMIZATION WAYS OF DIGITIZING

Based on the practice of National Digital Memory project
of Central Library of Science of ANAS

IMANOVA L., BAGIEV I., QULIEV E.
SUMMARY

The article describes the activities' functional algorithm of the Central Library of Science to build digitising processes based on international standards, as well as adopted to the goals of the National Digital Memory project for improving the process of matching and digitizing.

Keywords: National Digital Memory, Central Library of Science, Digitising, Optimization, Standards of digitising

CƏMİYYƏTİN İNFORMASIYA TƏMİNATI SİSTEMİNDƏ MİLLİ KİTABXANALARIN ROLU

İSMAYILOVA ƏDİBƏ

**Azərbaycan Milli Kitabxanasının
Xidmət işləri üzrə direktor müavini,
Əməkdar mədəniyyət işçisi, AMEA-nın doktorantı
oxucu_xidmet@anl.az**

Məqalədə cəmiyyətin kitabxana-informasiya təminatı sistemində milli kitabxanaların rolundan, onların yaranma tarixindən, formalaşmasından inkişaf mərhələlərindən və funksiyalarından bəhs edilir.

***Açar sözlər:** Milli Kitabxana, Avropa milli kitabxanalarının direktorlarının simpoziumu, milli kitabxanaların direktorlarının müşavirəsi, informasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq, toplu kataloq*

Məlumdur ki, bəşəriyyət öz tarixi inkişafı zamanı insanların həyatından, sosial zərurətdən meydana gələn bir sıra ictimai institutlar yaratmışdır. Bunlardan biri də kitabxanalardır. Məhz bu ictimai institut insanların onun yaranmasına qədər şifahi formada topladığı biliyi yazılı sənədlər şəklində bir məkanda toplayaraq onu mühafizə etməyə, əvvəlcə məhdud sayda insanların, sonra isə daha geniş çevrənin istifadəsinə verməyə imkan yaratmışdır. Öz tarixi inkişafı dövründə kitabxanaların ictimai funksiyaları əsrdən-əsrə genişlənmişdir. Sənədlərin mühafizəsi və məhdud şəkildə istifadəsinə şərait yaradılması ilə yanaşı, onun elmə, mədəniyyətə, təhsilə, mənəvi tərbiyəyə informasiya dəstəyi vermə funksiyaları da meydana gəlmişdir. Kitabxanaların ən yeni funksiyalarından biri isə istifadəçilərə onlayn sənəd-informasiya ehtiyatlarına əlyətərlik şəraiti yaratma funksiyasıdır. Lakin, insanların biliyə, informasiyaya olan ehtiyaclarını ödəmək, özündə bəşəriyyətin bütün sahələr üzrə faydalı təcrübəsini toplayaraq həm indiki nəslin ixtiyarına vermək, həm də gələcək nəsllə ötürmək baxımdan kitabxana birinci və başlıca sosial institutdur.

Kitabxanaşünaslıq sahəsində tədqiqatlar bir daha təsdiq edir ki, məhiyyətə milli kitabxana sayıla bilən kitabxanalar daha erkən zamanlarda yaransa da, ilk dəfə "milli kitabxana" məfhumunun meydana gəlməsi Fransa burjuva inqilabı (1789) zamanına təsadüf edir. Kral mütləqiyyətinin devrilməsindən sonra ölkəni idarə edən ali kollegial orqan olan Fransa Konventi Kral Kitabxanasını Fransa Milli Kitabxanası elan etmişdir.

Müasir kitabxana tarixi tədqiqatlarında milli kitabxanaların yaranaraq inkişaf etməsi üç mərhələyə bölünür. Birinci mərhələ-milli kitabxanaların inkişafının ənənəvi əsaslarla inkişafı mərhələsi orta əsrlərdən başlayaraq XIX əsr daxil olmaqla olan dövrü əhatə edir. Həmin dövrdə milli kitabxanalar ölkənin digər kitabxanalarından təcrid olunmuş şəkildə öz fondlarını toplayır, mühafizə edir, zənginləşdirir və onun bibliografik baxımdan ucbatunu aparır və oxuculara xidməti təşkil edirdilər. Milli kitabxanaların inkişafının ikinci mərhələsi keçid dövrü hesab edilə bilər. XX əsrin birinci yarısını əhatə edən həmin mərhələ zamanı Asiya və Afrikada çoxsaylı millətlər öz dövlətlərini yaratmışlar və bunun ardınca milli kitabxanalarını yaratmağa başlamışlar. Həmin mərhələ onların fondlarından ictimai istifadənin daha da fəallaşması ilə müşayiət edilməklə, ölkənin digər kitabxanaları ilə əməkdaşlığın genişlənməsi ilə xarakterizə olunur.

Milli kitabxanaların inkişafının üçüncü, müasir mərhələsi onların inkişafının intensiv dövrü hesab edilir. XX əsrin ikinci yarısından başlanan həmin mərhələ zamanı onların fəaliyyətində əsas yeri tələbatçılara xidmətin daha da intensivləşməsi, ölkədə kitabxana işinə rəhbərlik, ölkənin kitabxana fəaliyyətinin dünya kitabxana fəaliyyətinə daha sıx inteqrasiya edilməsinin təşkili tutmuşdur. Bu xronoloji bölgüdə çıxış etsək, Azərbaycanda milli kitabxana quruculuğu yuxarıda bəhs edilmiş ikinci mərhələdən başlamışdır.

Dünya kitabxanaşünaslığında milli kitabxanaların əsas funksiyaları barəsində elmi araşdırmalar, müzakirələr hələ də davam edir. Fikir ayrılığının əsas səbəbi dünyada mövcud olan milli kitabxanaların fəaliyyətindəki fərqlərin vahid nəzəri baza üzərinə gətirilməsi zamanı yaranan çətinlikdir. Lakin son yarım əsr ərzində bu problem ətrafında dünya kitabxana mütəxəssislərinin fikir mübadiləsi, müzakirələri daha da intensivləşmişdir. Bu fikir mübadilələri üçün məhsuldar və səmərəli şərait qlobal və regional səviyyədə keçirilən simpozium, müşavirə və seminarlarda yaranır. Bunlardan xüsusilə Avropa milli kitabxanalarının direktorlarının simpoziumunu (Avstriya, Vyana, 1958) qeyd etmək olar. Milli kitabxanalar fenomeninin kollektiv şəkildə sərf-nəzər edilməsi məhz bu tədbirdə başlamışdı. Digər əhəmiyyətli tədbir kimi, Milli kitabxanaların direktorlarının müşavirəsi (İsveçrə, Lozanna, 1976) qeyd edilməlidir. Bu müşavirədə milli və beynəlxalq informasiya sistemlərində milli kitabxanaların rolu müəyyənləşdirilmişdir. Bu ənənələr hal-hazırda intensiv fəaliyyət göstərən Milli Kitabxanaların Direktorlarının Konfransı və Avropa Milli Kitabxanalar Konfransı kimi beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən davam etdirilir. Həmin qeyd edilən tədbirlərdə və milli kitabxanaların direktorlarının digər tədbirlərində, qəbul edilmiş direktiv sənədlərdə - məsələn, Avropa Milli Kitabxanalar Konfransının Strateji Planlarında iştirakçılar, mütəxəssislər milli

kitabxanaların funksiyalarının bir sıra ümumi cəhətlərinin olmasına diqqət yetirmişlər. Bu ilk növbədə milli nəşr məhsulunun və ölkə, millət üçün maraq kəsb edən xarici nəşr məhsulunun maksimal qədər tam şəkildə toplanması, mühafizəsi, həmin məhsulun bibliografik uçotu, qeydi, onları özündə əks etdirən milli cari bibliografik mənbələrin hazırlanması, ölkədə kitabxana işinin əlaqələndirilməsi, milli səviyyəli ilkin sənəd və bibliografik resursların, o cümlədən, ənənəvi və elektron toplu kataloqların yaradılması, ölkədə kitabxana fəaliyyətinin strateji inkişaf planlarının hazırlanması, kitabxana-bibliografik və informasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın təşkili kimi prioritet məsələlər qeyd edilir.

Milli kitabxanaların yeni funksiyalarından bəhs edərkən ölkə kitabxanalarının ümumi toplu kataloqlarının tərtib edilməsini, ölkə miqyasında kitabxanalararası abonementin təkilini, beynəlxalq miqyasda kitabxanalararası əməkdaşlığın genişləndirilməsini (ilk növbədə digər ölkələrin milli kitabxanaları ilə) də qeyd etmək zəruridir.

XX əsrin son rübündə dünya miqyasında sənəd-kommunikasiya sistemlərinə yeni informasiya texnologiyalarının, informasiyanın emalı, saxlanması və ötürülməsi üsullarının, telekommunikasiya vasitələrinin nüfuz etməsi milli kitabxanaların fəaliyyətinə də güclü təsir göstərmişdir. XX əsrin 70-ci illərindən ABŞ-ın əsas milli kitabxanası olan Konqres Kitabxanasından başlanan bu proses sonradan dünyanın digər ölkələrinin milli kitabxanalarının fəaliyyətində də əsaslı dönüş yaratmışdır. Belə ki, onların fondları yeni informasiya daşıyıcıları əsasında yaradılan sənədlərlə komplektləşdirilməyə başlamış, həmin sənədlərdən tələbatçıların daha geniş istifadəsi üçün tədbirlər həyata keçirilmiş, kitabxana-bibliografiya proseslərinin idarə edilməsi üçün avtomatlaşdırma vasitələri, proqram təminatı, yeni kommunikasiya vasitələri tətbiq edilməyə başlamışdır. Milli Kitabxanalar özləri bu yenilikləri mənimsəməklə yanaşı, onların ölkə miqyasında da tətbiqinin, yeni təcrübənin ötürülməsinin, yayılmasının aparıcı qüvvəsinə çevrilmişdir. Bu yeniliklər milli kitabxanaların həm ölkə kitabxanaları, həm də xarici kitabxanalarla daha sıx inteqrasiyaya girməsini, həm ilkin sənəd, həm də bibliografik istiqamətli korporativ resurslar yaradılmasını daha da intensivləşdirmişdir.

Milli kitabxanalar son yüz ildə dünya kitabxanaşünaslığının, kitabxana ictimaiyyətinin diqqətini cəlb edən kitabxana tipidir. Heç də təsadüfi deyildir ki, kitabxana işi sahəsində dünyanın başlıca təşkilatı olan İFLA-nın tərkibində fəaliyyət göstərən tematik altbölmələrdən biri "Milli kitabxanalar" adlanır. İFLA-nın saytında müasir dövrdə kitabxana işi sahəsində milli kitabxanaların müstəsna əhəmiyyəti qeyd edilir, onun funksiyalarına diqqət verilir. Həmin bölmə dünyanın milli kitabxanaları ilə sıx əlaqələr saxlayır, onlar arasında

beynəlxalq miqyasda əlaqələr qurur, onların işinin daha da təkmilləşdirilməsi üzrə proqramlar həyata keçirir. Bölməyə hər il 20 nəfər mütəxəssisdən ibarət, tərkibi seçki vasitəsi ilə müəyyənləşən daimi komitə rəhbərlik edir. Bölmə vaxtaşırı olaraq bu kitabxanaların qarşdakı dövr üçün fəaliyyətini müəyyənləşdirən "strateji fəaliyyət planları" işləyib hazırlayır. 2006-cı ildən bəri bölmə 7 belə plan hazırlayıb təqdim etmişdir. Son belə plan 2016-cı ildə qəbul edilmiş 2016-2017-ci illər üçün nəzərdə tutulmuş plandır. İFLA-nın hər ilin avqustunda keçirilən illik şura və konfransında bu təşkilatın qeyd edilən bölməsinin rəhbərliyi altında dünyanın bir çox milli kitabxanalarının nümayəndələri toplanır, cari və perspektiv məsələləri müzakirə edir. Burada hər il maraqlı müzakirələr aparılır, dəyişən kitabxana mühitində milli kitabxanaların öhdəsinə düşən yeni vəzifələr müəyyənləşdirilir. İFLA və onun "Milli kitabxanalar" altbölməsi yuxarıda adı çəkilmiş Milli Kitabxanaların Direktorlar Konfransı adlı sahəvi təşkilatla sıx əlaqə saxlayır.

Qeyd etdiyimiz kimi, müasir kitabxana tipologiyasında milli kitabxanaların xüsusi mövqeyi var. Onların yaranması qlobal və lokal miqyasda cəmiyyətin sənəd və bibliografik informasiya tələbatının ümumi qanunayğunluqlarından irəli gəlmişdir üçün, hər millət, hər müstəqil dövlət öz kitabxanasını yaradır. Buna görə də dünyanın bütün ölkələrində belə kitabxanalar mövcuddur. 2017-ci ilin 1 sentyabr tarixinə olan vəziyyətə görə, dünyanın 235 ölkəsində milli kitabxana statuslu kitabxanalar fəaliyyət göstərir. Bu kitabxanaların əksəriyyətinin milli və ya mərkəzi dövlət statusu xüsusi direktiv sənədlərlə müəyyən olunur. Əgər nəzərə alsaq ki, bir sıra ölkələrdə milli statuslu bir yox, bir neçə kitabxana fəaliyyət göstərir, dünyada bu tipli kitabxanaların sayı daha da çox ola bilər. Məsələn, Kosta Rikada, Macarıstanda, Polşada, Paraqvayda, Türkiyədə və Serbiyada 2, İtaliyada, Cənubi Koreyada, Rusiya Federasiyasında 3, Almaniyada və ABŞ-da 5 milli statuslu kitabxana fəaliyyət göstərir. Dünyanın əksər ölkələrində milli kitabxanaların statusu müvafiq qanunlar əsasında təsbit edilmişdir. Dünya miqyasında qədim tarixi və ənənələri, öz fondunun zənginliyi, yerinə yetirdiyi funksiyaların genişliyi, göstərilən xidmətin çeşidi və yüksək səviyyəsinə görə xüsusi olaraq qeyd edilən kitabxanalara misal olaraq ABŞ Konqres Kitabxanasını, Britaniya Kitabxanasını, Fransa Milli Kitabxanasını, Rusiya Dövlət Kitabxanasını göstərmək mümkündür.

Zaman keçdikcə, informasiyanın yazılmasının, saxlanması, ötürülməsinin, istifadəsinin yeni-yeni vasitələrinin meydana gəlməsi milli kitabxanaların ölkə, millət üçün əhəmiyyətini nəinki azaldır, hətta daha da artırır. Bütün bu deyilənləri Azərbaycan Respublikasının baş kitabxanası olan M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası barədə də söyləyə bilərik.

AMK 1922-ci ildə yaradılmış, rəsmi açılışı isə 1923-cü ilin may ayının 23-də olmuşdur. 1939-cu ildə AMK-na görkəmli mütəfəkkir, dramaturq və maarifçi Mirzə Fətəli Axundovun adı verilmişdir. Kitabxana yarananda onun fonduna İmperator Texniki Cəmiyyətinin Bakı şöbəsinin və Bakı İctimai Cəmiyyətinin kitabxanalarının fondlarından 5000 nüsxə kitab daxil olmuşdur. Milli Kitabxananın fondunda hal-hazırda 5 milyona yaxın ədəbiyyat vardır. Kitabxananın daimi oxucularının sayı 143627, virtual oxucularının sayı isə 3 milyondan artıqdır. Milli Kitabxanada 24 şöbə, 41 bölmə, 14 oxu zalı fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Milli Kitabxanası kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq və kitabşünaslıq sahəsində aparıcı müəssisə, ölkənin bütün kitabxanaları üçün elmi-metodik mərkəz, oxuculara kompleks kitabxana-bibliografiya, informasiya xidməti göstərmək, kitabxanalararası abonement, milli və tövsiyə bibliografiyası, beynəlxalq və ölkədaxili depozitar mərkəz funksiyalarını yerinə yetirir.

2004-ci ildə AMK-na Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə "Milli Kitabxana" statusu verilmişdir. AMK Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, milli nəşrləri, xarici ölkələrdə nəşr olunmuş Azərbaycan haqqında və Azərbaycan müəlliflərinin əsərlərini, dünya ədəbiyyatı nəşrləri, o cümlədən xarici dillərdə qiymətli və digər məlumat daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən milli mədəniyyət xəzinəsi və dövlət kitab saxlayıcısıdır. "Kitabxana işi haqqında" və "Nəşriyyat işi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına əsasən AMK ölkə ərazisində dərc olunan nəşrlərdən pulsuz məcburi nüsxələr alır və onların əsasında milli mətbuatın arxiv fondunu yaradır.

Zəngin kitab fonduna malik olan Milli Kitabxanada Azərbaycan kitab mədəniyyətinin ilk nümunələri – daşbasma üsulu ilə çap olunmuş və ilk çap kitabları, XIX əsrin dövrü mətbuat nümunələri toplanmışdır. Kitabxananın Nadir kitablar və kitabxana muzeyi şöbəsində dünyanın 20-yə yaxın dilində ən qədim kitablar, müxtəlif elm sahələrinə aid fundamental tədqiqat əsərləri, qiymətli sorğu ədəbiyyatları qorunub saxlanılır. Miniatur kitab kolleksiyası, nəfis tərtibatlı kitab nüsxələri oxucularda böyük maraq doğurur. Kitabxananın arxiv fondunda mətbuat tariximizin misilsiz bir hissəsini təşkil edən 91 adda qəzetin 1875-1930-cu illəri əhatə edən böyük bir dövrünün əsl və fotosurətləri, eləcə də Azərbaycan mətbuatının inkişafında mühüm rol oynayan jurnallar qorunub saxlanılır. Milli Kitabxana hər il kitabxana işinin bu və ya digər məsələlərinə dair xeyli miqdarda metodik vəsaitlər nəşr edir və region kitabxanalarına göndərir. Azərbaycan Milli Kitabxanası "Yeni kitablar", "Birillik Azərbaycan Kitabı", "Azərbaycan kitabı", "Mədəniyyət, incəsənət, turizm və ədəbiyyatşünaslıq haqqında yeni

ədəbiyyat" adlı bibliografik informasiya göstəricilərini, hər il "Əlamətdar və tarixi günlər təqvimini"ni, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri silsiləsindən, eyni zamanda digər mövzulara həsr olunmuş fundamental bibliografik vəsaitlər nəşr edir.

Milli Kitabxananın beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitab mübadiləsi sahəsində fəaliyyəti də gündən-günə genişlənir. Azərbaycan Milli Kitabxanası dünyanın 60-dan artıq kitabxanası ilə kitab mübadiləsini həyata keçirir.

AMK Avropa Milli Kitabxanaları Konqresi (CENL), Avrasiya Kitabxana Assambleyası (BAE), Türkdilli Ölkələrin Milli Kitabxana Direktorları Şurası, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına Üzv Ölkələrin Milli Kitabxanaları Şurası, Avrasiya Kitabxanalar Birliyinin və s. üzvüdür. Hal-hazırda Azərbaycan Milli Kitabxanası ölkə üçün mühüm əhəmiyyətə malik bir informasiya, sənəd-kommunikasiya, mədəniyyət müəssisəsi, milli intellektual sərvəti qoruyan vacib bir qurum, ölkənin kitabxana sisteminin aparıcı kitabxanası, başlıca olaraq cəmiyyətin informasiya təminatını həyata keçirən sosial institutdur.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A. *Kitabxana və cəmiyyət*. - Bakı, 2011, 302 s.
2. Aslan K. *Dünya kitabxanaları tarixi (XVII əsrin ortalarından XXI əsrin əvvəllərinədək): Dərs vəsaiti. 2-ci nəşri*. - Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2010. - 448 s.
3. Əhmədov E.Y. *Dünya milli kitabxanaları: ümumi məlumat : magistrantlar üçün dərs vəsaiti*. - Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2008. - 135 s.
4. Təhirov K. *Dünya milli kitabxanaları. M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası: Dərs vəsaiti*. - Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2013. - 212 s.
5. Национальная библиотека: словарная статья // Библиотечная энциклопедия/Российская государственная библиотека. - М.: Из-во «Паишев дом», 2007. - 1300 с. С. 708.)
6. https://ru.wikipedia.org/wiki/Национальная_библиотека_Франции
7. <http://www.cdnl.info/>. <http://www.cenl.org/>
8. http://www.cenl.org/wp-content/uploads/CENL_Strategic_Plan_2015-18.pdf
9. https://www.ifla.org/files/assets/national-libraries/StrategicPlan/nlsc_action_plan_2017_web.pdf
10. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_and_state_libraries

11. <https://www.ifla.org/national-libraries>

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКИ В СИСТЕМЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВА

ИСМАИЛОВА А.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о роли национальных библиотек в системе библиотечно-информационного обеспечения общества, об истории их возникновения, формирования, этапах развития и функциях.

Ключевые слова: Национальная Библиотека, симпозиум директоров национальных библиотек Европы, совещание директоров национальных библиотек, международное сотрудничество в сфере информации, сборный каталог

THE ROLE OF NATIONAL LIBRARIES IN LIBRARY- INFORMATION PROVISION OF SOCIETY

İSMAİLOVA A.

SUMMARY

The article provides information about the role of national libraries in library-information provision of society, their formation, establishment history, stages of development and their functions.

Keywords: National Library, symposium of directors of the European National Libraries, conference of directors of national libraries, international cooperation in the field of information, collective catalog

KİTABXANALARDA İNSAN HÜQUQLARININ KİTABXANA- İNFORMASIYA TƏMİNATI

(Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə
Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı Kitabxanasının iş təcrübəsi)

NOVRUZOVA A.Y.

Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları
üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı,
kitabxanaçı-arxiv qeydiyyatçısı
azade-novruzova@mail.ru

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı Kitabxanasının iş təcrübəsi əsasında insan hüquqlarının kitabxana-informasiya təminatından bəhs edilir.

Açar sözlər: insan, hüquq, müvəkkil, dövlət, nəşr, kitabxana, aparat.

Hüquq elminin inkişaf etdirilməsi, ölkə əhalisinin Hüquqi maarifləndirilməsi, hüquq mədəniyyətinin artırılması, onların bu sahədə yeni biliklər əldə etməsi Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) təsisatında insan hüquqları üzrə ilk ixtisaslaşdırılmış kitabxana olan İnsan Hüquqları Kitabxanasının yaradılmasına şərait yaratmışdır. Kitabxana 2003-cü ilin yanvar ayından fəaliyyətə başlamış və artıq 15 ildir ki, daim oxucuların istifadəsindədir. Yarandığı gündən kitabxananın fondunu zənginləşdirmək, geniş hüquq ədəbiyyatı bazasına malik olmaq əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulmuşdur. Ombudsman Aparatının kitabxana fondunda hüquq elminin müxtəlif sahələrindən bəhs edən ədəbiyyat qorunur. Kitabxana fondu yerli və xarici mənbələrdən alınmış kitablar əsasında formalaşdırılmışdır. Burada fond müxtəlif mənbələrdən - BMT-nin müxtəlif qurumlarının, agentliklərinin, Avropa Şurasının, ATƏT-in, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların Azərbaycandakı nümayəndəliklərinin, səfirliklərin, xarici universitetlərin, əməkdaşlarımızın xarici ölkələrdən gətirdikləri kitablar, yerli dövlət qurumlarının, QHT və KİV-lərin nəşrləri, eləcə də başqa kitabxanaların mübadilə fondundan alınmış ədəbiyyatlar hesabına qurulmuşdur. Kitabxanada tədqiqat əsərləri, monoqrafiyalar, dərsliklər və dərs vəsaitləri, lüğətlər, kitabçalar, broşürlər, bukletlər, lifletlər, plakatlar və s. kimi çap məhsulları saxlanılır.

Azərbaycan, türk, ingilis, fransız, alman, rus, gürcü, polyak və başqa dillərdə olan kitab, qəzet, jurnal, bülleten kimi çap məhsulları hər zaman oxucuların istifadəsindədir.

Bu gün kitabxana fondunun əsasını ümumilikdə 11000-dən artıq ədəbiyyat təşkil edir. Burada hüquq elminin müxtəlif sahələrinə aid kitablarla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə nəşr olunan "Dünya Ədəbiyyatı Klassikləri" silsiləsindən olan ədəbiyyat, xalqımızın əsrlər boyu yaşadığı faciələri, o cümlədən erməni təcavüzünü əks etdirən nəşrlər, xarici ölkələrin Ombudsman təsisatlarının illik məruzələri, normativ-hüquqi aktlar və digər çap məhsulları qorunur. Kitabxanadan Aparatın əməkdaşları ilə bərabər tədqiqatçılar, müxtəlif universitetlərdə hüquqi biliklər alan tələbələr, magistrələr, elmi işçilər də istifadə edirlər. Azərbaycan, rus, ingilis dillərində kitab və jurnal kataloqundan ibarət olmaqla 3 dildə kitabxananın məlumat-axtarış aparatı yaradılmışdır.

Kitabxanada Azərbaycan xalqının görkəmli şəxsiyyətləri, Ulu Öndər Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyev, Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyeva haqqında yazılmış kitablar, o cümlədən ölkəmizin tarixi, tanınmış dövlət xadimləri üçün xüsusi güşə ayrılmışdır.

Kitabxanalararası əməkdaşlığı genişləndirmək üçün M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Kitabxanası, Milli Məclisin Kitabxanası, BDU-nun Elmi Kitabxanası, Qərb Universitetinin, Bakı Slavyan Universitetinin, Xarici Dillər Universitetinin, M.S.Ordubadı ad. Naxçıvan Muxtar Respublika Kitabxanası, Naxçıvan Dövlət Universitetinin Kitabxanası, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ombudsman Aparatının kitabxanası, Gəncə Dövlət Universitetinin, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası və İnsan Hüquqları İnstitutunun kitabxanası, dövlət qurumlarının, nazirliklərin kitabxanaları, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində olan Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi (MKS) nəzdində fəaliyyət göstərən kitabxanalar ilə qarşılıqlı fəaliyyət təşkil olunur. Beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində isə bir sıra ölkələrin Milli kitabxanaları, o cümlədən İsveçin R.Vallenberq adına İnsan Hüquqları və Humanitar Hüquq İnstitutunun İnsan Hüquqları Kitabxanası və s. ilə müntəzəm əlaqələr qurulmuşdur.

Müvəkkilin təşəbbüsü ilə paytaxtda və respublikamızın regionlarında keçirilmiş tədbirlər zamanı yerli kitabxanalarda insan hüquqları üzrə kitab sərgiləri, oxucularla görüşlər keçirilmiş, həmin kitabxanalara insan hüquqlarına dair müxtəlif adlarda vəsaitlər verilmişdir.

Eyni zamanda müxtəlif illərdə Ombudsman Aparatında beynəlxalq təcrübəni öyrənmək məqsədilə kitabxana işçiləri üçün seminarlar da təşkil olunmuşdur. Seminarlarda dövlət qurumlarının, nazirliklərin kitabxanaları və tədris mərkəzlərinin, respublikamızın aparıcı kitabxanalarının və mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin, habelə ali məktəb və

akademiya və kitabxanalarının rəhbərləri və əməkdaşları iştirak etmişlər. "Əhalinin hüquq təhsili və maarifləndirilməsində kitabxanaların rolu" mövzusunda keçirilmiş seminara Rusiya Federasiyasındakı M.Rudomino adına Xarici Ədəbiyyat üzrə Ümumrusiya Dövlət Kitabxanasının Hüquq İnformasiya Mərkəzinin direktoru Olqa Suxova və başqa ekspertlər dəvət olunmuşdu.

Avropa Birliyinin Tvinning layihəsi çərçivəsində 2011-ci il avqust ayının 15-də Ombudsman Aparatında Almaniya İnsan Hüquqları İnstitutunun Kitabxanasının rəhbəri Anna Sieberns tərəfindən, "Elektron kitabxana" mövzusunda treninq-seminarlar keçirilmişdir. Burada seminar iştirakçıları ilə elektron kitabxana və beynəlxalq standartlar mövzusu ətrafında geniş müzakirələr aparılmışdır.

Eyni zamanda Aparatın əməkdaşları ölkədə və xaricdə kitabxana-informasiya sahəsində keçirilən treninqlər, dəyirmi masalar, debatlar və konfranslarda yaxından iştirak etməklə öyrənilən yenilikləri Aparatın kitabxanasında tətbiq etmişlər.

Ölkəmizdə hüquqi maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı 193 adda çap məhsulu nəşr etmişdir.

Bununla əlaqədar olaraq İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman) E.Süleymanova 2005-ci ildə hüquq ədəbiyyatının nəşri sahəsində fəaliyyətinə görə Yeni Yazarlar və Sənətcilər Qurumu və Gənclər Təşkilatları Milli Şurasının Fəxri Fərmanı ilə təltif edilmişdir.

Ombudsmanın illik məruzələri, İşgəncələr əleyhinə Milli Preventiv Mexanizmin fəaliyyətinə dair hesabatları və digər yeni nəşrləri, Azərbaycan haqqında, Xocalı faciəsi və erməni təcavüzü barədə olan məlumatlar disklərdə beynəlxalq təşkilatlara, Ombudsman institutlarına, forum və konfrans iştirakçılarına, insan hüquqları sahəsində çalışan mütəxəssislərə, beynəlxalq ekspertlərə, o cümlədən başqa tədbirlərin iştirakçılarına mütəmadi olaraq göndərilir.

Aparatın nəşrləri ölkə daxilində və xarici ölkələrdə keçirilən beynəlxalq kitab sərgilərində, tədbirlərdə daim nümayiş olunur. Belə ki, 2013, 2015, 2017-ci illərdə Mədəniyyət Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən III, IV, V Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi Yarmarkasında təsisat Sərgi-Yarmarkada fəal iştirakına görə Diplomla təltif olunmuşdur. 2016, 2017-ci illərdə Mədəniyyət Nazirliyinin dəstəyi ilə Frankfurt və İstanbulda keçirilən Beynəlxalq Kitab sərgilərində də aparatın Azərbaycan, ingilis və rus dillərində olan nəşrləri müvəffəqiyyətlə nümayiş etdirilmiş və maraqla qarşılanmışdır. 18 iyun - Azərbaycanda Milli İnsan Hüquqları günü və 10 dekabr - Beynəlxalq İnsan Hüquqları günü, İnsan Hüquqları (18 may-18 iyun), Sülh

(21avqust-21 sentyabr), Uşaq hüquqları (20 oktyabr-20 noyabr) aylıqları çərçivəsində Milli Kitabxanada, o cümlədən respublikamızın bir çox şəhər-rayon mərkəzi kitabxanalarında, Ombudsmanların Bakı Beynəlxalq konfranslarında, əlamətdar və tarixi günlər təqviminə üzrə Xocalı faciəsinin 25 illiyi, 31 Mart-Azərbaycanlıların soyqırımının 100 illiyi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə həsr olunmuş elmi-praktiki konfranslarda Ombudsman Aparatının nəşrlərindən ibarət geniş sərgilər açılmışdır.

Ombudsman E.Süleymanovanın təşəbbüsü və digər əlaqədar təşkilatların dəstəyi ilə ingilis və s. xarici dillərdə olan 23-dən artıq tədqiqat əsərləri, dərslər və dərslər vəsaitləri Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş və nəşr edilmişdir. Bu kitabların sırasından “İnsan hüquqları və layiqli idarəetmə”, “İnsan hüquqları üçün yeni mərhələ”, “İnsan hüquqları: parlament üzvləri üçün vəsait”, Ralf Kroşonun “Polis və insan hüquqları”, “Silahlı qüvvələr heyətinin insan hüquqları və əsas azadlıqları haqqında təlimat” kimi qiymətli kitabları göstərmək olar. Qeyd olunmalıdır ki, həmin elmi ədəbiyyat ilk dəfə olaraq ana dilimizə tərcümə olunmuşdur. Eyni zamanda 53 Azərbaycan dilində olan vəsait ingilis dilinə, 40-ı isə rus dilinə tərcümə olunaraq çap edilmiş, geniş oxucu auditoriyası arasında yayılmışdır.

Aparatın nəşrləri Ombudsmanın regional mərkəzlərinə, əməkdaşlıq etdiyi kitabxanalara, dövlət qurumlarının müvafiq strukturlarına və kitabxanalarına, qeyri-hökumət təşkilatlarına (QHT), o cümlədən M.S.Ordubadi ad. Naxçıvan Muxtar Respublika Kitabxanasına, Naxçıvan Dövlət Universitetinin Kitabxanasına, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ombudsman Aparatına, respublikanın şəhər və rayon mərkəzləşmiş kitabxana sistemlərinə, cəzaçəkmə müəssisələrinin, hərbi hissələrin kitabxanalarına və digər kitabxanalara mütəmadi olaraq göndərilir.

Əhali arasında hüquqi maarifləndirmənin aparılmasında Aparatın nəşrlərinin uğurla yayılmasının böyük əhəmiyyəti vardır. Yalnız Aparatın nəşrləri deyil, eləcə də BMT-nin, ATƏT-in və digər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların Azərbaycan nümayəndəlikləri tərəfindən çap edilmiş hüquq ədəbiyyatı Ombudsmanın dəstəyi ilə kitabxanalar və əhali arasında yayılır. Bu günə qədər ümumilikdə 60000-dən çox hüquq ədəbiyyatı paylanmışdır. Nəşrlərin əksəriyyətinin elektron versiyası təsisatın rəsmi internet sahifəsində də (www.ombudsman.gov.az) yerləşdirilmişdir.

Eyni zamanda təsisatın nəşrlərinin kolleksiya və milli rəqəmsal yaddaş bazasına daxil edilməsi, elektron kataloqa salınması məqsədilə Müvəkkil ilə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanmışdır.

Vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının Müvəkkillə uğurlu əməkdaşlığı kitabxananın oxucu mühitini genişləndirməsinə imkan yaradır. Kitabxananın

fəaliyyətində qeyri-hökumət təşkilatlarının öz yeri vardır. Təsisatın nəşrləri QHT-lərə də paylanmışdır. Daha sıx əməkdaşlıq etdiyimiz qeyri-hökumət təşkilatlarından Azərbaycan Qadın və İnkişaf Mərkəzi (AQİM), Azərbaycan Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsidir. Qadın və İnkişaf Mərkəzinin, eyni zamanda Uşaq və Gənclərin Sülh Şəbəkəsinin üzvləri kitabxananın elmi-informasiya bazasından uğurla yararlanırlar. Onlar Ombudsman Kitabxanasının ən fəal oxucuları sıralarındadırlar.

Uşaqlar arasında hüquqi düşüncənin formalaşdırılmasında və hüquqi tərbiyənin yaranmasında aparılan fəaliyyətlə yanaşı, Aparatın nəşrlərinin də xüsusi əhəmiyyəti vardır. Mənəvi normalar və hüquqi təbliğat əsasında formalaşan hüquqi tərbiyə yetişən gənc nəslin inkişafı üçün təməl daşdır. Uşaq hüquqlarının təbliği və pilləli tədrislə bağlı həyata keçirilən bütün tədbirlərdə də təsisatın nəşrlərindən geniş istifadə olunmuşdur. Bu nəşrlər dövlət qurumlarının kitabxanalarına, mərkəzləşmiş kitabxana sistemlərinə, kütləvi kitabxanalara, əlaqədar təşkilatlara, orta məktəblərin kitabxanalarına, həmçinin F. Köçərli adına Uşaq Kitabxanasına, Zəbrat Uşaq Kitabxanasına, M.Seyidzadə adına Bakı şəhər Mərkəzi Uşaq Kitabxanasına, A.Babayev adına Naxçıvan Muxtar Respublikası Uşaq Kitabxanasına və digər uşaq kitabxanalarına göndərilmişdir. Uşaq Kitabxanalarında İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin (Ombudsmanın) təşəbbüsü ilə uşaq hüquqları, sağlam həyat tərzi, vətənpərvərlik mövzusunda keçirilən konfrans, interaktiv müzakirələr, tanınmış ədəbiyyat, mədəniyyət, elm və dövlət xadimləri ilə görüşlər, diskussiyalar və digər tədbirlər zamanı bu nəşrlərin sərgisi də keçirilmişdir. Uşaq hüquqlarının pilləli tədrisi layihəsi üzrə respublikamızın 44 rayonunun 170 məktəbində mütəmadi fəaliyyət göstərən “İnsan hüquqları” kabinetləri yaradılmışdır.

Uşaq və gənclərin kitabxana, mütaliə vasitəsilə maariflənməsi İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin (Ombudsmanın) məqsədlərindən biridir. Məhz bu səbəblə onları maraqlandıran mövzularla bağlı materiallar tapılır, gənc oxucuların istifadəsinə verilir. Məhz Müvəkkilin təklifi ilə Şəbəkə üzvləri M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, M.Seyidzadə adına Mərkəzi Uşaq Kitabxanası və başqa kitabxana, mədəniyyət mərkəzlərində olmuşlar. Onlar burada kitabxana sistemi ilə tanış olmuş, elektron kitabxana haqqında yeni biliklər əldə etmiş, kitabxanaçıların iş təşrübəsi ilə yaxından təmasda olmuş, elektron kataloqla işləməyi öyrənmişlər.

Müvəkkil insan hüquq və azadlıqlarının, o cümlədən mədəni hüquqların müdafiəsi və təbliğinin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini, Ombudsmanın fəaliyyətində bu hüquqların da təmin edilməsinə diqqət yetirildiyini, geniş hüquqi maarifləndirmə işi aparıldığını vurğulayaraq, insan hüquqlarının təbliği istiqamətində kitabxanaların fəaliyyətini qanuna müvafiq

genişləndirməyin və yeniliklərin tətbiq olunmasının vacibliyini daim önə çəkir.

İnsan Hüquqları Kitabxanasının inkişafına təkan verən hüquqi-normativ aktlardan biri 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planıdır. Milli Fəaliyyət Planında (MFP) əsas icra orqanlarından biri kimi İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin (Ombudsmanın) göstərilməsi və müvafiq bəndlərinə əsasən bir çox fəaliyyət istiqamətlərinin nəzərə alınması ölkə rəhbərinin insan hüquqları sahəsinə göstərdiyi diqqətin ən bariz nümunəsidir. MFP-na əsasən, hüquqi düşüncənin inkişaf etdirilməsi və hüquqi maarifləndirmə ilə bağlı əlavə tədbirlərin görülməsi məqsədilə ixtisaslaşmış kitabxananın yaradılması, eləcə də hüquqi nəşrlərin əhali arasında yayılması nəzərdə tutulmuşdur. Məhz bu səbəblə icmalarda mütəmadi aparılan maarifləndirmə işi və Müvəkkilin (Ombudsmanın) rayonlarda keçirdiyi ictimai dinləmələr zamanı nəşrlərimiz əhali arasında daha çox yayılmağa başladı.

İnsan hüquq və əsas azadlıqlarının qorunmasının təkmilləşdirilməsi vəzifəsini daşıyan hüquqi sənədlərdən biri də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2011-ci il 27 dekabr Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramıdır. Bu proqram Azərbaycanda insan hüquqlarının qorunmasının və kitabxanaların informasiya dünyasında diqqət mərkəzində olduğunu bir daha nəzərə çatdırır. Ona görə də bu sahədə fəaliyyət gücləndirilməkdədir. Müvəkkilin ümumi redaktəsi ilə hər il bu fəaliyyəti özündə əks etdirən "Azərbaycan Respublikasında İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramının nəticələri" adlı kitab bu sahədə təcrübə mübadiləsi vəsaiti kimi nəşr olunub paylanır.

Hal-hazırda həmin sərəncama uyğun olaraq Ombudsman Aparatı Kitabxanasının beynəlxalq standartlara tamamilə uyğunlaşdırılması, hüquqi maariflənmənin artırılması və xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün elektron kitabxana qurulması istiqamətində gərgin iş gedir. Beynəlxalq standartlara cavab verən elektron kataloqun yaradılması oxucuların işini asanlaşdırmaqla və xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə yanaşı, hüquqi təbliğatın genişlənməsi üçün də bir vasitədir.

İnsan Hüquqları Kitabxanası qurulduğu gündən daim inkişaf edən informasiya dünyasında müasir dövrün kitabxana standartlarına uyğun fəaliyyət göstərmiş, xidmət prosesində inkişaf edib təkmilləşmiş, respublika əhəmiyyətli elmi-sahəvi kitabxanaya çevrilmişdir. Bu proseslər müəyyən ardıcılıqla davam etdirilməkdədir.

Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, kitabxananın işinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə həmçinin innovativ metodları öyrənib iş təcrübəsinə tətbiq etmək üçün Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin Kitabxanaşünaslıq kafedrası və kafedranın tərkibində fəaliyyət göstərən Kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi laboratoriyası ilə müntəzəm əlaqələr saxlanılır. Bu əlaqələrin genişlənməsi Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatının kitabxanasının daxili iş proseslərinin elmi nəzəri müddəalara söykənməsinə, kitabxana-informasiya texnologiyaları ilə təminatına stimül verir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramı*. Bakı: Ədliyyə nəşriyyatı, 2012, 71 səh.
2. *Azərbaycan Respublikasında İnsan hüquq və azadlıqlarının Müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramının 2017-ci il üzrə nəticələri*. / professor Elmira Süleymanovanın ümumi redaktəsi ilə. Bakı: "RS Poliqraf", 2018, 240 səh.
3. *Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı*. Bakı: Ədliyyə nəşriyyatı, 2007, 31 səh.
4. Xələfov A. *Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (dərslik)*. 3 hissədə. Bakı: Bakı Universiteti, 2010
5. Xələfov A. *XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri: mülahizələr, təkliflər və proqnozlar*. Bakı, 2006, 106 səh.
6. Süleymanova E. *Azərbaycanda İnsan hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi və müdafiəsinin vəziyyəti (2016-cı il üzrə illik mərzənin qısa icmalı)*. Bakı: Qanun, 2017, 256 səh.
7. Süleymanova E. T. Əliyev Z. *İnsan hüquqları (mühazirələr toplusu)*. Dərs vəsaiti. Bakı: "Bakı Universiteti" nəşriyyatı, 2014, 360 səh.

**БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ
ЧЕЛОВЕКА (на основе опыта работы Библиотеки Аппарата
Уполномоченного по правам человека (Омбудсмана)
Азербайджанской Республики)**

NOVRUZOVA A.E.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается вопрос о библиотечно-информационном обеспечении прав человека на основе опыта работы Библиотеки Аппарата Уполномоченного по правам человека (Омбудсмана) Азербайджанской Республики.

Ключевые слова: человек, закон, уполномоченный, государство, публикация, библиотека, аппарат.

NOVRUZOVA A.Y.

THE LIBRARY-INFORMATION PROVISION OF HUMAN RIGHTS

(based on the experience of the Library of the Office of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan)

SUMMARY

The article highlights the library-information provision of human rights based on the experience of the Library of the Office of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan.

Key words: human, law, commissioner, state, publication, library, office.

РОЛЬ «УМНЫХ» ДОСОК В ПРОЦЕССЕ ОБРАЗОВАНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

ШАМИЛОВА Б.Г, РАСУЛОВА С.Р.

Бакинский Государственный Университет

bahar322@mail.ru

В работе описывается роль интерактивных досок в процессе преподавания и влияние их в науке и образовании учителей и учащихся в Азербайджане. А также описываются способы использования инструментов для мультимедийных объектов и проведения уроков в программе MimioStudio Gallery.

Ключевые слова: Интерактивные доски, программное обеспечение ActivInspire, MimioStudio, ActivStudio, MimioPrimary, ActivPen, MimioStudio Gallery, Smart Technologies.

Интерактивные технологии сегодня в состоянии изменить характер образования и принцип подачи материала, их использование влияет на оснащение образовательных учреждений. Для доступного изложения новой информации посредством современного метода, преподавателю следует изначально тщательно изучить инновационные возможности. Повышение качества образования является одной из основных задач нашего государства. Современный рынок информационных технологий каждый год предлагает инновационные решения для достижения поставленной цели и одним из них является использование интерактивной доски. Интерактивная доска – это большой интерактивный экран в виде белой магнитно-маркерной доски. Интерактивная доска может быть представлена как автономным компьютером с большим сенсорным экраном, так и подключаемым к ноутбуку устройством, объединяющим проектор и сенсорную панель. Интерактивные доски используются в школьных кабинетах, переговорных, залах для групповых занятий, комнатах для дистанционного обучения и других помещениях.

Первые интерактивные доски были разработаны для использования в офисах. Они были созданы компанией Xerox PARC в 1990-е годы. Эти доски использовались для совещаний в малых группах и проведения круглых столов. В 1991 году компания Smart Technologies создала интерактивную доску, в которой использовалась проекционная технология [1]. В Азербайджане интерактивные доски используются с 2008-го года.

Новые интерактивные доски Smart DIGIS SBM680 и SBM685 оснащены фирменной технологией распознавания касаний SMART DViT и прочной интерактивной площадью доски. В комплект поставки «умной» доски также входит и специальное программное обеспечение SMART Notebook, являющееся многофункциональным инструментом для проведения интересных интерактивных уроков, мероприятий, конференций. Также в ряды компании DIGIS поступила новая модель SBM685i6 с активным лотком со встроенной расширенной панелью управления, благодаря чему появилась возможность присоединения мультимедийных гаджетов и поддержка дополнительного оборудования — проектора SMART UF70w.

Все вышеперечисленные модели поддерживают до 4 касаний одновременно, также обновилась система сенсорного управления, она стала более понятной. Стало намного проще и легче работать с представленным контентом, делать и стирать записи, а также совершать действия с помощью пера или пальца. Была улучшена и технология управления жестами, благодаря чему стало проще выполнять анализ и освоение представленного материала.

Все интерактивные доски оснащены полу глянцевой поверхностью, которая оптимальна для проецирования. Теперь представленный материал на «умной» доске станет четко и ясно виден практически с любой точки аудитории. Поверхность Smart DIGIS легко чистится, к тому же на ней можно без опасения писать сухо стираемыми маркерами [2].

Использование мультимедийных технологий в процессе обучения является одновременно захватывающим процессом обучения и эффективными результатами обучения. Благодаря этому учебные материалы легко осваиваются студентами и учениками. В понятие мультимедиа входят движущиеся изображения, текстовые, звуковые и цифровые сигналы. Мультимедийная база данных объединяет в себе информацию о тексте, изображении и видеоклипы. Мультимедийная телекоммуникационная услуга позволяет пользователю отправлять и получать любую информацию. Мультимедийные технологии являются неотъемлемой частью эффективности профессиональной работы современных педагогов. Благодаря этому повышается качество работы преподавателей.

Для того чтобы установить интерактивные доски, необходим компьютер ActivDriver, VGA, USB и Интерактивная доска. А также нужно иметь интерактивное программное обеспечение для использования интерактивных досок. Современное образование с

каждым днём всё настойчивее требует активного использования информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) в управленческой, воспитательно-образовательной, финансовой деятельности школы. В настоящее время специалисты, работающие во всех областях, должны работать с ИКТ и иметь возможность использовать их должным образом. Оснащение системы образования оборудованием ИКТ, включая компьютеры, ноутбуки, интерактивные доски в системе образования является большим успехом в нашей Республике. Использование интерактивной доски в процессе обучения обеспечивает один из основных принципов урока и его функциональности. «Интеллектуальная доска» является основой образования 21 века. Включение этого законопроекта в азербайджанское образование открывает новые возможности для нашего образования. Интеллектуальные доски - это интерактивные доски, предназначенные для лучшего понимания отображаемой информации [3, с.6]. С помощью интеллектуальной доски процесс курса может быть интересным, содержательным, красочным, более полным. Доски Promethean поощряют студентов к работе, мышлению, поиску, творчеству, развитию критического и творческого мышления. Все действия на этой доске можно выполнить в интерактивном режиме, коснувшись сенсорной панели специальной ручкой или пальцем на сенсорной панели. Рекламная доска имеет много преимуществ. Используя интерактивное программное обеспечение, интерактивные доски могут сделать обучение более интересным [4, с.95]. Это включает в себя MimioStudio, ActivInspire, ActivStudio, MimioPrimary. Доска Promethean имеет много преимуществ.

- Существует первоначальный режим MimioPrimary, где визуально привлекает внимание учеников начальных классов, а также отличается своей красочностью от других режимов.
  - Процесс проведения урока на этой доске можно сохранить в памяти компьютера, а также пользоваться тетрадью. Отсутствующие на уроке ученики, могут позже просмотреть видеоролик.
  - Учителя из разных стран могут стать членами интернет-сообщества Promethean Planet, тем самым увеличивая свои знания и навыки. Прежде всего, необходимо зарегистрироваться на сайте www.prometheanplanet.ru. С помощью этого сайта учителя могут общаться с учителями из многих стран, обмениваться знаниями и навыками и в конечном итоге повышать качество своей работы.
- Разница между интерактивной доской и другими досками заключается в том, что это средство, являющееся как для ученика, так и для учителя. В

то же время он обеспечивает деятельность обеих сторон. Эта доска имеет такие функции, как запись, хранение ресурсов, редактирование, удаление, искажение, перемещение со страницы на страницу, добавление и редактирование текста, создание страниц заметок и использование проектора. Эти функции позволяют учителю проводить уроки в классе. Эти функции создают условия для того, чтобы учителя демонстрировали свое творчество, помогают активировать учащихся, позволяют им вникнуть в тему.

С помощью этих досок учителя имеют возможность создать в классной комнате реальные условия, превращая урок в интерактивную учебную среду. Педагогам предоставляется возможность импровизировать во время уроков, поскольку позволяет рисовать и делать надписи прямо поверх открытых приложений. Для грамотного функционирования инновационного устройства следует обеспечить соответствующие условия. Можно использовать следующие методы:

- Демонстрировать урок, с помощью презентаций. Преподаватель может использовать видеоклипы или видеофрагменты, анимации и музыкальные презентации.
- Выполнять практические задания, направленные на решение проблем. Можно выполнять решение задачи, строить диаграммы и схемы.
- Проведение лабораторных работ.

Как мы знаем, возможность реализации экспериментов - это не только достижение инноваций в этом процессе, но и обобщение знаний, а также решение экспериментальных вопросов[5].

Лабораторные занятия проводятся в основном по физике и химии. Учитель не всегда может выполнять лабораторные работы. Интерактивные доски помогают в этом. В этом случае можно прибегнуть к помощи Интерактивных досок. Лабораторные эксперименты, проводимые с помощью компьютерных технологий, занимают особое место в процессе обучения. В случае если у каждого ученика нет микроскопа и микропрепарата, то можно использовать цифровой микроскоп. С его помощью можно изобразить изображение на экране. В то же время можно проводить интерактивную лабораторную работу. Для этого можно использовать виртуальные лаборатории. Интерактивные доски позволяют учащимся самостоятельно проверять свои знания. В этом случае вы можете оценить знания учащихся, используя игры, такие как кроссворды и ребус. В результате увеличится желание учеников учиться. Также можно оценить знания учащихся, используя предварительно протестированные тесты.

Однако нельзя говорить о том, что использование интерактивных досок повышает мотивацию и стремление учащихся к учебе. Тем не менее, студент, который не решился ответить урок, используя интерактивную доску, смело и легко может отвечать на вопросы. Использование интерактивных досок в процессе обучения повышает самооценку учеников. Следует также отметить, что сама интерактивная доска не может повышать качество проводимых уроков. Однако использование интерактивной доски не может устранить проблемы учебного процесса, поэтому педагогу нет необходимости пользоваться интерактивной доской, но воспользовавшись ею, урок становится более интересным и динамичным. Таким образом, традиционная доска с мелом постепенно уходит в небытие. Безусловно, она продолжает оставаться бюджетным и доступным вспомогательным средством изложения материала. Однако в современных и престижных ВУЗах она используется больше в качестве дополнительного элемента. Рано или поздно руководству ВУЗа предстоит сделать правильный выбор — использовать традиционные приемы для изложения материала или отдать предпочтение современным технологиям. Менталитет наших соотечественников предопределяет страх изменять привычный режим по причине краха новой, непроверенной идеи [6].

Заключение

Использование интерактивной доски для педагогов и школьников в процессе образования играют положительную роль:

1. Процесс образования делает эффективным;
2. Предотвращает потерю времени;
3. За короткий промежуток времени выдается большое количество информации;
4. Пройденная тема хорошо усваивается школьниками;
5. Школьник, не присутствующий на уроке, может наверстать упущенное, просмотрев видеоленту;
6. У школьников и педагогов образуется умение пользоваться коммуникационными технологиями;
7. Для работы на интерактивной доске создается необходимость знания других программных обеспечений.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Steven Overly Google releases Jamboard, a high-tech whiteboard for office meetings* // Toronto Star. -2016-11-12.-p.B4.
2. <http://smart-tv-news.ru/interaktivnye-umnye-doski-smart-digis/>
3. Саржанова А.Н., Пустовалова В.Г. Использование информационно-коммуникативных технологий в начальных классах // Начальная школа Казахстан. – 2011. - №1. – С.6-8.
4. Козленко А. Г. Информационная культура и/или компьютер на уроке биологии [Электронный ресурс]. URL: www.edu.1september.ru
5. Каримова Я.Г. Инновационные методы преподавания с использованием Интерактивной доски и флипчартов как средств мотивации учащихся // Творческая педагогика. – 2011. - №3. – С. 94-99.
6. Арынгазин К. М., Дзюбина А. В. Методические рекомендации по работе с интерактивной доской и методика проведения занятий с ее использованием [Электронный ресурс]. URL: www.rusedu.info
7. Янченко М. С., Ермолаева В. В. Использование интерактивных досок // Молодой ученый. — 2014. — №5. — С. 26-29.

AZƏRBAYCAN TƏHSİL PROSESİNDƏ “AĞILLI” LÖVHƏLƏRİN ROLU ŞAMİLOVA B.Q., RƏSULOVA S.R.

XÜLASƏ

İşdə Azərbaycan Respublikasının təhsil prosesində təhsil alan şagirdlərin və təhsil verən müəllimlərin tədris prosesində interaktiv lövhələrin rolu araşdırılır. Eyni zamanda multimediyə obyektlərinin tədris prosesində istifadə qaydası və dərslərin MimioStudio Gallery proqramında tərtibi qaydası və onun tədris prosesində üstünlüyü açıqlanır.

Açar sözlər: İnteraktiv lövhə, ActivInspire program təminatı, MimioStudio, ActivStudio, MimioPrimary, ActivPen, MimioStudio Gallery, Smart Texnologiyaları.

THE ROLE OF "SMART" BOARDS IN THE PROCESSING OF EDUCATION IN AZERBAIJAN

SHAMİLOVA B.Q., RASULOVA S.R.

SUMMARY

The paper describes the role of interactive whiteboards in the process of teaching and their influence in the science and education of

teachers and students in Azerbaijan. And also describes ways to use tools for multimedia objects and conduct lessons in MimioStudio Gallery.

Key words: Interactive whiteboards, software ActivInspire, MimioStudio, ActivStudio, MimioPrimary, ActivPen, MimioStudio Gallery, Smart Technologies.

AZƏRBAYCANÇILIQ İDEOLOGİYASININ KİTABXANALARDA TƏBLİĞİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

ƏLİZADƏ H.Ə.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dissertantı

habib.alizade@mail.ru

Cəmiyyət tarixinin, xüsusilə də mədəniyyət tarixinin tərkib hissəsi olan kitabxanalar ən qədim dövrlərdən başlayaraq zamanəmizə qədər xalqımızın təhsilində, maarifləndirilməsində və ideoloji tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır.

Açar sözlər: kitabxana mühiti, Azərbaycanşünaslıq, Azərbaycançılıq ideologiyası.

Dövlətin oturması, möhkəmlənməsi və dayanıqlı əsaslara söykənərək inkişaf etməsi həmin dövlətin milli ideologiyası əsasında baş verir. Ən əsası isə odur ki, Azərbaycanın milli ideologiyası birləşdirici funksionu özündə ehtiva etdiyi üçün kənar neqativ təsirlərin qarşısını müvəffəqiyyətlə alır. Elə buna görə də ideologiya həm də birləşdirici məfhum hesab olunmalıdır. Azərbaycançılıq deyəndə, onun bir üzündə vətənpərvərlik, milli birlik, digər üzündə isə milli şüur və əqidə bütövlüyü dayanır. Bunlar azərbaycançılığın əsas komponentlərindən sayılır. Bütün məqamlar nəzərə alınmaqla, azərbaycançılıq müfəssəl şəkildə təbliğ olunmalı, həmçinin sözügedən ideya müəyyən qədər cilalanmalı və təkmilləşməlidir. İstər ali məktəblərdə, istərsə də orta ümumtəhsil ocaqlarında, ümumiyyətlə, harada olursa-olsun, ümumi şəkildə də olsa, Azərbaycançılıq haqqında söhbətlər edilməlidir. Tədbirlərdə, mühazirələrdə, hətta ekskursiyalarda belə azərbaycançılığı qabartmaq lazımdır. Ailədən başlayaraq, təhsilin son pilləsinə qədər ümumi azərbaycançılıq mövqeyi aşılmalıdır. Azərbaycançılıq ideologiyası insanların cəmiyyətin inkişafı və daha da təkmilləşməsi prosesinin dərk edilməsi və qiymətləndirilməsində mühüm rol oynayır. Vətən, torpaq, millət, dövlətçilik, milli birlik, beynəlmilətçilik, humanizm, demokratiya, insan ləyaqətinin qorunması, ümumiyyətlə, insanların sosiallaşması prosesinin əsas amillərindən biri kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dövlətçiliyin əsas ideoloji əsası kimi milli ideologiya dövlət quruluşunun demokratik əsaslar üzərində qurulmasını təmin etməklə, iqtisadiyyatı modernləşdirməyin səmərəli yollarının tapılmasına, qloballaşan dünyada beynəlxalq aləmə inteqrasiyasına, habelə dövlətin daxili və xarici siyasətinin hazırlanmasına yaxından kömək edir. Milli ideologiya həmçinin sağlam vətənpərvərlik, vətənə məhəbbət hissi, öz torpağına hörmət, xalqımızın keçmişinə, soy-kökünə sədaqət hissi kimi də nəzər-diqqəti cəlb etməyə bilməz.

Azərbaycançılıq – Azərbaycanın tarixinin, mədəniyyətinin dünyada təbliği deməkdir. Azərbaycanın böyük ədib və mütəfəkkirlərinin, alimlərinin, mədəni irsimizin beynəlxalq miqyasda tanınması da bu işin mühüm tərkib hissəsidir. Müasir mərhələdə qloballaşma milliliyə məxsus ən aparıcı keyfiyyətlərə güclü təsir edərək onu sıradan çıxarmağa meyllidir. Odur ki, qloballaşmanın fəsadlı təsirləndirən qorunmaq üçün milli ideologiyanın təbliği xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycançılıq ideologiyasının kökündə millətçilik yox, vətəndaşlıq dəyəri dayanıb. Bu ideyanın məqsədi çoxmillətli Azərbaycan xalqının birləşməsi və demokratik yolla inkişaf etməsinə zəmin yaradan dəyərlər sisteminin formalaşmasıdır. Bu ideologiya Azərbaycanın müstəqilliyini arzulayan, onun güclənməsini istəyən bütün insanları birləşdirir. Bu gün bizim vətəndaş borcumuz milli mənəvi dəyərlərimizə, doğma torpağımıza, doğma ana dilimizə, mədəniyyətimizə, böyük və zəngin tariximizə, millətimizə sadıq olmaqdan və onu təbliğ etməkdən ibarətdir. Şifahi xalq ədəbiyyatı, el sənəti, milli musiqi, millətin mədəni-mənəvi mövcudluğunun bütün təzahürləri bu gün Azərbaycançılıq ideologiyası ətrafında sıx surətdə birləşməlidir. Biz bu gün milli adət-ənənələrimizi, mənəvi dəyərlərimizi qorumaqla və təbliğ etməklə genofondumuzu, Azərbaycan xalqının mənliliyini, kimliyini qorumuş oluruq. Azərbaycançılıq ideologiyası öz məzmunu etibarilə çox geniş problemləri əhatə etdiyindən, onun tərkib hissəsinə Azərbaycanın Dövlət dili, “dövlətçiliklə” yanaşı, mədəniyyətimiz, milli-mənəvi dəyərlərimiz, dini inancımız, tariximiz, soy-kökümüz, ədəbiyyat və incəsənətimiz, ordu quruculuğumuz, iqtisadi inkişafımızı və s.-i əhatə edən bir çox komponentlər daxildir. Bu komponentlərin öyrənilməsi, şərh, xalqımız arasında Azərbaycan elmi, təhsili, tərbiyə prosesi qarşısında, xüsusilə Azərbaycan ziyalıları qarşısında çox böyük təxirəsalınmaz vəzifələr qoyur. Bu vəzifələr cəmiyyətimizin, dövlətimizin əsas vəzifələridir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük iqtisadi, siyasi inkişafa, beynəlxalq nüfuza malik olduğu müasir şəraitdə, Azərbaycançılıq fəlsəfi konsepsiyasının formalaşdığı və dövlətimizin bilavasitə iştirakı ilə təkmilləşdiyi bir şəraitdə, Azərbaycançılıq ideologiyasının əsas komponentlərinin daha dərinlən öyrənilməsinə və təbliğinə böyük ehtiyac duyulmaqdadır. Bu komponentlər içərisində Azərbaycan dövlətçilik tarixinin öyrənilməsi zərurəti meydana çıxır.

Bu gün milli ideologiyamız olan Azərbaycançılıq get-gedə daha yüksək səviyyədə inkişaf etməkdədir. Çünki Azərbaycançılıq həm də birləşdirici bir missiyanı həyata keçirir. Buna görə də Azərbaycançılıq ideologiyasının təbliği cəmiyyət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bütün sahələrdə olduğu kimi, kitabxana işi sahəsində də qəbul edilmiş rəsmi sənədlərdə Azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğinə xüsusi diqqət yetirilir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 6 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə imzalanmış "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın ayrı-ayrı bəndlərində Azərbaycanşünaslıqla bağlı məlumat bazasının yaradılması göstərilmiş və bu sahədə qarşıda duran aşağıdakı problemlər qeyd edilmişdir: Azərbaycanşünaslığı inkişaf etdirmək məqsədilə ölkəşünaslıq və diyarşünaslığa dair materiallarla fondların zənginləşdirilməsi (2.1.2); ölkəşünaslığa (Azərbaycanşünaslığa) dair Rusiya Dövlət Kitabxanasında, Rusiya Milli Kitabxanasında, Kazan, Tbilisi şəhərlərində və digər milli kitabxanalarda saxlanılan ədəbiyyatın (o cümlədən dövrü mətbuatın) müəyyənləşdirilməsi və onların çatışmayan nüsxələrinin Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi məqsədilə layihələrin həyata keçirilməsi (2.1.6); Dünyanın böyük kitabxana mərkəzlərində saxlanılan Azərbaycana aid diyarşünaslıq (ölkəşünaslıq) xarakterli qiymətli və nadir kitabların (əslə yaxud surəti və elektron variantı) "Heydər Əliyev Mərkəzi"ndə toplanması (2.2.47).

Bununla yanaşı, Azərbaycançılıq ideologiyasını təbliğ etmək üçün kitabxanalarda daha geniş tədbirlər həyata keçirilməli, maarifləndirmə işi aparılmalıdır. Azərbaycançılığın təbliği ilə bağlı kitabxanaçıların da üzərinə bir sıra mühüm vəzifələr düşür və bu istiqamətdə bütün vasitələrdən istifadə olunmalı, təbliğatın ən müxtəlif üsulları həyata keçirilməlidir. Kitabxanaya daxil olan sənədlər növündən (çap və ya elektron) asılı olmayaraq vaxtında seçilməli, sistemləşdirilərək tələbatçılara çatdırılmalıdır. Oxuculara Azərbaycan tarixi, coğrafiyası, iqtisadiyyatı, mədəniyyəti, səhiyyəsi və hərbi sənətilə bağlı məlumatlar verilməli, gənclərə Azərbaycançılıq ideyaları aşılmalı, Azərbaycanın regionda və dünyada tutduğu mövqə izah edilməlidir. Kitabxanaların daxili tərtibatında müstəqil Azərbaycanın atributları və dövlət rəmzləri – bayraq, gerb, himn və ölkəyə dair digər məlumatların əks olunduğu stendlər, guşələrin olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Keçirilən bütün tədbirlərdə, hətta ekskursiyaların özündə belə Azərbaycançılığın təbliğinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Təbliğat işlərində, hərbi vətənpərvərlik tərbiyyəsinin kökündə Azərbaycançılıq məfkurəsi dayanmalı, Azərbaycançılıq ideologiyası böyüyən nəslin ideyalarına, düşüncələrinə, baxışlarına, əməllərinə hopmalıdır.

Müasir şəraitdə hər bir kitabxana komplektləşdirilərkən milli ideologiyaya, dövlətçiliyin təbliğinə dair ədəbiyyatın əldə edilməsi ön plana çəkilməlidir. Bütün kitabxanalarda Ulu Öndər Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyevin əsərləri, rəsmi dövlət sənədlərinin olması zəruridir. Hər bir kitabxana fondunun komplektləşdirmə planını tərtib edərkən Azərbaycançılıq ideologiyasına və dövlətçiliyin təbliğinə dair kompleks ədəbiyyat əldə edilməsini əvvəlcədən planlaşdırmaq lazımdır.

Hər bir kitabxanada Azərbaycançılıq milli ideologiyasının və dövlətçiliyin təbliğinin zəruriliyi nəzərə alınaraq kitabxanada Azərbaycançılıq ideologiyasına və dövlətçiliyin təbliğinə həsr edilmiş guşə yaradılmalı, bu guşədə ən zəruri ədəbiyyat və dövrü mətbuat əks etdirilməli, onlar vaxtaşırı yenilənməlidir. Belə guşələrdə əyani vəsaitlərdən istifadə edilməlidir.

Azərbaycançılıq milli ideologiyasının və dövlətçiliyin kitabxanalarda təbliği işində kitabxanaların təbliği formalarından biri kimi ədəbiyyatın kompleks təbliği də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ədəbiyyatın kompleks təbliği oxucuların intellektual səviyyəsinin yüksəlməsində mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə, insan amilinin formalaşması, yeni insanın tərbiyə edilib yetişdirilməsi işində də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Ədəbiyyatın kompleks təbliği forması kitabxanaçıdan böyük hazırlıq və peşəkarlıq tələb edir. Çünki kompleks tərbiyə prosesi düşünülmüş, elmi əsaslar üzərində qurulmalıdır. Ancaq oxucunu dərinlən tanıyan və onun maraq dairəsini bilən kitabxanaçıları kompleks tərbiyə işini müvəffəqiyyətlə apara bilərlər.

Azərbaycançılıq ideologiyasının təbliği mühüm əhəmiyyət kəsb edir və hər bir kitabxana Azərbaycançılıq ideologiyasının təbliğində mənəvi borcunu şərəflə yerinə yetirməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. *Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h. 1-2.*-Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001, 400 s.
2. Xələfov A.A. *Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik: 3 hissədə: h.3 : Kitabxana işi haqqında təlim.*-Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2003, 314 s.
3. Xələfov A.A. *Kitabxana və Cəmiyyət: Monoqrafiya.* Bakı: "Azərənşər", 2011, 348 s.
4. Xələfov A.A. *Kitabxanaşünaslığın tarixi və metodologiyası.* Dərslik. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2014, 552 s.
5. Xələfov A.A. *Kitabxanalarda milli ideologiyanın və dövlətçiliyin təbliği problemləri // "Kitabxanaşünaslıq və informasiya". - №.1, s.3-26.*
6. Cəfərov N. *Azərbaycanşünaslığın əsasları.* — Bakı: Pedagogika, 2005, 256 s.

ВАЖНОСТЬ РАСПРОСТРАНЕНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ИДЕОЛОГИИ В БИБЛИОТЕКАХ

АЛИЗАДЕ Г.А.

РЕЗЮМЕ

В статье осуществляется теоретическое обобщение идеологии азербайджанства, а также важность система развитие идеологии азербайджанства в библиотечной среде.

Ключевые слова: библиотечное среда, идеология азербайджанства, азербайджановедения

THE IMPORTANCE PROPAGATION OF AZERBAIJANI IDEOLOGY IN LIBRARYS

ALIZADE H.A.

SUMMARY

The article is given theoretical generalization about ideology of azerbaijanizm, as well as importance role and key features of the library within the development of ideology of azerbaijanizm.

Key words: library environment, ideology of azerbaijanizm, azerbaijan studies

MƏKTƏB YARADANI TARİX BİR DƏFƏ YETİRİR

AĞAYEV QƏMBƏR

Əməkdar jurnalist

Müəllif 1970-ci ildə ADU-nun (BDU) jurnalistika fakültəsini bitirib. 1968–1970-ci illər "Bakı" axşam qəzetində müxbir, 1970–2009-cu illər Az Teleradioda çalışıb. Azərbaycan Prezidenti Təhlükəsizlik Şurasının və şəxsən Ümummilli Liderimiz Hıydar Əliyevin təşəbbüsü ilə 1998-ci ilin may ayının 28-də efirə çıxan "Azad Azərbaycan" ictimai – siyasi radiosunun yaradıcılarından biri (Prezident Aparatının məsul işçisi Qafar Əliyevlə birlikdə) və birinci aparıcı redaktoru olub. Müəllifin 100-dən artıq publisist yazıları və öçerkləri Azərbaycan radiosunun Qızıl Fonduna daxil edilib. Respublikanın dövrü mətbuatında onlarla ictimai-siyasi məqalələri, publisist yazıları, öçerkləri dərc olunub. Q.Ağayev pedaqoq kimi də səmərəli fəaliyyət göstərmiş. 10 ilə yaxın bir müddətdə Azərbaycan Beynəlxalq və Bakı Qızlar universitetlərində "Jurnalist sənətkarlığı", "Jurnalist etikası", "Teleradio jurnalistikasının əsasları" fənlərini tədris edib. Q.Ağayev 50 ilə yaxındır ki, Abuzər müəllimlə sıx yaradıcılıq əlaqəsi saxlayır. 1964-cü ildə Jurnalistika şöbəsinə qəbul olunanda, qəbul komissiyasının məsul katibi kimi onu ilk təbrik edən Abuzər müəllim olub. Teleradioda çalışdığı illərdə (1970–2009) Abuzər müəllim dəfələrlə onun hazırladığı proqramlara dəvət olunub və respublikanın ictimai-siyasi həyatı, elm və təhsili ilə bağlı müzakirələrdə ən vacib məsələləri şərh edib. Q.Ağayev SSRİ Teleradio Media əlaçısı, "Qızıl Qələm" Media mükafatı laureatıdır. Q.Ağayev 2006-cı il noyabrın 4-də ölkə prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə Respublikanın Əməkdar Jurnalisti fəxri adına layiq görülmüş. Publisistlərimizdən məkəb yaratmış bir qrup elm fədaisinin yaradıcılığından bəhs edən və çapa hazırlanan "Elm korifeylərimiz" kitabında Abuzər müəllimə həsr edilmiş "Məkəb yaradanı tarix bir dəfə yetirir" öçerkini jurnalın oxucularına təqdim edirik.

Əməkdar elm xadimi, BDU-nun Fəxri professoru, Şöhrət ordenli, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü (akademik) ABUZƏR ALI oğlu XƏLƏFOV haqqında elmi-publisistik öçerk

Qarşımızda iki kitab var: "Müdrilik və alimlik zirvəsi".

İkinci kitab: "Elm və təhsil fədaisi".

Birinci kitab alimin 75 illik yubileyinə həsr olunub.

İkinci kitab isə alimin 76 yaşı münasibətilə işıq üzü görüb.

Ziyası və elmi xalqa çıraq olan bir alimin - Abuzər Xələfov elminin və ziyalılığının ücalığından söz açır bu kitablar.

XX əsrin 31-ci ilində Göyçə mahalının Cil kəndində başlanıb bu ömrün tarixi.

Mənalı həyatının 87 ilinin 67 ili elmə, təhsilə həsr olunan bu ziyalı ömrünün 57 ili Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elminin yaranmasına və inkişafına həsr olunub.

Ölkəmizdə bu elmin binası da onun əli ilə ucaldılıb, bu elmin zirvəsini də ilk dəfə o fəth edib.

Bu zirvəyə gedən yol 1950-ci ildən başlayıb. Elə həmin il Azərbaycan Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-biblioqrafiya şöbəsinə daxil olan Abuzər Xələfov 1955-ci ildə oranı bitirir və o dövrdə universitetin rektoru olan akademik Yusif Məmmədəliyev tərəfindən müəllim vəzifəsində saxlanılır. Elə bu gündən də Abuzər müəllim zamanın onun üzərinə qoyduğu bir missiyanı yaratmaq və tarixiləşdirmək üçün çətin bir yola çıxır.

1961-ci ildə Azərbaycanda kitabxana işi üzrə ilk namizədlik dissertasiyası müdafiə etməklə bu elmin əsasını qoyur. 1962-ci ildə Abuzər müəllimin fəal iştirakı ilə universitetin kitabxanaçılıq şöbəsinin bazasında Kitabxanaşünaslıq fakültəsi yaranır və o, fakültənin ilk dekanı seçilir.

Bir il sonra, 1963-cü ildə Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri olaraq fəaliyyətə başlayır. Dekan kimi 25 il fəaliyyət göstərən Abuzər müəllim 2016-cı il təqvimində 53 ildir ki, kafedraya rəhbərlik edir. Bu da universitet tarixində yeganə hadisədir və 53 il kafedra müdiri olmaq hər alimə qismət olmayıb.

1975-ci ildə Kitabxanaşünaslıq sahəsi üzrə ilk dəfə doktorluq dissertasiyası müdafiə etməklə A.Xələfov respublikada bu elmin ali bazasını yaradır və 67 ildir ki, Abuzər müəllim şüurlu həyatını bu elmin inkişafına həsr edir.

BDU-nun Kitabxanaşünaslıq informasiya fakültəsinin professoru, respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi Zöhrab Əliyev prof. A.Xələfov haqqında yazır:

“Kitabxanaçılıq informasiya fakültəsinin indiki səviyyəsini tarix elmləri doktoru, professor, “Şöhrət” ordenli, Əməkdar mədəniyyət işçisi, elm xadimi Abuzər müəllimsiz təsəvvür etmək olmaz. Çünki bu fakültə doğrudan da onun cəsarətli addımları sayəsində gəlib bu səviyyəyə çıxıb. Doğrudur, fakültənin təşkilatçısı xalq yazıçımız Süleyman Rəhimov olub. Sonra burada bir kafedra olub. Onun da müdiri rəhmətlik Əliheydər Qəhrəmanov olub. Amma Abuzər müəllim bu vəzifəyə gələndən sonra bu fakültənin inkişafında çox böyük irəliləyişlər oldu. Kitabxanaçılıq şöbəsi Şərq fakültəsindən ayrıldıqdan sonra Abuzər müəllim Kitabxanaşünaslıq şöbəsinə rəhbərlik etməyə başladı və 1962-ci ildə müstəqil Kitabxanaçılıq fakültəsi yaratmağa nail oldu. Fakültənin ilk dekanı kimi fakültənin formalaşmasında xüsusi xidmətləri oldu. Bundan əlavə, Abuzər müəllim həm də Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin yaradıcısı kimi tarixə düşdü. Bu məktəbin yaranması, formalaşması, inkişafı Abuzər müəllimin adı ilə bağlıdır. Onun rəhbərliyi ilə 20-dən artıq namizədlik və 4 doktorluq dissertasiyası müdafiə olunub. İndə də elə fakültənin adı gələndə deyirlər ki, “Abuzər müəllimin fakültəsi.”

Bu böyük alimin elmi fəaliyyətini iki hissəyə ayırısaq, birinci hissədə milli-bəşəri, ikinci hissədə bəşəri-milli obrazını görürük. O, “elm millətə və bəşəriyyətə xidmət etməlidir” idealına həmişə sadıq qalıb. Elm kitabdan gəlir. Kitabsız inkişaf yoxdur. Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin patriarxı Azərbaycan və dünya oxucusuna yunan fəlsəfəsindən süzülüb gələn bir hikmətin – “dəyərli bir kitab zərzi-balı saraylardan və qəbiristanlıqda tikilmiş sərdəbələrədən daha faydalıdır” fəlsəfəsinin mahiyyətini öyrədir.

Alimin elmi fəaliyyətinin 1-ci mərhələsi 1958-1987-ci illəri əhatə edir, müəllimlik fəaliyyətinə başlayandan belə qənaətə gəlir ki, kitab kimi bir maddi-mənəvi sərvətin elmi əsaslar üzərində öyrənilməsi vacibdir. Müəllimlik fəaliyyətinə başlayandan üç il sonra, 1958-ci ildə “Kitabxana fondu təşkilinin bəzi məsələləri” adlı ilk əsərini nəşr etdirir.

Ancaq yaxşı bilir ki, tarix və tale bu elmin tədqiqini bir sosial sifariş kimi məhz onun üzərinə qoyub. Fundamental araşdırmalara başlayır və 1870-1920-ci illər arası 50 illik bir dövrü tədqiqatə cəlb edir. 1960-cı ildə “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən” adlı fundamental bir əsəri ilk dəfə oxucuların istifadəsinə verir.

Tədqiqatı davam edir. Azərbaycanda savadsızlığın ləğv edilməsi tarixi bir dövr kimi həqiqət müstəvisində araşdırılır. 1920-1932-ci illəri əhatə edən daha bir tədqiqat əsəri – “Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixi” kitabı işıq üzü görür.

Üçüncü mərhələ 1933-1958-ci illəri əhatə edir. Təbii ki, bu illər respublikamızda kitabxana quruculuğu sürətlə inkişaf edirdi. Alim bu illəri elmi-siyasi-nəzəri müstəvidə tədqiqatə cəlb edir və 1974-cü ildə “Azərnəşr” tərəfindən 244 səhifəlik “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı sanballı bir monoqrafiya ortalığa qoyur.

Hər bir dövrün öz tarixi reallıqları vardır: tarixi təhlil deyil, ittiham və təhrif edənə elə tarix özü ittiham edir, əlahəzrət hökm heç kimi bağışlamır. Bu da bəllidir ki, o dövrün ideologiyası və sosializm təhsilin və elmin inkişafına misilsiz töhfələr verir.

A.Xələfovun 1974-cü ildə çapdan çıxmış “Lenin və kitabxana işi” kitabında bu məsələ təhlil edilir. Tarixə baxışında məsləkinə sadıq qalan alim faktların dili ilə həmin dövrü araşdırıb oxucuların ixtiyarına verir.

Bunun ardınca iki sanballı əsər: “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən”. 1986-cı ildə “Bilik” nəşriyyatında nəşr edilən bu kitab qədim dövrdən XVIII əsrin axırınadək dövrü əhatə edir.

“Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı” da monumentallığı ilə seçilir.

Abuzər müəllimin həmmüəllifliyi (R.A.Kazımov və E.Bədəlova birlikdə) ilə "Kitabxana işinin məlumat kitabı", (R.A.Kazımovla birlikdə), "Kitabxanaşünaslıq fakültəsi" yeni elmi töhfə kimi dəyərləndirilir. Abuzər müəllim elmi fəaliyyəti ilə bərabər, eyni zamanda tədris işini yaxşı bilən insandır. Kitabxanaşünaslıq elminin banisi kimi biz onu qiymətləndiririk. Elmin yaranmasında, formalaşmasında Abuzər müəllim çox böyük rol oynayıb və ilk dəfə Abuzər müəllim Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin yaradıcısıdır.

Professor A.Xələfovun elmi tədqiqatları, onun təhsil fəaliyyəti bu sahədə kadr hazırlığı ilə vəhdət təşkil edir.

Abuzər müəllim tərəfindən Azərbaycanda həm kitabxana işinin tarixi, həm də kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı paralel təhlil edilir və nəticədə hər iki sahəyə həsr edilmiş sanballı monoqrafiya ortalığa qoyulur.

Nəzəriyyə, təhsil və kadr hazırlığı. Bu üç sahə Abuzər müəllimin 67 illik elmi-pedaqoji fəaliyyətindən qırmızı xətlə keçir.

Təsədüfi deyil ki, onun 1998-ci ildə nəşr etdirdiyi "Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili" monoqrafiyası bu elmə sanballı töhfə kimi qarşılandı. Bir alim kimi ictimai fikrin önündə getməyi bacaran A.Xələfov həm dünya standartlarına cavab verən kitabxanaşünaslıq elmimizi yaradır, həm də müstəqillik dövrümüzdə bu elmin inkişafına öz töhfəsini verir. 67 illik elmi həyatında onun tədqiqatçılığı və pedaqoji fəaliyyəti vəhdət təşkil edir.

Abuzər müəllim elmi-pedaqoji fəaliyyətini ictimai təşkilatçılıq fəaliyyətini müdrikliklə birləşdirməyi bacarır və son 67 illik fəaliyyətində bir gün də olsun, bu və ya başqa mənada həm universitetin, həm də respublikanın elmi-pedaqoji və ictimai həyatından kənarda qalmayıb.

Müstəqillik dövründəki təşkilatçılığına nəzər yetirmək kifayətdir ki, böyük alimin bu elmin inkişafına nə qədər qayğı ilə yanaşdığını və töhfə verdiyinin şahidi olasan.

1996-2011-ci illər arasında alim yaratdığı bu elmi bazasını 12 sanballı əsərlə zənginləşdirdi:

- "Kitabxana işinin tarixi kursuna giriş";
- "Kitabxanaşünaslığa giriş (dərslər)";
- "Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili";
- "Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası";
- "Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi";
- "Kitabxanaşünaslığa giriş". 3 hissədə dərslər. I hissə (nəzəri əsaslar), II və III hissə (kitabxana işi haqqında təlim);
- "Kitabxana işinin tarixi kursuna giriş";
- "Heydər Əliyev: Biblioqrafik məlumat kitabı" (S.A. Sadıqova ilə birlikdə);

- "Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: ən qədim dövrdən XX əsrə qədər", 2 hissədə dərslər: I hissə və II hissə;
- "Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri: mülahizələr, təkliflər və proqnozlar";
- "Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları" (dərslər) A.Qurbanovla birlikdə;
- "Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində";
- "Kitabxana və cəmiyyət".

Alimlərin yekdil rəyinə görə, Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə 2 hissədən ibarət "Kitabxanaşünaslığa giriş" dərslərinin çapdan çıxması A.Xələfovun elmi fəaliyyətinin zirvəsi sayıla bilər. Bu nəşr Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili tarixində kitabxanaşünaslığa dair ilk elmi-nəzəri dərslərdir.

Bəli, bu Abuzər müəllimin yaratdığı elmə, yaratdığı məktəbə fədakar xidmətin milli və bəşəri nümunəsidir. Tarix yaddaşında "ilkinləri" yaşadır. İlk milli kitabxanaşünaslıq məktəbini və onun ilk dərslərini yaradan Abuzər müəllim Vətən tarixinin yaddaşında əbədi qalacaq.

Bu böyük alim haqqında elm və ictimai xadimlərin ürək sözləri:

Misir Mərdanov - Azərbaycan Respublikasının keçmiş təhsil naziri, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, AMEA-nın müxbir üzvü, Əməkdar elm xadimi, professor:

"Bakı Dövlət Universitetinin Fəxri professoru, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının məsləhətçi professoru, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiya Akademiyasının həqiqi üzvü, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfov Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin yaradıcısı, bu sahədə elmi məktəb yaratmış alim, bacarıqlı elm və təhsil təşkilatçısıdır.

İftixar etməli haldır ki, Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsinin elmi əsası A.Xələfov tərəfindən qoyulmuş, ölkəmizdə kitabxana işinin tarixi və inkişaf perspektivlərinə həsr edilən araşdırmaları ilə vətənimizdə mədəniyyət tarixinin nəzəriyyəsi və təcrübəsi zənginləşdirilmişdir".

Abel Məhərrəmov - Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, kimya elmləri doktoru, professor, əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü:

"Bəşəriyyət tarixində elə şəxsiyyətlər olub ki, onların həyat və fəaliyyəti, qoyduğu iz heç vaxt unudulmur, zaman keçdikcə özünü daha parlaq büruzə verir. Azərbaycan xalqı da daim belə oğullarına güvənib, onların sözünün dəyərinə, zəkasının dərinliyinə pənah aparıb. A.Xələfov belə şəxsiyyətlərdəndir. Azərbaycanda operanın, dramaturgiyanın, mətbuatın baniləri olduğu kimi, cəsarətlə deyə bilərik ki, Kitabxanaşünaslıq elminin də banisi məhz Abuzər Xələfovundur".

Budaq Budaqov - AMEA-nın Coğrafiya İnstitutunun direktoru, AMEA-nın həqiqi üzvü, Respublika Ağsaqqallar Şurasının sədri:

“Abuzər müəllim öz insani keyfiyyətlərinə görə ən ali pillədə duran millət övladlarından biridir. O, ağayana kişidir. Ağayana kişiləri isə həyatın heç bir rüzgarı əyə bilmir.”

Orucov Hidayət - Azərbaycan Respublikasının milli siyasət məsələləri üzrə dövlət müşaviri, Əməkdar incəsənət xadimi:

“Abuzər Xələfovla görüşəndə mənə elə gəlir ki, dünya bütünlüklə olmasa da, heç olmasa, ətrafımız keyli aydınlaşır və paklaşır. Belə insana, mənə, yalançı da yalan deyə bilməz. Abuzər müəllim mənə, əgər belə demək mümkündürsə, klassik aydınlarımızı xatırladır, xəyalən uzağa gedirəm. Təsəvvürümdəki Mirzə Cəlil, Sabir dövrünün maarifçiləri, elm adamları yadıma düşür”.

Fuad Qasımzadə - Bakı Dövlət Universiteti, Təbiət elmləri üzrə Fəlsəfə kafedrasının müdiri, fəlsəfə elmləri doktoru, professor, AMEA-nın həqiqi üzvü:

“Abuzər Xələfov elmi, xalqını, müstəqil respublikasını sevən millət oğlu, millət övladıdır”.

Nizami Cəfərov - millət vəkili, filologiya elmləri doktoru, əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü:

“Professor A.A.Xələfov universitetdə və respublikamızda yalnız kitabxanaşünas kimi tanınmur, o, ictimai elmləri dərindən bilən, universitetin, ümumən respublikamızın elmi-mədəni və ictimai həyatında böyük rol oynayan nüfuzlu alim, şəxsiyyət ictimai xadimdir. O, bunların hamısını şəxsiyyəti, istedadı, əməyi, tərcümeyi-halı ilə qazanmışdır. Bir sözlə, Abuzər müəllim tərcümeyi-halının sahibi olan kişidir.”

Yusif Seyidov - filologiya elmləri doktoru, Əməkdar elm xadimi, professor:

“Bakı Dövlət Universitetinin tarixində Abuzər Xələfovun adı bir neçə cəhətdən birincilər sırasında qalacaqdır. a) Universitetin kitabxanaçılıq fakültəsinin təşkilatçısı; b) həmin fakültənin ilk dekanı; c) müstəqil fakültədə ilk kafedra müdiri; ç) kitabxanaşünaslıq üzrə ilk elmlər doktoru; d) həmin sahə üzrə ilk professor. Bu başlanğıcların xüsusi mənası var. Belə ilkinlər, belə başlanğıclar hər adama qismət olmur.”

Ağamusa Axundov – filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, AMEA-nın həqiqi üzvü, Dövlət Mükafatı laureatı:

“Abuzərlə mən Bakı Dövlət Universitetinə 1950-ci ildə daxil olmuşuq. Tələbələrdən ən çox fərqlənəni Abuzər idi. Oxumaqda, ictimai həyatda, mühazirə yazmaqda, fakültənin ilk dekanı olmaqda, kitabxanaçılar arasında ilk “Mədəniyyət işçisi” fəxri adını almaqda, “Kitabxana tarixi üzrə”

respublikamızda elmlər doktoru, professor olmaqda, respublikamızdan beynəlxalq aləmə çıxan kitabxanaşünas olmaqda, “Şöhrət” ordeninə layiq görülən kitabxanaşünas olmaqda, alimliyi də, müəllimliyi də, insanlığı da bütöv olan, bir mətləbə qulluq edən, dostluqda da birinci olan bir şəxsiyyətdir”.

Seyfəddin Qəndilov - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rektoru, tarix elmləri doktoru, əməkdar elm xadimi professor:

“Azərbaycanda müstəqil kitabxanaçılıq fakültəsinin yaradıcısı və ilk dekanı kimi A.Xələfov elm, bilik xəzinəsi sayılan, kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin əsasını qoyan alim, mədəniyyət və kitabxana işinin inkişafına dair elmi tövsiyələri ilə kitabxanaşünaslıq və bibliografiyanın deyərdim ki, həmişə mayakı olub. Kitabxanaçılıq fakültəsinə kitabxanaçılıq elm və təhsilinin mərkəzinə çevirməkdə böyük xidmətlər göstərmiş”.

Konstantin Abramov - pedaqoji elmlər doktoru, professor, Rusiya Federasiyasının əməkdar elm xadimi:

“Abuzər Xələfovun elmi tədqiqatı araşdırma səviyyəsinə görə son illərdə müttəfiq respublikalarda yerinə yetirilmiş ən yaxşı orijinal işlərdən biridir. SSRİ Kitabxana Şurasının Rəyasət Heyəti, Moskva Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti kitabxanaşünaslıq kafedrasının rəylərində qeyd edilir ki, müttəfiq respublikalarda kitabxana işinin tarixi, nəzəri və təcrübi problemlərinin işlənməsi üçün bu tədqiqat böyük əhəmiyyətə malikdir”.

Həmid İmanov - BDU-nun Humanitar fakültələr üzrə fəlsəfə kafedrasının müdiri, fəlsəfə elmləri doktoru, professor:

“Alim o vaxt yüksəlir ki, məşğul olduğu sahənin probleminin vurğunu olur. Ömrünü bu vurğunluq, bu sevgi ilə yaşayır, bu vurğunluqdan yeni çalarlar tapır, onları işıqlandırır və elmə yeni töhfələr verir. Professor Xələfov elmdə bu xoşbəxt vurğunlardandır”.

Azad Qurbanov - Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekanı, f.r.elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent:

“Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elminin banisi, kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin yaradıcısı Abuzər Xələfov Azərbaycanın ictimai-siyasi, elm-təhsil, mədəniyyət sahəsinin sayılıb-seçilən görkəmli ziyalıdır. O, ömrünü kitabxanaşünaslıq elminin, kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin yaranıb formalaşmasına həsr etmişdir. Bu sahədəki nailiyyətlərinə görə Abuzər Xələfov Əməkdar elm xadimi, “Şöhrət” ordeni, Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, Əməkdar mədəniyyət işçisi, BDU-nun fəxri professoru adına layiq görülmüşdür”.

Dosent Elçin Əhmədov - BDU-nun Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, pedaqoji elmlər namizədi, dosent:

“Abuzər Xələfov Azərbaycan milli kitabxanaşünaslıq elminin banisi, ali kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin yaradıcısıdır. O bu nailiyyətlərinə görə Umummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən Əməkdar elm xadimi fəxri adı, “Şöhrət” ordeni ilə təltif edilmişdir. O, Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi məktəbini yaratmış və bu məktəbin 40-a yaxın alimlər ordusunu yetişdirmişdir. Kitabxanaşünaslıq, kitabşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslığın problemlərinə dair 500-dən çox elmi məqalə, 35 adda kitablar nəşr olunmuşdur. Ona universitetdə yüksək elmi-pedaqoji, ictimai-siyasi fəaliyyətinə görə Bakı Dövlət Universitetinin ilk Fəxri professoru adı verilmişdir.

Zəlimxan Yaqub - Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri, xalq şairi:

“Bütün fəxri adlara, dövlətin ali mükafatlarına layiq görülmüş Abuzər müəllimin ən böyük mükafatı xalq sevgisi, el məhəbbəti, ən dadlı barı, meyvəsi onun tələbələri, ən müqəddəs məbədgahı Bakı Dövlət Universiteti, ən isti ocağı kitabxanaşünaslıq fakültəsidir”.

Düz otuz üç ildir ki, bu ad mənim dodaqlarımda ən şirin sözə, qulaqlarımda ən gözəl səsə çevrilib. Dönüb tələbəlik illərimə boylananda istə-istəməz birinci növbədə sevimli Abuzər müəllimimi xatırlayıram. Cəfər Cabbarlı demiş, hər binanın bir ustadı olduğu kimi, hər elm sahəsinin də bir banisi, ustadı, ağsaqqalı olur. Mən 1972-ci ildə kitabxanaçılıq fakültəsini bitirmişəm. Taleyimə minnətdaram ki, Abuzər müəllim kimi tələbkar, ciddi, tərbiyəni və təhsili heç nəyə güzəştə getməyən, kitabı Quran qədər müqəddəs bir müəllimin, bir təşkilatçının, bir elm fədaisinin tələbələrindən biri də mən olmuşam.

Açıq alınlı, uca başlı, 70 yaşlı sevimli Abuzər müəllim! Vətənimin qeyrətli vətəndaşı, torpağımın tərəvətli oğlu, sizi bir tələbə övlad məhəbbətilə bağrıma basıram”.

Bəli, bu fikirlər xoşbəxt bir insanın, xalqına çırağ olan bir ziyalının, Vətən elmində məktəb yaratmış bir alimin ünvanına ümumxalq sevgisi, ümumxalq qiymətidir.

Əziz oxucular, biz yalnız bu böyük alim haqqında müasirlərindən bir qrupunun fikrini sizə təqdim etdik.

İndi isə canlı yaddaşlardan bəzi məqamları təqdim edirik:

Abuzər müəllimin 3 tələbəsi-Şuşa Mədəni-Maarif Texnikumunun müəllimləri Nazim Vəliyev, Yeganə Əliyeva və BDU-nun Klassik Azərbaycan ədəbiyyatı” kafedrasının müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor, respublikanın əməkdar müəllimi Qara Namazovun düşüncələri:

Nazim Vəliyev:

“Abuzər müəllim bizim hamımızın müəllimidir. İnsandan soruşanda ki, hansı müəllimini daha çox xatırlayırsan, adətən ibtidai sinifdə dərs deyən müəllim yada düşür. Şəxsən mən deyərdim ki, mənə deyəndə ki, ali məktəb müəllimlərindən kimi xatırlayırsan, o saat Abuzər müəllimin adı yada düşür. Abuzər müəllim o cür bizim xatirimizdə qalıb. Abuzər müəllimin elmin yollarında nə cür zirvələrə yüksəldiyini biz müşahidə etmişik. Mən bu gün onun mənə öyrətdiyi ixtisas üzrə texnikumda dərs deyirəm. Abuzər müəllimdən biz elm də öyrənmişik, həyat da öyrənmişik. Ona görə də o, həmişə xatirimizdə yaşayacaq. Abuzər müəllimə Azərbaycan ziyalısının hələ çox ehtiyacı var və biz hələ çox şey öyrənəcəyik”.

Yeganə Əliyeva :

“Abuzər müəllim bilir ki, kitabxanaşünaslıq elminin banisidir. Hazırda əlimdə olan 2001-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı tərəfindən çap edilən Abuzər müəllimin “Kitabxanaşünaslığa giriş” kitabı həm tələbələrimizin, həm də müəllimlərimizin işini yüngülləşdirir. Bundan sonra da Abuzər müəllimə uzun ömür arzulayırdıq ki, belə vəsaitlərin sayı çox olsun. Abuzər müəllimin bu kitabı onun yazdığı onlarla, yüzlərlə əsərlərdən biridir. Bu elmin banisi kimi Abuzər müəllim tariximizdə əbədi qalacaqdır.

Qara Namazov:

“Təsəvvür edin ki, 50 il bundan qabaq mənim tanıdığım Abuzər Xələfovun bu gün 75 yaşı var. (Müsaibə 2008-ci ildə götürüldü). İndi respublikada kitabxana işini təbliğ edir. Onun elmi həm tədrisidir, həm də elmi tədqiqat işidir. Bütün bunlar hamısı onun sayəsində əmələ gəlib. Ənənəvi bir təbir var ki, bütün sonra yetişən kadrlar, necə deyirlər, onun “şinelindən” çıxıb. O, işində çox sərt, çox tələbkar adamdır. Qoymazdı ki, bir tələbə universitetdən xaric olunsun. Dar ayaqda tələbənin mövqeyində dururdu. Onun bu cəhəti var idi. İşində çox düzgün adam idi. Nə tələb olunurdusa, necə olur olsun, onu yerinə yetirməli idi. Öz müəllimləri içərisində böyük əksəriyyəti ədəbiyyatçı, tarixçi idilər. Onlar arasında məhz böyük fəallığı nəticəsində Abuzər müəllim onlarla böyük nüfuz qazandı. O nüfuz bu gün onu bu səviyyəyə çatdırdı. Ona görə də ona haqlı olaraq “Əməkdar elm xadimi” adını verdilər. Əvvəl isə “Əməkdar mədəniyyət işçisi” idi. “Şöhrət” ordeni ilə onu şöhrətləndirdilər. Ona görə də ona “mədəniyyət təqaüdü” verdilər. Bütün bunlar onun haqqıdır. Hətta Abuzər müəllimin daha artığına haqqı var. Çünki respublikada bu işin atası Abuzər müəllim sayılır. Bizim hamımız bu cəhətdən Abuzər Xələfova borcluyuq”.

Azərbaycanda kitabxanaçılıq-biblioqrafiya təhsilinin tarixi və nəzəri problemləri alimin araşdırmasında əvəzsiz yer tutur. Onun “Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı”, “Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili” kitabları, çoxsaylı məqalələri, tədris metodik materialları respublikada

kitabxanaçılıq-biblioqrafiya təhsilinin, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasının konseptual cəhətdən həllinə əhəmiyyətli təsir göstərib.

Qənbər Ağayev—Abuzər müəllim, Azərbaycanda Kitabxanaşünaslıq fundamental elmi sizin adınızla bağlıdır. Bu elmin banisi kimi onun gələcəyini necə görürsünüz?

Abuzər Xələfov - "Azərbaycanda kitabxanaçılıq bir elm kimi XX əsrdə, xüsusi ilə də XX əsrin 20-ci illərindən sonra formalaşmağa başlayıb. Ancaq sözün tam mənasında elm kimi onun formalaşması XX əsrin II yarısına təsadüf edir. Bu da Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaçılıq fakültəsinin fəaliyyəti ilə əlaqədardır. Fakültədə geniş elmi-tədqiqat işlərinin aparılması kitabxanaçılıq sahəsində elmlər namizədi, elmlər doktoru adları almaq üçün dissertasiyalar müdafiə olunması, monoqrafiyalar, dərsliklər, dərs vəsaitlərinin yazılması elmin inkişafına böyük təkan verdi. Dövrü mətbuatımızda çoxlu məqalələr çap edildi. Bu aparılan tədqiqatların səviyyəsi, xalqımızın keçmişinə nüfuz etməsi və kitabxanaçılığın bir elm kimi hələ tarixi keçmişdən formalaşmağa başlanmasını isbat etməsi kitabxanaşünaslığın fundamental bilik kimi meydana çıxması üçün şərait yaratmışdır. İndi bu saat mən deyirdim ki, Azərbaycanda böyük kitabxanaşünaslar ordusu yetişib. O ordunun böyük əksəriyyəti bizim kitabxanalarımızda çalışır. Ən mühüm hissəsi isə elmi kitabxana sahəsində BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində çalışır. İndi burada 3 elmlər doktoru, 4 professor, 20-dən artıq elmlər namizədi və dosent çalışır. Bu, böyük bir qüvvədir və əlbəttə, bu qüvvənin vasitəsilə kitabxanaşünaslığın müasir problemlərini həll etmək mümkündür. Çünki bu saat respublikamızın ictimaiyyəti, dövlətimiz, nazirliyimiz, o cümlədən bütün rektorat, xüsusilə mən akademik Abel Məhərrəmovun adını çəkmək istəyirəm. Hörmətli Abel müəllim bu ixtisasın inkişafına çox böyük diqqət yetirir və qayğı göstərir. Ona görə də mən belə güman edirəm ki, bu ixtisas XXI əsrin ən mühüm elm sahələrindən biri olacaqdır, olmağa böyük ehtiyac da hiss olunur.

Bilirsiniz ki, elm təbiət haqqında, cəmiyyət haqqında əmələ gələn, tarixən formalaşan biliklər sistemidir. Kitabxanaşünaslıq da humanitar elmdir. Kitabxanaşünaslıq əsas etibarilə humanitar elmlərin tərkibinə daxil olan və humanitar elmlər sistemində özünə yer tutan bir elmə çevrilmişdir. Müasir şəraitdə bunun əhəmiyyəti daha çox artmışdır. Çünki bir tərəfdən əldə etdiyimiz müstəqilliyimiz kitabxanaşünaslığın qarşısında çox ciddi vəzifələr qoymuşdur. Keçmiş SSRİ kitabxanaşünaslığı bilavasitə bizim ideologiyalarımıza yad bir sistem idi, yad bir elmi sahə kimi formalaşmışdır. İndi bizim özümüzün milli ideologiyamız, Azərbaycançılıq ideologiyamız var, indi bizim dövlətçiliyimiz var.

Bizim kitabxanaşünaslıq elminin qarşısında duran vəzifə ondan ibarətdir ki, milli kitabxanaşünaslığımızı, Azərbaycançılığa məxsus olan Kitabxanaşünaslığımızı inkişaf etdirək və müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsi sayəsində kitabxanaları genişləndirə bilək. Bu fəaliyyət gərək elə olsun ki, dövlətçiliyimizə arxalansın. Bu təbliğatımızın əsas istiqaməti olmalıdır.

İkincisi, biz informasiyalasdırılmış cəmiyyətdə yaşayırıq, bu cəmiyyətin qarşısında çox böyük vəzifələr qoyulmuşdu. Bu vəzifələrdən biri budur ki, informasiya təminatı millətin, xalqın, alimin, ziyalının tələbatını təşkil etsin. İnformasiyanın geniş vüsət alması, cəmiyyətimizin çox böyük bilik mənbəyinə çevrilməsi bilavasitə informasiyanın inkişafından asılıdır. Sual olunur: İnformasiya nədir? Yenə gəlib bu sahəyə çıxırsan ki, məhz informasiya cəmiyyətinin döyünən ürəyi kitabxanalardır. Doğrudur, indi informatika sahəsi bizdə geniş inkişaf edib, informasiya vasitələri yaranıb. Əsas məsələ bu vasitələrlə kitabxanaşünaslıq arasında, kitabxanaçılıq arasında inteqrasiya etməkdir. Bu inteqrasiyanın məzmunu bundan ibarət olmalıdır ki, informasiya texnologiyası, kompüterləşmə kitabxana işinə yönəldilsin və kitabxana işinə tətbiq edilsin. İndi kitabxanaşünaslığın əsas vəzifəsindən biri bu saat bu sistemi işləyib hazırlamaq, kitabxanaçılar arasında nəzəri müddəalar, nəzəri perspektivlər açmaq, bir sözlə, nəzəri cəhətdən bunu inkişaf etdirmək vəzifəsi qoyulur. Məhz buna görə də son zamanlar elektron kitabxanaşünaslıq deyilən bir termin çıxıb ortaya. İndi bizim kitabxanaşünaslığın qarşısında yeni vəzifələr—elektron kitabxanaşünaslıq vəzifələri qoyulmuşdur ki, bu da müasir kitabxanaşünaslığın əsas vəzifələrindən biri kimi qarşıda durur.

Bütün bu dediklərimi yekunlaşdıraraq oxuculara belə bir fikir çatdırmaq istəyirəm ki, mənəm kitabxanaşünaslıq elminin gələcəyinə böyük inamım var, və bu elm XXI əsrdə bizim xalqımızın elmləri sırasında, millətimizə xidmət edən elmlər sırasında öncül yerləri tutacaq.

Dünyanın ən qiymətli mənəvi sərvəti olan kitab elminin banisi, bu elm məbədinin memarı Abuzər müəllim 67 ildir ki, bu müqəddəs məbədi ucaldır, və kollektiv haqlı olaraq onu həm də ilk ali elm ocağımız BDU-nin son 60 illik fəaliyyətində onun sütunlarından biri kimi dəyərləndirilir.

Kitabxanaşünaslıq-biblioqrafiya elmi sahəsində minlərlə mütəxəssis və elmi-pedaqoji kadr hazırlığında misilsiz rol oynayan alim bu məbədin elmi sütunlarının da yaranmasına tarixi töhfə verib. O, Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elmi sahəsində xüsusi məktəb yaratmaqla, həm də kitabxana işinin tarixi, nəzəriyyəsi, metodologiyası və aktual problemləri ilə bağlı geniş tədqiqatlar aparan 4 elmlər doktoru və 20 elmlər namizədi yetirib. Bununla yanaşı, alim 25 nəfər elmlər namizədi və elmlər doktorunun hazırlanmasında elmi məsləhətçi və opponent kimi xüsusi fəallıq göstərib.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin fərmanları ilə Abuzər müəllim 2000-ci ildə “Şöhrət” ordeni ilə, 2001-ci ildə isə “Əməkdar elm xadimi” fəxri adına layiq görülüb. 2008-ci ildə bu böyük alimin əməyi dövlət başçısı İlham Əliyevin sərəncamı ilə Prezident təqaüdü ilə qiymətləndirilib.

Respublikamızda görkəmli alim, böyük ziyalı kimi təsdiq olunmuş Abuzər Xələfov beynəlxalq miqyasda da qeyd-şərtsiz tanınır, qəbul olunur.

Alimin internetdəki vikipediya səhifəsində oxuyuruq: “A.Xələfov SSRİ məkanında kitabxana işinin tarixi sahəsində ilk elmlər doktoru kimi şöhrət qazanmış və Azərbaycan kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin əsasını qoymuşdur. Professor A.Xələfov uzun illər ərzində Sovet İttifaqında–Moskva şəhərində fəaliyyət göstərmiş doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi üzrə vahid ixtisaslaşdırılmış şuranın üzvü kimi fəaliyyət göstərmişdir.

O, Azərbaycanda, Rusiyada, Gürcüstanda, Özbəkistanda mədəniyyət, kitabxana quruculuğu, kitabxanaşünaslıq tarixi və nəzəriyyəsi problemləri üzrə müdafiə edilmiş bir çox namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının opponenti, yaxud müdafiə suralarının üzvü kimi iştirak etmişdir”.

Abuzər müəllim Azərbaycanda çox az sayda alimlərdəndir ki, həm “Əməkdar mədəniyyət işçisi”, həm də “Əməkdar elm xadimi” fəxri adına layiq görülüb.

Professor A.Xələfov həm də azsaylı alimlərdəndir ki, XX əsrin ikinci yarısında və XXI əsrin müstəqillik illərində - təxminən 60 il müddətində BDU-da kadrların yetişməsində layiqli xidməti var. Bütün şüurlu həyatını kitabxana elminə, kitabın təbliğinə, bu elmin tədqiqinə həsr edən alim ümumxalq hörmətinə layiqdir.

Onun 2001-ci ildə BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalasdırma Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi, 2002-ci ildə Hərbi Akademiyanın “Kim kimdir” nominasiyası üzrə qızıl medalla təltif olunması, 2002-ci ildə “Təhsil sahələri üzrə nailiyyətlərə görə”, 2005-ci ildə “İlin müəllimi”, 2006-cı ildə “Əlaçı təhsil işçisi” kimi mükafatlara layiq görülməsi Abuzər müəllimin fədakar təhsil qurucusu olmasını təsdiq edir və onun qeyd-şərtsiz elmi səviyyəsindən xəbər verir.

Abuzər müəllimin tələbəsi və bu sətirlərin müəllifi kimi onun müəllim obrazı mənim üçün həmişə müqəddəs olub. Əziz oxucular, 1998-ci ildə bu insanla birlikdə Həcc ziyarətində olanda onun obrazı mənim üçün bir daha bütövləşdi və gəldiyim qənaət budur ki, Abuzər Xələfovun alim istedadı, ziyalı məsləki-onun Allaha, ana yurduna, doğma millətinə fədakar xidmətindən və inamından su içir. Abuzər müəllim keçmişimizin, bu günümüzün və gələcəyimizin qibtə ediləcək azərbaycanlı obrazıdır.

M Ü N D Ə R İ C A T

XƏLƏFOV A.A.	Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası Müstəqillik illərində (2008-2019-cu illər)	3
QURBANOV A.İ. MÜTƏLLİMOVA S.F.	Kitabxana-informasiya təhsilində multimedia texnologiyaları	21
ƏHMƏDOV E.Y.	Uşaqların mütaliə xüsusiyyətləri	30
MƏMMƏDOV M.Ə.	Kitabxana fəaliyyətinin optimallaşdırılmasının bəzi məsələləri	36
PƏRVİZ KAZİMİ	Kırım tatar xalqının kitab və kitabxana mədəniyyəti	43
İMANOVA L., BAĞIYEV İ., QULİYEV E.	Rəqəmsallaşmanın optimallaşdırma yolları (<i>AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının Milli Rəqəmsal Yaddaş Layihəsinin Təcrübəsi Əsasında</i>)	48
İSMAYILOVA Ə.	Cəmiyyətin informasiya təminatı sistemində Milli Kitabxanaların rolu	56
NOVRUZOVA A.Y.	Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili (Ombudsman) Aparatı Kitabxanasının iş təcrübəsi	63
ŞAMİLOVA B.Q., RƏSULOVA S.R.	Azərbaycan təhsil prosesində “ağıllı” lövhələrin rolu	71
ƏLİZADƏ.H.Ə	Azərbaycançılıq ideologiyasının kitabxanalarda təbliğinin əhəmiyyəti	78
AĞAYEV Q.	Məktəb yaradanı tarix bir dəfə yetirir	83

СОДЕРЖАНИЕ

ХАЛАФОВ А.А.	Научная библиотека Бакинского Государственного Университета в годы независимости (2008-2019 гг.)	3
КУРБАНОВ А.И., МУТАЛЛИМОВА С.Ф.	Мультимедийные технологии в библиотечно-информационном образовании	21
АХМЕДОВ Э.Ю.	Свойства детского чтения	30
МАМЕДОВ М.А.	Некоторые аспекты оптимизации библиотечной деятельности	36
КАЗЫМИ П.Ф.	Книжная и библиотечная культуры Крымско-татарского народа	43
ИМАНОВА Л., БАГИЕВ И., КУЛИЕВ Э.	Пути оптимизации процессов оцифровки На основе опыта проекта Национальной Цифровой Памяти Центральной Научной Библиотеки НАНА	48
ИСМАИЛОВА А.	Роль Национальной Библиотеки в системе информационного обеспечения общества	56
НОВРУЗОВА А.Й.	Библиотечно-информационное обеспечение прав человека (на основе опыта работы библиотеки аппарата уполномоченного по правам человека (омбудсмана) Азербайджанской республики)	63
ШАМИЛОВА Б.Г., РАСУЛОВА С.Р.	Роль «умных» досок в процессе образования в Азербайджане	71
АЛИЗАДЕ Г.А.	Важность распространения Азербайджанской идеологии в библиотеках	78
АГАЕВ Г.	Те которые создали школу рождается один раз	83

CONTENTS

XALAFOV A.A.	Scientific Library of Baku State University in Independence Years (2008-2019)	3
GURBANOV A.I., MUTALLIMOVA S.F.	Multimedia technologies in library and information education	21
AKHMEDOV E.Y.	Reading features of children	30
MAMEDOV M.A.	Some aspects of library activity optimization	36
KAZIMI P.	The culture of books and libraries of Crimean tatar people	43
IMANOVA L., BAGIEV I., QULIEV E.	The optimization ways of digitizing. (Based on the practice of National Digital Memory project of Central Library of Science of ANAS)	48
İSMAİLOVA A.	The role of National Libraries in library-information provision of society	56
NOVRUZOVA A.Y.	The library-informationprovision of humanrights (based on the experience of the Library of the Office of the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of the Republic of Azerbaijan)	63
SHAMİLOVA B.Q., RASULOVA S.R.	The role of "smart" boards in the processing of education in Azerbaijan	71
ALIZADE H.A.	The importance propagation of Azerbaijani ideology in libraries	78
AGAEV G.	There are three ways in which a single person is born	83

MÜƏLLİFLƏRİN NƏZƏRİNƏ!

“Kitabxanaşünaslıq və informasiya” elmi-nəzəri və praktik jurnalının redaksiyasına təqdim edilən elmi məqalələr göstərilən qaydalar əsasında tərtib edilməlidir:

- 1) *Format – A4; Sətirlərarası interval – 1,0; Yuxarıdan 2,5 sm; Aşağıdan 2,5 sm; Soldan 3,5 sm; Sağdan 1,5 sm. Məqalələrin həcmi 1 çap vərəqindən artıq olmamalıdır.*
- 2) *Şrift dəsti: Azərbaycan dilində – Times New Roman İngilis dilində – Times New Roman Rus – Times New Roman Şriftlərin ölçüsü 12 (Word 2003).*
- 3) *Hər bir elmi məqalənin ingilis və rus dillərində xülasələri olmalı, burada məqalənin ingilis və rus dillərində adı da öz əksini tapmalıdır.*
- 4) *Elmi məqalələr və xülasələr kompüterdə çap olunmuş şəkildə diskə birlikdə təqdim olunmalıdır. Disklər geri qaytarılmır.*
- 5) *Müəllif haqqında aydın məlumat verilməklə, ad, ata adı, soyad açıq yazılmalı, işlədiyi və ya oxuduğu müəssisənin adı tam şəkildə yazılmalıdır.*
- 6) *Hər bir elmi məqaləyə 2 mütəxəssis rəy verməlidir.*

*Nəşriyyat redaktoru:
İsmaylova Nigar*

*Kompüter tərtibatı və dizayn:
Aygün Əliyeva*

*Jurnal Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır.
Şəhadətnamə № 3135. 16.03.2010.*

*Jurnal “Mütərcim”
Nəşriyyat-Poliqrafiya
Mərkəzində
çap olunmuşdur.*

*Yığılmağa verilmişdir: 15.01.2018.
Çapa imzalanmışdır: 15.04.2018.
Formatı 70x100%
Həcmi 7 ç.v.*

*Az 1014, Bakı, Rəsul Rza küç., 125
596 21 44; 497 06 25; (055)715 63 99
e-mail: mutarjim@mail.ru
www/mutercim.az*

BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİ- 100

KİTABXANALARIN DİQQƏTİNƏ:

**“Kitabxanaşünaslıq və informasiya”
elmi-nəzəri və praktiki jurnalına
abunə yazılmaq məqsədi ilə
“AZƏRMƏTBUATYAYIMI”
açıq səhmdar cəmiyyəti**

Az 1007, Bakı ş., C.Hacıbəyli küç.30.

E-mail. asc@mail.az

Tel.: 440-16-26

440-46-94